

**FILOSOFIA I PRÀCTICA DE LA NO VIOLÈNCIA.
LES SEVES CAPACITATS I ESTRATÈGIES EN PROCESSOS
DE TRANSFORMACIÓ SOCIAL.**

Lluís M. Xirinacs.

SUMARI.

1. Transcendència.
2. Força i violència.
3. No violència.
4. Violència ofensiva i defensiva.
5. Les formes de la no violència.
6. Causes de la violència.
7. Més enllà d'un simple mètode.
8. Història de la no violència.
9. El subjecte humà no violent i les alienacions.
10. Les vint negacions de l'hinduisme.
11. La comunitat: subjecte col·lectiu.
12. La petita veu silenciosa, el cicle de la Visita.
13. Línia d'univers.
14. Tracte d'individu a individu.
15. Pràctica de la lluita no violenta: Cooperació (1).
16. Denúncia (2).
17. No cooperació (3).
18. Desobediència civil (4).
19. Acció alternativa (5).
20. Nou model de societat amb àmbit públic.
21. L'assemblea d'assemblees.
22. L'estat.
23. El testimoni profètic.
24. El principi de subsidiarietat.
25. L'economia.

1. TRANSCENDÈNCIA.

Intento tractar un tema, que no s'acostuma a tractar mai a l'acadèmia, és a dir, a les universitats. Voldria començar amb una frase de la Bíblia que va dir Déu quan s'aparegué a Moisès en l'esbarzer ardent que cremava, però que no es consumia. Quan s'acostà Moisès a veure què hi passava, Déu li va dir: «Descalçat, que el terreny que trepitges és sant». El terreny que trepitjarem en aquest seminari és sagrat.

Les paraules sant i sagrat, com la paraula Déu, de seguida evoquen una quantitat enorme d'associacions que la majoria, al meu entendre, són negatives. Per exemple, a l'Índia no hi ha «religió», la cultura d'allà és el que nosaltres anomenem religió. Nosaltres tenim la gran preocupació de dominar la matèria, en canvi la finalitat cultural índia és anar al fons de les coses, no al que és sensible ni al que és tècnic, és anar al que podríem anomenar transcendència. La seva gran preocupació és tocar la transcendència. Una persona ha arribat dalt de tot de la maduració quan ha tocat a fons aquest tema. Quan dic sagrat o sant, vull dir això.

Etimològicament sant i sagrat volen dir quasi bé el mateix: cosa bona. És a dir, cada matí fem servir una escombra i el que no considerem bo, ho fem fora. Aquesta selecció de les coses més importants és santa.

Les paraules sancionar i sanció, han evolucionat en un sentit diferent i negatiu: sentència vol dir càstig. Però, encara avui en dia, en el llenguatge jurídic, sancionar vol dir que la cosa té tot el seu valor, que ara val: allò que té valor. I, d'ací, s'ha derivat que aquest valor pot ser bo o dolent. «Valor» no vol dir que es tracti de quelcom necessàriament bo. Quan a una persona se la sanciona entenem que ha fet una dolenteria, però, també es pot sancionar una cosa bona, i és interessant saber que hem perdut aquestes etimologies pel camí i tenim, també, una espècie de pèrdua de cohesió mental.

En la Bíblia, un profeta explica que va veure els cels oberts i la cort celestial on hi havia els àngels, però també dimonis. Sòcrates parlava del seu *daimon*, que era un dimoni però bo.

A Occident la cultura de la pau, la cultura de la no violència, està poc atesa.

2. FORÇA I VIOLÈNCIA.

En primer lloc: Què és violència i què és força?: Són dues coses diferents. Es diu que hi ha violència per tot arreu i el que hi ha és força per tot arreu. L'univers és força pura, inclòs allò que anomenem matèria, segons Einstein, és força enrotllada que es pot desenrotllar i en surt energia atòmica, energia nuclear, etc. Si el sol no fos energia enrotllada, si no fos més que un carbó, amb tota l'energia que engegava fora, en dues setmanes es consumiria i el seu volum desapareixeria. Hi ha energies molt més enrotllades a l'interior de la matèria, que la que amaga un tros de carbó. Tota la matèria es resol en aquesta força.

Aleshores, si força i violència fossin la mateixa cosa, no podria parlar-se de no violència, seria una rucada. La força és un impuls i n'hi ha tant que no l'esgotarem en tot el temps del món. El problema és que està més o menys lligada en forma de matèria o d'altres formes. Per exemple, quan es parla d'energia, de recursos escassos, d'energies no renovables, etc., es parla d'una classe d'energia: amb l'energia que hi ha en aquesta cadira la humanitat podria viure tres anys. L'energia és tant abundant que no pot ser-ne més. Però majoritàriament està relligada. Aquell que sàpiga deslligar-la, disposarà d'una font d'energia inesgotable. L'univers és ple de força i no és dolent.

I ara definiré la violència. És la força que impedeix la força de l'altre. Quan xoquen entre elles, una impedeix l'altra. Les conseqüències d'aquesta definició són terrorífiques, perquè és una definició molt àmplia de violència. Reconec la violència en moltes més coses que no en les que s'acostuma reconèixer. És una font de força que comença a fer mal al costat, que comença a impedir el desplegament de la força dels homes.

La força de la matèria és clara, les conseqüències poden ser horribles. Dóna la sensació que contínuament ens molestem en la nostra expansió o que contínuament ens molesten. És una interferència contínua. Jo insisteixo en aquesta definició que, ben pensat, és còsmica, no val només pels homes i les relacions entre les persones humanes.

La col·lisió de forces genera el conflicte en tot l'univers: si la Terra caigués damunt del Sol quedaria abrasada, això seria violència sobre la Terra. La Terra s'ha desenvolupat tenint en compte que està a una gran distància del Sol i que per tant no es crema massa, però si per les raons que fossin es comencés a torrar, el sol estaria fent una acció violenta sobre tot el que viu damunt de la terra. Un volcà, per exemple, no pensa fer mal a ningú, però, quan entra en erupció, les seves cendres i la lava maten vegetals, animals, persones humanes, pobles i tot el que troba pel davant. Un terratrèmol, per exemple, pot portar 15.000 persones a la mort en dos minuts i no és violència humana.

La violència ens produeix pessimisme. Hi ha molta violència en la naturalesa, fins i tot en les formes més dissimulades: qualsevol arbre quan treu una fulla pot treure'n una altra que tapi el sol a la primera. O contemplem un prat i diem: «Oh, quin prat més bonic!», però el prat és molt pitjor que el metro de Barcelona a les dues del migdia. Estan totes les herbes molt juntes, quan una surt, ràpidament queda ofegada per aquelles que ja hi són. És una situació depriment. Existeix una competitivitat

impressionant. Hi ha molta violència i això, sense entrar en el territori humà.

Una cosa curiosa dels orientals és que tradicionalment tenen tendència a ser vegetarians, entre d'altres raons perquè no volen fer mal als animals. L'animal, quan el mates, en tenir sensibilitat pateix molt; el vegetal no sabem segur si pateix, alguns diuen que sí, però, en qualsevol cas, no tenen aquella sensibilitat tan refinada i concentrada que tenen els animals a causa de la seva integració nerviosa. La prova és que un esqueix d'un vegetal funciona com un vegetal nou. Els animals menys evolucionats també són encara poc integrats. Per exemple, parteixes un cuc i surten dos cucs. Però els animals estan internament més concentrats i quan tu punxes la punta d'un dit tot el cos pateix.

Aquest escrúpol que té l'Església Catòlica en contra de l'avortament, a l'Orient encara és molt més exagerat i s'estén al món prehumà perquè se senten i són més còsmics que nosaltres. Nosaltres explotem el món, ells el tenen per a conviure-hi i per ser sants.

3. NO VIOLÈNCIA.

Ara faltaria la definició de no violència. La gent té la idea que la no violència és més aviat pacifisme passiu: no fer, deixar-se arrossegar, tota una actitud negativa, etc. Aquests darrers anys, davant el conflicte amb l'ETA basca, s'acostuma a dir: «La pau per damunt de tot». En temps d'en Franco encara hi havia algú, el cantautor Raimon, que s'atrevia a cantar: «De vegades la pau no és més que por». No totes les paus són bones i Jesús, en l'Evangeli, diu: «No he vingut a portar la pau sinó la guerra». Doncs, de vegades, la dignitat és més important que la pau. «Quaranta anys de pau», es deia en temps d'en Franco. La pau en si mateixa no és un valor, en realitat és una conseqüència del veritable valor. Està molt bé que vingui la pau, però cal distingir entre una pau falsa i una pau veritable.

La frase «no violència» ha vingut importada de l'Índia, d'en Gandhi, tot i que ell diu que la no violència la va aprendre d'Occident. És una traducció del mot sànscrit «ahimsa». «A-», en indoeuropeu vol dir no, és negació i «himsa» és violència. Aquesta paraula està posada de relleu en els Vedes més antics. A l'Índia aquesta paraula és sagrada, penseu que sovint un pagès d'aquell país que està llaurant, si es troba un ratolí al seu hort no el mata sinó que l'agafa per la cua i el tira a l'hort del veí. No resol res, però no el mata. Avui, tothom tan donat a fer estadístiques, es diu que a l'Índia una cinquena part del producte brut del país se'l mengen les rates perquè no

les maten, i hi ha una altra part de la producció que se la mengen les vaques, perquè tampoc les maten. Això a l'Índia és molt important.

No obstant això, en Gandhi fa una mutació essencial en la concepció de la «no violència». Gandhi diu que va aprendre la no violència en el Sermó de la Muntanya de l'Evangelí de Sant Mateu (caps. 5-7): «Benaurats els pobres perquè d'ells serà el regne del cel, benaurats els...» etc. Deia que els cristians tenen uns llibres preciosos, però que no els practiquen i, en canvi, ell els practicà al peu de la lletra. Podríem tractar tota l'extensió del Sermó de la Muntanya. En recomano la lectura... amb ganes de practicar.

És curiós que ell era un home format en l'ensenyament superior a Occident, estudià la carrera d'advocat a Anglaterra. També en el seu moment s'enamorà d'Àfrica. Va ser un dels grans homes de frontera, i és aquest un aspecte molt interessant perquè acostumen a ser els més fecunds, atès que els cal suportar moltes contradiccions sense poder-les lligar i això estimula molt.

4. VIOLÈNCIA OFENSIVA I DEFENSIVA.

Gandhi, tanmateix, com a bon hindú, tenia damunt de la tauleta de llit, com a llibre de capçalera, el Bhagavad Gita. Aquest text és un tros d'una de les epopeies més importants de l'Índia, el Mahabarata. Que vol dir la gran família dels Barata. És un llibre immens. Bhagavad Gita vol dir «ofrena sagrada» i és un text sorprenent. Sembla rar, a primer cop d'ull, que Gandhi el tingués per inspirar-se en la no violència. L'essència de l'argument, és que hi ha un heroi, el rei Arjuna, que té un germà que es rebel·la i organitza un exèrcit contra ell. Tots dos es troben al camp de batalla, un enfront de l'altre, a punt d'entrar en batalla. De cop i volta Arjuna diu: «No, plego, li regalo el regne al meu germà, perquè és sang de la meua sang, carn de la meua carn, i no m'enfrontaré a ell». Un cop decidit això rep la inspiració de Krixna que li diu: «T'equivoques, aquest regne reuneix unes tradicions, tu ets el rei legítim, per tant el regne és teu i l'has de defensar. Tota la llei universal demana que el defensis. El teu dharma –el destí, per als hindús– és resistir. Tu estàs posat allà per aguantar i dius que no t'hi enfrontaràs perquè ets un covard, perquè tens por, tu ets un home pacífic i no vols la guerra.» Tot el llibre és molt profund, ens ensenya a actuar sense violència interior. Cosa curiosa i complexa.

Com us definiria, a la meua manera, que no és pas dogma de fe, la no violència?.

En Gandhi va anomenar ahimsa a la no violència, però a ell no li agradava la paraula perquè la trobava negativa. La mutació que fa Gandhi és convertir el negatiu en positiu. Hi ha gent que ho interpreta com a no violència activa, per afegir-hi alguna cosa positiva. Ell li canvia el nom i en comptes de no violència diu «satyagraha». «Satya», en sànscrit, vol dir veritat, i «graha» força; satyagraha és la força de la veritat en positiu.

Aquesta paraula, **veritat**, a Occident vol dir una cosa i a Orient en vol dir una altra. A Occident la veritat és com una espècie de teorema, o de llei, o de dogma, o de definició ortodoxa. Gandhi deia: «La veritat és una cosa que neix dins el cor, a cada moment, segons les circumstàncies, i pot canviar a cada nova circumstància. S'ha de buscar a cada instant amb els ulls ben oberts i l'esperit amatent». És l'obediència a una voluntat, a un consell que et surt de dins el cor però que s'ha format no sols amb contemplació –que allà la proposen a tothom–, sinó també amb coneixement de la realitat exterior, amb estudi i devoció. Segons Gandhi: «Quan tu has contemplat i estudiat, llavors et surt una síntesi interior que et diu «això és la veritat», i aquesta veritat ve amb un paquet de llum, de força i de felicitat al costat i si tu la segueixes, tens la llum necessària per defensar-la, la força per portar-la a la pràctica, per realitzar-la i la felicitat per fruit-la».

Es curiós que Luther King popularitzés la frase «la força d'estimar». Ell en comptes de la veritat posa l'amor, són conceptes quasi bé sinònims. El model que us proposo posa la veritat, que és la saviesa, a dalt, l'amor a sota i entremig posa noïmen, els hindús en diuen «brahman», que vol dir tocar al fons de l'univers, tocar l'ànima de l'univers. Podeu dir-li com vulgueu, digueu-li Déu o poseu-li un altre nom. El problema de Déu és que se l'han apropiat una sèrie de facinerosos, que es diuen representants de Déu, i l'han convertida en una eina de dominació. És natural que a Occident s'hagi produït una espècie d'ateisme obsessiu, una espècie de preocupació per la mort de Déu que encara continuen. Confonen el sagrat, la veritable religió, amb una estructura controlada per uns senyors determinats. És un imperialisme intel·lectual (teològic) i espiritual (religiós).

La definició de la no violència que us ofereixo, és perquè la penseu, i que ja l'he explicada altres vegades, no és d'en Gandhi i, per tant, potser no té valor, però jo la trobo operativa. Els conflictes sorgeixen per un xoc de forces. En termes científics, Newton posa com a una de les bases de la seva física el principi d'acció i de reacció: a una acció li correspon una reacció igual i contrària. La no violència es regeix per un principi diferent, enunciat per primera vegada per Norbert Wiener, fundador de la cibernètica; és el principi d'acció i de retroacció. Us poso l'exemple de dos punys, un té la

mateixa força que l'altre, un vol anar cap amunt i l'altre cap avall en la mateixa línia, el resultat és que no es belluga res. Si un puny fos més fort que l'altre, el faria moure segons la seva voluntat, però la força resultant seria la diferència de la dels dos punys. Si el puny més fort tingués força cinc i el més feble, força dos, la resultant seria de força tres.

En el tema de l'acció i la reacció sempre es resta i la resta pot ser tan fatal que doni zero, l'anul·lació dels dos contendents. És com aquells boxejadors que estan tan equilibrats que al dotzè o al tretzè assalt, ja no se sap si es donen cops de puny per caure o s'abracen per no caure, no se sap si són enemics o amics.

Jo dic que la no violència consisteix en la bona voluntat de no voler xocar, d'acceptar el contrari, de situar el propi interès en el context que l'envolta, i en l'aguda intel·ligència per convertir les reaccions en retroaccions. Si agafem el volant del cotxe, per exemple, la mà dreta el fa girar cap a la dreta i l'altra cap a l'esquerra; el resultat és que l'eix té la suma de les forces de les dues mans. El que encara no hem dit és quina és la bona i quina és la dolenta, perquè sempre que hi ha un conflicte hom pensa que hi ha un bo i un dolent. Quan dues forces van cadascuna a la seva i xoquen, fan violència, i quan l'impuls de dues forces es conjumina, aquestes fan no violència. I és una no violència activa que suma, per tant, no és un no, és un sí. En canvi, quan dues forces reaccionen la violència sembla un sí –gairebé sempre hi ha un guanyador– però és un no, és una resta, és una disminució, que pot arribar a valer zero.

El resultat, la conclusió, diguem-ne teòrica, d'aquesta definició seria que és molt més eficaç la no violència que la violència.

Posaré alguns exemples, i de moment, continuarem amb la teoria. Imaginem-nos un tren que va en un sentit i un altre tren que va en sentit contrari en la mateixa línia. Sembla que tots dos hagin de xocar. Però, si el primer fos més avançat i pogués elevar-se com els helicòpters, tindríem una forma de resoldre el conflicte: canviar la dimensió per evitar el xoc frontal. Els grans estrategs, per exemple Napoleó, sempre feien el mateix, separaven els flancs del gruix de l'exèrcit; mantenien forts els flancs i cedien en la part central. Una operació de tenalla transversal els donava la victòria.

Quan una acció va en una direcció i l'altra en comptes de xocar frontalment evoluciona de costat o salta per sobre, en comptes de col·lidir amb l'altra, accedeix a la rereguarda o incideix en la causa o font de l'atac. Aquest equilibri és cibernètic. Opino que l'única solució als conflictes còsmics,

inclosos els humans, és aquesta. En un principi, com he dit, se'l va inventar l'americà Wiener i ho va aplicar a l'electrònica, –aquelles bales de canó o coets d'avió que seguien el blanc mòbil enemic–, després ho estengué i es va adonar de la transcendència d'un principi del qual es troben exemples a tota la naturalesa: en el cicle de l'aigua, en el de l'ozó, en el del cor de les estrelles, en el dels sistemes recursius del sistema nerviós, etc.

S'ha descobert que, així com abans semblava que tot en l'univers era conflictiu, ara ve a resultar que la immensa majoria dels processos de l'univers són de caire cibernètic. I en això consisteix l'«enrotllament» de l'energia que pren la forma de matèria. En resum, l'estructura fonamental permanent de l'univers funciona en una pau activa no violenta i els conflictes observats són quelcom de superficial en tot l'univers. Fàcilment ens passa desapercebuda la immensitat de les coses que van bé. Per exemple, quan acabeu de pair l'esmorzar no heu de preocupar-vos, la vostra sang reparteix el menjar dins d'un circuit que és un sistema cibernètic perfecte. La cibernètica és present en la biologia, en la geologia, en l'astronomia, etc. El cosmos és com una espècie de mar, un mar immens, molt profund. En els primers cinc metres pot desencadenar-se una tempesta terrible, on poden morir moltes persones. Pot esdevenir una tragèdia esgarrifosa. Però en més quilòmetres per de sota, tot és tranquil, quiet, serè.

Normalment, quan la natura avança en l'evolució les puntes d'aquesta són conflictives. Deixem darrere les qüestions resoltes que són les cibernètiques, que són les pacífiques. Gràcies a què ens funciona el cor, la circulació, la respiració, els nervis, gràcies a què ens funciona tot, nosaltres podem barallar-nos entre nosaltres. Una frase seductora, que podria haver dit en Gandhi, és: «Per què no fem un pas més i muntem la societat cibernèticament?». Ara explicaré què voldria dir això per a Gandhi.

Si aconseguim que la societat en lloc de ser conflictiva sigui integradora dels conflictes, els contradictoris esdevindran complementaris i aleshores s'establirà la pau i a la humanitat li començaran a sobrar energies per barallar-se a propòsit de noves qüestions. Un tigre, és una meravella, i un cérvol, n'és una altra, però encara no tenen resolta no violentament la relació tigre-cérvol, encara el tigre es menja el cérvol i això no li agrada al cérvol, evidentment. Fixeu-vos que no és exactament igual que en els humans, perquè les persones maten, de vegades, sense tenir la necessitat de menjar. Això diu Ruben Darío en el poema *El lobo de Gubbio*:

«Es horrible el hambre y es frío el invierno,
y en el bosque helado

no hallé qué comer. Y fui por ganado
y, en veces, comí ganado y pastor.
La sangre?, yo vi más de un cazador
de las roncas trompas al sordo clamor,
herir, torturar
a tanta criatura de Nuestro Señor
y no era por hambre que iban a matar».

«L'home és un llop per a l'altre home», segons el filòsof anglès Hobbes...
En realitat, però, els llops, arraconats en llocs inhòspits per causa de
l'inesgotable egoisme humà, s'han convertit, en defensa pròpia, en la
mateixa figura d'home brutal, egoista i cobdiciós, que som, per a l'altre
llop. Transferim als animals el que som nosaltres.

Però cal insistir que normalment la gent d'Occident creu que el bé és
només una qüestió d'amor. A més, és una qüestió d'intel·ligència. En
general, a Occident l'intel·ligent és dolent i el bo és ruc. Quan una persona
destaca en intel·ligència es corromp, perquè en fa ús per a fer mal. Gandhi
ens convida a utilitzar la intel·ligència per fer el bé. Per convertir un
conflicte en un sistema de forces complementàries, és necessita, a més de
bona voluntat, intel·ligència. En el cas d'intervenir en un conflicte, tant si t'
afecta com si no, cal sintonitzar amb les dues bandes, no sols amb una, amb
la teva. I sintonitzar amb les dues bandes, certament, requereix amor. Una
persona egoista es queda en la seva banda i es tanca, xoca amb els altres
cegament. En canvi, la persona altruista, la persona que és bona de cor i
generosa, es posa en el lloc de l'altra, de vegades massa i tot. Gandhi és
molt equànime amb això. Parla de situar-se en les dues bandes no només en
una, ni que sigui la de l'altra. Aquí hi ha gent que és tan bona i es posa tant
en la banda de l'altra que es mata a sí mateixa per aquest amor a l'altra.
Has de sortir de tu mateix, has de ser bona i generosa, però no n'hi ha prou
amb la generositat. N'hi ha que són generosos però no estan encertats,
perquè per encertar has de ser, a més, tu mateix i per veure això cal ser
intel·ligent.

Gandhi va estudiar la carrera d'advocat i quan va tornar a l'Índia, en
l'exercici de la seva professió, practicà l'actitud de posar-se en les dues
bandes i al mig d'un judici podia donar la raó al contrari, si veia que aquest
la tenia. A Occident un advocat ha de ser dolent, ha de ser el més dolent
possible per a l'altre i el més bo per al seu client. I això no és veritat, això
és mentida. La ferida del conflicte és tancada en fals.

Una de les formes de cometre aquest error és sumar i dividir per dos, per
exemple, la meitat tu i la meitat jo. No ho fan els pares, de vegades, quan

els fills s'enfaden, que administren una plantofada a cadascun? La justícia no està a sumar i dividir per dos, és cercar la veritat de les coses i de les situacions, es tracta d'integrar les coses bones de les dues bandes. I, què són les coses bones? Això és ben difícil de respondre, cal bondat i intel·ligència i no deixar-se enganyar per les conveniències d'un, o per les dels altres, o per la pròpia cultura. Per poder actuar així es necessita molta neteja de fons.

5. LES FORMES DE LA VIOLÈNCIA.

Un segon tema seria de tractar sobre les formes de violència, les metamorfosis de la violència, la faisó de com es camufla la violència. Allò que coneix més tothom és la força física, la violència física, el cop de puny o la militarada.

En el catecisme estudiàvem els manaments de la llei de Déu, i de cada manament quants pecats hi havia. El cinquè manament de la llei de Déu, que diu: «No mataràs» incloïa l'homicidi, el suïcidi, el desafiament, les ferides, els cops, les injúries i els escàndols. Quan Gandhi va guanyar la independència de l'Índia tan sols hi va posar una condició: eliminar tota coacció de la societat, eliminar policia i exèrcit, obrir les portes de les presons. Ell havia pensat algunes solucions per mantenir la seguretat sense necessitat de coacció física.

És difícil arreglar una societat. Qui és capaç de construir un país sense coacció? És tot un tema d'investigació i si hi ha algú que pretén de poder fer funcionar la societat dins de l'ortodòxia pura de la no violència, és un mentider o un il·lús. Tal i com estan les coses actualment l'únic que podem fer és caminar cap a la no violència absoluta, guanyar, de mica en mica, terreny a la summa violència actualment imperant.

Gandhi insistia que hem de posar la fita a dalt de tot i la fita no és un component de violència o no violència, és aconseguir anul·lar del tot la violència. Però, una cosa és que vulguis aconseguir la no violència plena i altra cosa és que d'una activitat molt imperfecta, sota aquest aspecte, li diguis no violència, o diguis que és plena. Són maneres maximalistes de rebentar el joc. La gràcia és anar guanyant graus de no violència, això sí, tenint una idea molt clara del que vol dir.

Un tema més pràctic, més d'aplicació, és el de la violència defensiva. Hi ha dues classes de violència: una defensiva i una altra d'ofensiva. I, evidentment, la gent que no hi entén, o que està moguda per interessos parcials, diu que les condemna totes. Només dir-vos que Gandhi tenia

aquest principi: «M'interessa la no violència i lluito per la no violència. Davant de la violència no sóc neutral, sóc amic dels violents defensius». Passa que tenia un altre mètode per defensar-se, no feia la defensa violenta. Deia una cosa que també és molt còsmica: «Al món hi ha forces naturals, de la naturalesa o de la societat.» Forces molt fortes, per exemple, són les transnacionals o el capitalisme i el comunisme, que van estar gairebé cinquanta anys enfrontats. Quan dues forces molt fortes estan enfrontades violentament, què fas? Si ets valent, intentaràs primer de convèncer de la no violència al que ataca i no als qui es defensen. Els covards, en el millor dels casos intenten convèncer els defensius violents. O, pitjor, juguen a neutrals, sense distingir la diferència entre atacar i defendre's. O, encara pitjor, s'arreglaren amb els atacants, com fa la gent vividora, la gent trepadora que sempre es posa a favor del més fort per pujar. Certament, hi ha una línia molt borrosa entre la defensa i l'atac. Gandhi deia: «Jo em poso a favor dels violents defensius. Em guardaré prou de predicar-los la no violència en el moment en què tota la força la necessiten per aguantar l'altre. Si sóc capaç de fer un exèrcit no violent i posar-lo contra aquest atacador, llavors podré intentar de suggerir-li: tu marxa que el nostre procediment va millor. Però si no sóc capaç d'aguantar els atacants, si jo afebleixo la defensa violenta dels atacats, estic col·laborant amb aquells. I per tant, quan jo resti força al defensor, li caurà a sobre major força de l'atacant.»

A Gandhi li preguntaren una vegada, temptant-lo, «escolta, tu estàs al llit, a casa teva, amb la teva dona i t'entra pel balcó un tipus molt violent i vol violar la teva dona, tu què faries?» Ell va respondre, «si sé i puc, una puntada de peu al lloc on li faci més mal, perquè fugi el més ràpid possible». Dit d'una altra manera, una mare que té un fill de sis mesos que, gatejant, ha anat a parar al mig de carrer per on baixa un camió que s'ha quedat sense frens, què ha de fer la mare? Donar una empenta al seu fill, encara que li trenqui tres costelles, i enviar-lo a l'altra vorera i intentar salvar-se ella també.

Aquest és un punt important, perquè Gandhi es trobà amb el problema que, com que Occident és tan dogmàtic, els seus amics d'Occident de seguida el criticaven quan alguna cosa no estava d'acord amb el que diu la doctrina teòrica pura. Interpretaven la no violència dogmàticament, tenien una idea mecànica de la no violència. Tot implica l'esperit, tal com deia Sèneca.

Quan abans he dit que la definició de la no violència, per a Gandhi, era «la força de la veritat», no em referia a cap veritat dogmàtica, eterna i immutable, sinó a la veritat que es busca en cada moment. Quin problema o quin joc de problemes hi ha ara i aquí?, què em dicta la consciència? quins

són el millors mitjans, estratègies i tàctiques en aquesta avinentesa?. Per definir quina és la veritat de cada moment i situació, cal molta informació, molta intel·ligència i molta rectitud de cor.

Entre les formes de violència hi ha la física, inclosa la militar, antiquíssima, però, també, encara ben actual. Tot i que, segons els entesos, el millor exèrcit és aquell que no s'usa mai perquè fa tanta por que no cal treure'l al carrer.

Després, menys visibles, trobem la violència política i la jurídica. Ambdues, molt lligades, perquè el cos de lleis del sistema jurídic es gesta al Parlament, i el Parlament és la quinta essència de la política. Però l'executiu és qui vigila a la pràctica el seu acompliment. És obligació seva imposar-lo coercitivament. Ni que la gent obeeixi a gust, cal complir la llei no pel gust que s'hi tingui sinó perquè és vinculant. I per tant podem dir que tot allò que ve del món oficial és coacció.

La cultura és bona i la religió, en el sentit profund de la paraula, també és bona, però tant l'una com l'altra s'han fet servir per dominar. Per tant, una cultura o una religió imposades són violència.

Un punt en el que tinc una certa discrepància amb Jean-Loup Herbert, –a mi em sembla que o bé és ingenu o bé mira cap una altra banda–, quan ell parla sempre molt a favor del tema de les civilitzacions, del diàleg entre civilitzacions. Diu que l'Islam també mereix tenir-se en compte, que és una civilització molt important i a més, està dins de la nostra i no la volem reconèixer. Ell, amb tota la seva bona fe, fa propaganda de l'Islam, però, a més a més, hi ha tot un sistema subjacent, que es dominat des de l'Àrabia amb uns diners americans que vénen al darrere, que està imposant tota una manera de ser, i converteix molts islamistes en fonamentalistes. Pot semblar que ataco l'Islam i no l'ataco com a civilització, l'ataco com a imperialisme, tan religiós com cultural.

I quan dic això, dic exactament el mateix del Vaticà. El senyor bisbe de Barcelona ens l'ha posat el Vaticà. És que són imbècils els cristians de Barcelona que no poden escollir el seu bisbe? Tan inútils són que no existeix ni un cristià d'aquesta diòcesi que en pugui ser el bisbe? De la mateixa manera que l'Estat té el monopoli de la violència física, les jerarquies tenen el monopoli de la veritat religiosa, cultural, o del que sigui. I això és un problema.

Una altra cosa és que democràticament ens donem un Estat, ens donem un Institut d'Estudis Catalans, etc., si és que el procés és verament democràtic.

Si ho fem per consens, som nosaltres qui ens autoobliguem. L'autodisciplina no fa cap mal. També observem el trist fet que la gent renuncia a favor dels polítics, o dels eclesiàstics, la pròpia responsabilitat. L'arrel de la responsabilitat la tenen ells i l'abandonen. Hi ha una frase clàssica: «La política és una cosa massa important per deixar-la només a mans de polítics». Algú afegeix: «L'església és una cosa massa important per deixar-la a mans dels eclesiàstics».

Un savi amic meu, que es diu Agustí Chalaux, ara de 90 anys, parla de «la rara connivència, complicitat, conxorxa, entre l'oprimit i l'opressor». De vegades, sota d'un opressor hi ha un oprimit que es deixa oprimir. No tota la culpa és de l'opressor, també és de l'oprimit que abandona la seva responsabilitat a mans de l'altre per viure una vida més còmoda o més fàcil.

Suposo que noteu que parlo d'una no violència una mica heterodoxa, però crec que a Gandhi el conec força.

Hi ha violència, per exemple, en el tema generacional. Els adults als nens els tracten de vegades ridículament. Al petit no li pots parlar com un adult perquè és infant, i ell tampoc et pot parlar com adult perquè és infant. Ell, de moment, no ha estat mai adult, però nosaltres hem estat infants. Per tant, som nosaltres que hem de parlar amb els infants segons la categoria indubtable que tenen ells, no com si patissin una minusvàlua, pel fet de no ser encara adults. La maiusvàlua d'infants que tenen ells, que és una meravella, sovint l'anem perdent a mida que ens fem adults. De la mateixa manera que diem dels infants, podem dir dels animals. A l'Índia un home que no sap parlar amb els animals, no el consideren sant, realitzat. L'animal té els seus gustos, la seva llengua, els seus interessos, la seva manera d'expressar-se i tu has d'intentar d'adaptar-te a ell. Ell bé prou s'espavila per expressar-se i comprendre'ns. El nen també intenta adaptar-se a tu. Els nens arriben a adults perquè aprenen allò que és propi dels adults. Doncs, també els adults hem d'aprendre d'ells.

La violència de gènere existeix des de fa milers d'anys. Les dones avui en dia, en el nostre món, en són tan conscients que ja no cal defensar-les, ja es defensen soles.

Dins del tema de la salut hi ha violència amb els malalts. És terrible veure com hi ha persones que són a casa seva, i com la família espera que caiguin malaltes per dominar-les. Han intentat dominar-les tota la vida i no s'han deixat. Ara, en el moment en què cauen malaltes, «ara és la nostra!» canta

victoriosa la família. I els fan la vida impossible o bé en prenen massa cura. Una altra manera d'exercir violència.

Heu de considerar que totes aquestes i moltes altres són maneres diferents d'exercir la violència i no és fàcil saber tractar aquestes diferències.

L'economia també pot ser font de violències i potser és la més determinant. Quan no hi ha economia, tota la resta, és com quan no hi ha salut al cos, costa molt d'aguantar. L'economia és molt important i, normalment, les injustícies econòmiques generen tota classe de violències, de guerres, fins i tot algunes que no ho semblen, com les guerres que es diuen de religió.

6. CAUSES DE LA VIOLÈNCIA.

Ja hem parlat del xoc que es pot produir entre forces oposades. Diria, tot aprofitant també quelcom que vindrà després, que l'actitud, molt típica a occident de competitivitat, que s'ha anomenat actitud darwinista, ens fa creure que la violència és el motor de la naturalesa i de la societat. És a dir, que la lluita per l'existència i la llei del més fort és allò que porta l'avenç. Aquesta mentalitat està tan ficada dins nostre que la majoria de la gent, sense saber-ho, la defèn.

No nego que hi ha violència al món. La biòloga nord-americana, Lynn Margulis, que actualment investiga al Delta del Ebre, s'ha fet famosa arreu el món per introduir una segona causa, una segona eina d'evolució, que és la cooperació. Al contrari de la competició, amb la cooperació també es creix: quatre ulls hi veuen més que dos. La història dels animals i de les plantes és plena d'exemples de cooperació. Això no ho veien els darwinistes, s'ho saltaven perquè ells eren competitius i només veien la competició. Per exemple, Hobbes, darwinista avant la lettre, diu: «L'home és un llop per a un altre home», veu un aspecte de la humanitat primitiva. Rousseau deia, al revés, que l'home primitiu era molt innocent, «el bon salvatge». Avui hi ha empreses competitives i empreses cooperatives, hi ha de tot, evidentment no per un igual.

Ja he dit abans que d'equilibris cibernètics, la millor cooperació, l'univers n'està ple, però tot allò que és cibernètic funciona i en funcionar escapa fàcilment a la nostra consciència.

Aquest tema del model –competitiu o cooperatiu–, que ara tractem, diria que en l'ordre de la intel·ligència és el més important que tenim en aquest moment. Els models són una estructura que portem dins el cervell, que no la sabem i que no la critiquem i des de la qual hoensem tot, ho fem tot. Jo

recordo a Balsareny, quan hi vaig ser de vicari, un vespre a casa d'uns amics. Trucaren a la porta. Era una dona petiteta que duia un petricó de llet a la mà: i els digué «Aquí tenen la llet», i ells li van pagar. Al cap d'una estona arriba una altra senyora, vella, amb un altre petricó de llet! «Posi-la aquí». Els meus amics compraven llet a tots els que en venien al poble. És tot el contrari de la competició. Això s'esdevenia perquè era una societat diferent a la d'ara, era més agermanada. En canvi, a la nostra societat neoliberal cadascú va a guanyar l'altre, que al capdavall se sentirà perdedor. Som en una societat dominant que, a més, està implantant a tot arreu el seu model i d'això li diuen globalització quan és un imperialisme majúscul. I això va a missa. Llavors una societat que sols és cooperativa s'ensorra, perquè els altres la devoren. Perquè no la devorin caldria fer una revolució social, de valors, una revolució ètica, diguem-ne. Perquè tal i com anem, amb el paradigma que ens governa, no hi ha sortida.

Paradoxalment, és curiós que en venir la planetarització, s'esdevé que ja no és possible la competició total. I el neoliberalisme, lentament, cau. Per què? Perquè se li acaben, diríem, les gaseles que ha de devorar. Al final queden només senyors i es devoren els uns als altres.

Dins del món capitalista està sortint un corrent, que s'inventà a Estats Units, copiat del cooperativisme: empreses de cooperació que es preocupen més que abans no es preocupaven de l'obrer. Tota una sèrie de coses que amb anterioritat es deien com repulsa al capitalisme, ara el capitalisme les ha de menester. Però fins i tot, a llarg termini, el capitalisme està condemnat; l'afany de lucre sense límits devora els propis afanyosos. En canvi l'altra alternativa està salvada, la cooperació és el camí que queda. Som en aquesta fase d'inversió de valors, molt forta i molt dura. Però, precisament, perquè som al final de la fase guanyadors / perdedors, aquesta es mostra més dura que mai, tot i que alhora li surten insospitats efectes nous.

La cooperació no resol el problema de l'estímul per la competició. Aquest és bo, el que és dolent és que només hi hagi això; la cooperació no ha d'eliminar la competició. És cert que la qüestió s'ha estudiat tècnicament en números, i s'ha vist que el 80 o el 90% del progrés tecnològic no s'ha fet mitjançant un real progrés tecnològic, sinó a través del desastre ecològic, encobert, de canviar energies i primeres matèries renovables per altres de no renovables. En les feines de la casa, era molt més ecològica la dona que qualsevol electrodomèstic; l'home competitiu, inventor de la màquina contaminant n'ha estat el responsable. Però la competició és bona si es fa ben feta. És a dir, per a mi és no violenta quan està ben feta, altrament

sempre resta en comptes de sumar. Llavors a cada bugada perds un llençol i la terra es degrada tot i que no sempre ho veiem.

La competició bona fóra: «A veure qui descobreix primer una fabricació de sabates que redueixi els cost a la meitat, sense crear problemes ecològics físics o socials». Caldria, però, no donar cap premi a qui guanyi, ja en tindria prou amb l'honor d'haver-ho aconseguit. Si tu dius: «home jo podré trobar-ho més ràpidament, no per guanyar a aquest, sinó pel bé de la cooperativa; si m'ajunto amb aquest i aquell, tal volta tots tres anirem més ràpidament que no un de sol, i potser podrem constituir-nos en subcooperativa, per exemple». Hi ha una sèrie d'animals, com el cranc que viu dins de la closca d'un cargol; o, per exemple, aquells ocells que netegen les dents dels cocodrils. Doncs, descobrir això és un bé per als cocodrils i per als ocells.

Entrem en la qüestió de la jerarquia. Sempre hi ha d'haver jerarquies ens diuen. No és necessàriament cert, és també quelcom que depèn del model que es tingui al cap. Hi ha diferents aspectes en la paraula jerarquia. Bé que uns estiguin per sobre d'uns altres en un aspecte determinat, però un altre pot estar per sobre d'ells en un altre aspecte. En aquest cas tenim una pluralitat de jerarquies. És evident que si aquí tots volem aprendre a tocar el violí i jo sóc el que sap tocar-lo, els qui en vulguin aprendre hauran de venir a aprendre amb mi i jo aquí seré la jerarquia. Però si volem tocar el piano serà una altra persona i tothom anirà a ella, i jo també. Això passa en moltes comunitats animals.

Arquia vol dir autoritat, però autoritat de servei, no de poder, l'autoritat que té lloc quan serveixes més bé que els altres en allò que ets jerarquia. L'autoritat de servei és un valor que la comunitat ha de preservar com un bé dels més preuats.

Hi ha complexitat en aquestes temes que analitzem; no espereu una fórmula ni bonica ni fàcil com a solució, en cada moment cal buscar la veritat singular adequada i parar compte i, si és possible, evitar les conseqüències negatives, això que ara modernament en diuen, a propòsit de les guerres, «efectes col·laterals» o «efectes no desitjats». Tot és complex i tot s'ha d'anar tractant acuradament.

Hem parlat de les causes de la violència còsmica, la geològica, la vegetal i l'animal. Les causes de la violència humana, malgrat que són explicades pels antropòlegs de diferents maneres, per a mi la majoria són fonamentalment derivades d'un sol origen. Opressions, com per exemple, la de gènere, o la religiosa, etc., em sembla que tenen un origen econòmic.

Els humans, quan eren pocs al món, formaven grups petits i tenien molt de territori, no xocaven entre ells. Aquest equilibri es mantingué, però en acabar-se el paleolític l'augment de població va produir les primeres guerres entre humans. Això està comprovat i estudiat de moltes maneres. Les pintures rupestres i altres dades demostren que la humanitat va començar a guerrear, home contra home, no més enllà de fa uns 12.000 o 13.000 anys.

També s'ha estudiat, que la humanitat, en créixer, alhora s'expandia territorialment, per estar-hi més amplis. Però arribà un moment, cap al 30.000 aC., més o menys, que el continent euroasiafricà quedà superpoblat. Des del 30.000 fins al 15.000 la humanitat colonitzà Oceania, Austràlia, Amèrica des de l'estret de Bering fins a la Patagònia. I la terra, cap al 13 o 14.000 aC., s'omplirà d'humans. Fixeu-vos que ara som amb molta més densitat que llavors. Aital condició és deguda a que tenim agricultura, artesania, mineria, ramaderia, indústries i moltes més maneres de fer esdevenir útil als humans la naturalesa. Quan aquesta expansió no donava per més, i encara no s'havia descobert la producció artificial de béns i serveis, començaren les guerres. Tot i que sembla que en aquestes guerres la gota que féu vessar el got sempre ha estat qualsevol ximpleria, que si el matrimoni de servitud o el rapte de dones, etc., l'origen de fons fou l'augment i l'expansió de població arreu de la Terra.

També els animals, quan creixen, s'expansionen. Però quan arriben al màxim límit territorial, llavors els més dèbils i els més grans es moren de gana. Els animals no han treballat tant com l'home en els sistemes industrials, ni en l'agricultura, ni en altres artesanies. Tanmateix també ho intenten: emmagatzemen les fruites, la mel, el gra, fan caus per aixoplugar-se i trampes per caçar, etc., intenten les seves petites solucions per no morir-se de gana.

Tot tornant a la nostra història, en aquest moment és quan comencen a haver-hi friccions entre els homes, quan un comença a robar a l'altre... Aquest període de transició no es coneix gaire. S'ha descobert a partir dels anys 70 ó 80. Denisse Schmandt Besserat, francesa, becada pels Estats Units, anà a excavar a Mesopotàmia per estudiar l'origen de l'escriptura i descobrí allò que no buscava, que l'origen de la moneda és testimoniada 5.000 anys abans de l'origen de l'escriptura. Cap al 8.000 aC. És la fi de les guerres permanents i genocides del Mesolític i l'origen del Neolític, revolucionari en el desenvolupament de la tècnica.

En aquesta etapa es pararen les guerres sistemàtiques perquè es va descobrir tota la tècnica protoindustrial, per dir-ho d'alguna manera, o, si

voleu, artesanal. Descobrir tot això permeté molta més població sense barallar-se.

Quan, per exemple, algú vol tornar a la pau dels orígens paleolítics, o redueix el personal (com?), o haurà de suportar guerres terribles, o està condemnant a morir de gana a una bona part de la humanitat. Aquesta problemàtica ha anat augmentant amb el temps, és a dir, ha augmentat la població, però a base d'augmentar els sistemes d'explotació dels recursos naturals. Tot aquest conjunt de plantejaments es fa necessari per resoldre el problema de la violència. Tothom pot fer un petit experiment de no violència a escala micro, però si volem seriosament la no violència i la pau, hauríem de fer un canvi de vida en molts aspectes, i això qui millor ho porta actualment són els ecologistes. Hi ha molta gent jove que, d'una manera completament gratuïta, lluita contra les multinacionals que fan el seu gran negoci; si elles fan el negoci, són elles les que estan obligades a reparar les nefastes conseqüències. Enganyen el poble i els pobres són els qui, sense haver tingut cap opinió en aquest afer, paguen les conseqüències i han de treballar de valent –Greenpeace i altres organitzacions– per recuperar la justícia natural.

7. MÉS ENLLÀ D'UN SIMPLE MÈTODE.

Aquesta lluita necessita no només acció, sinó també pensament. Per això us deia que el terreny que trepitjàvem era sagrat, perquè el sagrat és total, és una cosa que agafa tota la realitat de l'home.

Cal afinar el concepte de covardia. No s'ha de confondre amb feblesa. Jo, per exemple, sóc feble per pujar muntanyes, en canvi per caminar per carretera sóc fort. És a dir, cadascú és fort en unes coses i feble en unes altres. Però que una persona sigui feble no vol dir que sigui covard. Cada persona té les seves valenties i les seves covardies, les seves febleses i les seves forces. Covard és la persona que pot fer una cosa i no la fa per egoisme o pel que sigui. Però si una persona no pot fer una cosa no és covard, potser és molt valent, el que passa és que la valentia es pot expressar de moltes maneres.

Per exemple, una cosa que critico molt dels bisbes del temps d'en Franco és que no se la jugaven. Eren uns senyors que tenien una força enorme, que tenien una posició social altíssima i no se la jugaven, salvades honorables excepcions. Això és covardia per a mi.

Gandhi diu que siguem valents en les coses en què podem ser valents. Quant més tens, més obligat estàs.

Gandhi va elevar la no violència a una altura enorme, tant que, per a ell, no és només un mètode de lluita, és més que una manera de ser, és el nostre ser profund. És, per consegüent, molt més que un mètode de lluita. Quan jo estava a la presó, tenia joves d'ETA al costat meu. Jo feia vagues de fam i ells feien vagues de fam. Però eren molt diferents les dues classes de vaga de fam. Jo la feia perquè creia incondicionalment en allò que feia, però ells la feien perquè en aquelles circumstàncies no podien fer res més i això és usar una eina que té molt de fons com un substitut circumstancial, en el seu cas, de la lluita armada, llur eina pròpia.

Una cosa és usar un mètode; cada mètode té les seves gràcies i les seves desgràcies. El mètode de la vaga de fam és no menjar, si comences a barrejar menjar i no menjar, malament. En canvi, la lluita armada és al revés, és una lluita de molta astúcia. Alguns etarres en vaga de fam menjaven d'amagat. Són dues maneres de fer i barrejades no donen bon resultat ni l'una, ni l'altra.

8. HISTÒRIA DE LA NO VIOLÈNCIA.

La no violència, en el seu contingut essencial, és tan antiga com la humanitat, suposo. Vam dir ahir que la humanitat va estar quatre milions d'anys sense batalles, sense guerres internes, ja que tot era no violència. Tanmateix, en el món més rebregat en què ens ha tocat de viure, hi ha una tradició important de no violència des de l'origen.

El dels «pobres de Jahvè» va ser un moviment que s'inicià a Israel cap al 600 aC quan Jerusalem quedà arrasada pels babilonis. Els jueus que foren deportats a Babilònia eren rics, aristòcrates, polítics i eclesiàstics, principalment, i es quedaren a la terra jueva els pagesos, perquè eren els que pagaven els tributs i això a l'invasor sempre l'interessa molt. Alguns dels que van ser deportats a Babilònia constituïren també una comunitat pobre, com la majoria de la gent vençuda que es va quedar a Israel. Aquests van desenvolupar una espècie de moviment que es deia «els pobres de Jahvè», i a Israel el capdavanter en aquell moment era el profeta Jeremies. És molt interessant aquest moviment. A la banda de Babilònia hi havia un altre profeta, el nom del qual s'ignora, i que s'acostuma a anomenar el Segon Isaïes, perquè està dintre de la profecia d'Isaïes, entre els capítols 40 i 55 de la Bíblia. Perícopes famoses són els anomenats quatre «Càntics del Servent de Jahvè». Molts salms a la Bíblia són atribuïts a aquests pobres de Jahvè. Tot aquest moviment és no violent, però és un d'aquells a qui ens referíem abans de tarannà més aviat passiu, de qui es resigna.

És curiós que Jesús té una altra manera de presentar-se, però és interpretat per aquests, que ja existien, d'aquesta manera resignada i d'aquesta manera quasi bé exclusivament ens ha arribat a nosaltres. Els relats de la passió van ser inspirats del Segon Isaïes, perquè en realitat no se sap el que hi va passar, posat que tots els deixebles van haver de fugir per por que no els passes el mateix que a Jesús. Després es va reconstruir la passió com es pogué i s'agafà del Segon Isaïes allò de «Jesús es portat a l'escorxador sense parlar», que «no es defensa quan l'ataquen», que «davant d'ell tothom gira la cara per no tenir atribut d'home», i que «carrega tots el nostres pecats», etc. Totes aquestes expressions pertanyen a aquesta mentalitat.

Molts cristians, doncs, tenen tendència d'interpretar Gandhi així, com el senyor que ens ha de salvar a tots. Aquesta mentalitat és, jo diria, un empobriment de la no violència.

El que fa Jesús es véu millor en el Sermó de la Muntanya (Mt 3-5), que és la font d'inspiració de Gandhi. El Sermó de la Muntanya és tan meravellós, que Gandhi el veu com la pàgina més important de tota la història del sagrat. I, tanmateix, encara té un punt de degradació. Està escrit per Mateu, home integrament jueu, i els jueus cristians eren de la tendència dels pobres de Jahvè. Per tant li arriba una mica la forta influència de Jesús, de la qual encara no hem parlat, amb les dues influències ell camina pel mig d'aquests dos corrents. Ja ho anirem veient. Mateu diu allò de parar l'altra galta a qui t'ha bufetejat en una frase d'allò més coneguda. També diu: «Quan el teu enemic et demana la túnica, regala-li la túnica i el mantell». «Si el teu enemic et vol fer anar amb ell, per força, un quilòmetre, doncs vés-hi dos». Fer més del que vol l'opositor. I això inspirà molt Gandhi. Després veurem com Gandhi ho profunditza molt més.

Per dessota de tot allò que hem dit, hi batega un missatge de Jesús molt profund, que forma part d'una transviolència: una no violència tan intensa que fins i tot arriba a entendre la violència. Entre els savis hindús que es troben a l'Himàlaia hi ha la creença de poder arribar a un punt en què es transcendeix la distinció entre el bé i el mal. Això no s'ha d'entendre de qualsevol manera, és una cosa molt profunda, molt seriosa i llarga d'explicar, hi ha indicis, però, en molts llocs i en les savieses de moltes tradicions!

Jesús, en els seus textos més genuïns, va més enllà de la mecànica de la violència i de la no violència. Hi ha una no violència més profunda que pot justificar en superfície una violència. I això ho explico en alguns articles que us vaig dir que eren molt durs, però tots parlen d'aquesta profunditat de

l'Evangelí, que segons en quins evangelistes està més rebaixada, i en segons quins està més ressaltada.

Una de les gràcies que té El Sermó de la Muntanya és que intenta imitar Moisès. Moisès va rebre la llei a la muntanya del Sinaí i Jesús se'l planteja dins de l'Evangelí de Mateu con el nou Moisès, que presenta la nova llei. I per això ho fa dalt d'una muntanya, per assemblar-se a Moisès.

La paraula muntanya no l'heu d'entendre com bons occidentals al peu de la lletra, sinó com bons orientals en tant que figura simbòlica. Muntanya vol dir la vida nova, la vida superior. No és necessari que això ocorregués damunt de cap muntanya, del que es tracta és que la muntanya significa l'elevació del nivell d'esperit de les persones.

Aquest Sermó de la Muntanya té vuit benaurances, que són com una mena, diguem-ne, de bufetada al decàleg de Moisès. Moisès deia: no mataràs, no fornicares, no robaràs, etc., i aquest altre diu: benaurats els pobres en l'esperit perquè d'ells són els regnes dels cels, benaurats els mansos perquè ells posseiran la terra, benaurats els pacífics... És a dir, no mana res perquè manar és un acte de violència. Les diferències són importants i totes sorprenents. Per exemple, en comptes de «no robaràs», que això és com protegir els rics, diu «benaurats els pobres...».

Al Sermó de la Muntanya hi ha una colla de paràgrafs que diuen: als antics se'ls va dir tal, per exemple, no mataràs, doncs jo us dic qual, «qui pensa mal de l'altre ja l'ha matat en el seu cor» ; als antics se'ls va dir no robaràs, doncs jo us dic qual, «qui desitja allò d'altri ja ha robat en el seu cor». I això és bonic de llegir-lo. «Quan donis almoïna que la mà dreta no s'assabenti del que fa l'esquerra», «quan preguis, tanca't a l'habitació i no siguis com aquells que pregunten en públic per demostrar que pregunten», etc.

I, malgrat la bellesa d'aquesta ètica, considero que és una reducció del missatge evangèlic. Malgrat això, aquest missatge va afectar tant i a tanta gent, que durant dos segles provocà que matessin cristians sense que se'ls acusés pràcticament de res. No hi havia acusacions concretes, se les havien d'inventar o fingir-les, era una cosa insuportable el ser del cristià.

Dintre de la tradició cristiana hi ha una espècie de figura cabdal, que és Francesc d'Assís. Jo us recomano aprofundir la vida i el missatge que ens ha arribat de Francesc d'Assís, tot i que també està retocadíssim. A Francesc d'Assís li va passar una cosa semblant a la que li va passar a Jesús, –la gent, tradicionalment, deia que és la persona que més ha encarnat Jesús en la tradició de l'Església–: quan va morir, obligaren a estripar tots

els escrits sobre ell. La Inquisició va anomenar dos o tres cronistes oficials i aquests redactaren la notícia que tenim d'ell, i tot el que tenim ve d'aquesta mà, excepte alguna coseta que se'ls va escapar i que els grans investigadors actuals han anat descobrint entremig del que hi ha escrit oficial, ben controlat. S'endevinen certes coses, perquè costa molt de tancar els grans testimonis. A tots els profetes han intentat tancar-los, no en la penombra, sinó en la foscor. La llum, però, sempre s'escapa per l'escletxa més fina.

És curiós, per exemple, que en estudiar a fons l'Evangelí de Marc, que és el més antic de tots, el de més a prop de Jesús, no s'hi veu res dels benaurats. Hi manca tot el Sermó de la Muntanya. Cal estudiar per saber el que ha passat. Avui dia s'accepta més que tots els evangelis reflecteixin la vida dels cristians posteriors, que no pas la vida de Jesús, tot i que sempre es parla de la vida de Jesús. Van ser escrits molt després i es nota que expliquen més el que pensen els evangelistes, que no pas el que hi havia en temps de Jesús, perquè després de quaranta anys la vida cristiana ja es començava a viure d'una altra manera.

I això penseu que no es feia amb mala intenció. Aleshores no existia el gènere de la història científica, tothom posava el que considerava convenient per al lector destinatari de l'escrit i de la història. Les cròniques, eren més aviat didàctiques que no pas històriques; feien servir la història real per finalitats mítiques, didàctiques, polítiques, morals, etc.

Sant Francesc d'Assís, a més de ser molt interessant per moltes altres coses, és el patró de l'ecologia, perquè era un home que tenia molt entesa la unió entre l'home i la naturalesa; una vida molt senzilla i alegre. Potser el més bonic de Sant Francesc d'Assís, que s'assembla molt a les benaurances, són *Les floretes de Sant Francesc*, que molta gent ha llegit. També peca una mica aquest llibre de resignació. És a dir, tot el que és un autèntic missatge es matat pel poder. Si pot anul·lar el missatge i si no pot enlaira artificialment el missatger i el converteix en un salvador. I això és una cosa que no és gaire bona. Converteix la persona receptora del missatge en salvada, resignada.

He fet una llista d'algunes persones precursors i continuadores de la no violència gandhiana, perquè veieu l'amplada que ha tingut. Els precursors de Gandhi més immediats són un americà, que es diu Thoreau, que sobretot parla de la vida natural i la posa en pràctica, i Leon Tolstoi que aconsella simultanejar la vida intel·lectual i la feina manual. En això Gandhi s'inspirà en ell. Tolstoi en deia: «si els llestos s'agafen a tot el que és intel·lectual, deixen als altres tot el que és manual», aleshores ambdós es degraden,

perquè l'intel·lectual sols es mou en el buit, i al treballador el treball manual se li fa una esclavitud. És a dir, el treball manual és una cosa molt saludable quan no és exclusiu, quan està barrejat amb la vida intel·lectual. Però quan la vida manual l'han de fer sempre els mateixos, esdevé una esclavitud i les persones es degraden. I això Gandhi ho feia practicar fins i tot als nens.

Martin Luther King és força conegut, sobretot per la seva acció i pel seu llibre *La força d'estimar*. Luther King que era negre, com ja sabeu, és l'apòstol dels drets dels negres als Estats Units i va demostrar una cosa digna d'atenció. Us he dit ja que crec que la no violència és molt més forta que la violència, –més forta vol dir més eficaç–, i si actualment no s'imposa és perquè no la coneixem, és perquè no hi ha educació de la no violència, perquè no hi ha cultura de la pau, etc. Però si nosaltres ens guiem per la no violència, aquesta genera unes forces enormes, que poden arribar a ser altament perilloses. Això també es diu del ioga. El ioga no pot fer-lo qualsevol perquè allibera energies entretingudes –dintre de nosaltres sempre hi ha contradiccions psicològiques i físiques–, i quan les alliberes pot arribar-se a produir un terrabastall, perquè li treus el fre a una força que estava retinguda i allò rebenta. És a dir, que s'ha de fer amb molta precaució. Gandhi recomanava, com a màxima virtut del no violent, la prudència i l'autocontenció per no abassegar.

Poso un petit exemple divertit. Vaig estar dos anys, i durant dotze hores cada dia, davant la presó Model de Barcelona, sovint venia la policia i repartia estopa entre els congregats. Un dia baixà una senyora del pis de dalt d'on estava jo i em digué: Escolti, vostè es diu no violent però quan vostè no hi era en aquest carrer hi havia pau i des que hi és vostè hi ha guerra. Té gràcia la cosa! És a dir, desferma unes forces que són molt perilloses.

Aventuro un judici, i que em perdoni en Luther King que va ser una gran persona, sobre la seva acció, i dic que no va ser prou contingut i aixecà els negres massa de pressa i massa aviat. Llavors el mataren i punt final. Mataran el pastor i es dispersaran les ovelles, com diu l'Evangelí. I en un to encara més irreverent diré que això també ho penso de Jesús, és a dir, que Jesús també va anar massa de pressa i als tres (?) anys el mataren. I que consti que si llegiu l'Evangelí, diu que en un temps quan Jesús estava molt mal vist per l'autoritat de Galilea, s'amagava, anava al desert. Sovint li deien: «vés a Jerusalem», que era el centre de les decisions, i ell deia, «no, no, vosaltres teniu sempre el vostre temps a punt, però encara no és la meua hora». Al final hi va anar i el van matar quan encara no havia tingut temps

de deixar constància plena del seu missatge. Espero que entengueu el que vull dir, és una crítica feta amb tot el bon cor.

A mi em sembla que Gandhi va ser molt més llest, perquè Gandhi, quan notava que se li escalfava massa el moviment el parava totalment i passava quatre anys passejant pels pobles, treballant amb la gent, persona a persona. És a dir, que tenia el fre ben posat perquè el gas s'embala des de la no violència, puix que deixa anar molta energia.

Tots nosaltres estem retinguts pels sistemes opressors i violents. I és clar, la gent es pensa que reprimint vol dir destrossat, abatut, però reprimint vol dir, també, comprimit. La repressió és positiva quan comprimeix. Però cal el llumí per encendre-la i, aleshores, quan s'encén s'ha d'anar amb cura i tenir a punt el control per a una explosió.

Martin Luther King va ser meravellós, però abans que el matessin hagués hagut de crear més escola. Gandhi la va crear, tot i que no suficient. El bo d'ell és que va deixar una enorme quantitat d'escrits, que ja ningú els pot esborrar. Us recomano llegir llibres de Gandhi, a condició que no hi busqueu fórmules a seguir mecànicament. Els més coneguts són biografies sobre ell. Té un llibre famós que és *Les meves experiències amb la veritat*, autobiogràfic i autocrític i, a més, la biografia és de la part primera de la seva vida, perquè quan va ser famós ja no va tenir temps de continuar escrivint-la. Hi descriu la seva infància, adolescència i joventut, i això és molt interessant perquè de les grans figures quasi mai sabem com es van gestar, sabem només els resultats i les obres. Llavors volem imitar les seves obres i el procediment no funciona, és com si volguéssim fer un arbre a base d'agafar fulles i lligar-les amb filferro. Hem d'anar a buscar la font d'on surt la força vital i tenim la sort que Gandhi la va descriure. Malgrat tot, Gandhi, com tothom, s'enganya a si mateix moltes vegades. El gran psicoanalista Eric Ericsson l'ha estudiat i ha destacat les llums i les ombres d'aquesta personalitat gegantina.

Gandhi també té una gran quantitat d'escrits d'articles de diaris. En un diari que hi havia a l'Índia, la Young Índia, escrigué, durant quaranta o cinquanta anys, articles sobre tot el que passava al món. I un llibre amb alguns d'aquests articles és *La no violència en la pau i en la guerra*, editat en català a l'editorial AHIMSA.

Un altre gran no violent fou Albert Schweitzer, que no té res a veure amb Gandhi. Era un home d'Alsàcia, metge i també gran organista. Un bon dia ho va deixar tot i se'n anà a un lloc de l'Àfrica (Lambarene de Gabon). Allà va muntar un hospital amb els diners que havia guanyat amb els

concerts. Quan se li acabaven els diners tornava a fer una gira de concerts per Europa. Fou premi Nobel de la pau.

Un altre home que requeriria un capítol especial, Patrice Lumumba. Com a pròleg de Lumumba, al Congo ex-belga ara, a principis del segle XX va existir un personatge, una mena de profeta. Era un home negre que s'havia convertit al cristianisme, s'havia enamorat de Jesús, i començà a predicar d'una manera semblant a allò que predicà Jesús. Els belgues el perseguiren de mala manera. S'endinsà en la selva seguit d'alguns deixebles. Els formà i tornà a sortir de la selva per continuar predicant el seu missatge.

L'agafaren els belgues i el ficaren en un camp de concentració on va romandre uns 30 o 40 anys, fins a la seva mort. Però els deixebles seus anaren creixent i varen fundar el que es deia el Partit Abako, un partit del Congo belga, independentista, semblant al que en Gandhi va fer a l'Índia. Aquest partit va créixer i el líder va ser Patrice Lumumba.

Lumumba i el Partit Abako anaren pressionant, moralment, de tal manera que, al final, els belgues els van haver de deixar. Un exemple de les coses que feien, és que van aconseguir convèncer la gent que deixés el carnet d'identitat belga i en van editar un ells, com fa mossèn Josep Dalmau aquí a Catalunya, o com en el País Basc, on hi ha un personatge que ha estat empresonat per fer això.

Un altre exemple és el de les escoles. Van aconseguir convèncer bona part de la població que enviés els fills a les escoles muntades per la gent negra i que, a les del belgues, no hi anés ningú.

Una tercera cosa, les festes laborals. Al Congo hi ha moltes mines i quan hi havia una festa nacional belga, posada pels belgues, tothom es presentava a la fàbrica. Estava tancada: s'estaven tot el dia davant de la porta de la fàbrica. I quan era una festa nacional de tradició pròpia, no hi anaven. Aleshores els amos tenien les portes obertes, però no hi anava ningú.

Al final els belgues veieren tan malament les coses que convocaren un referèndum d'autodeterminació. El Partit Abako va recomanar a la població que no hi anés, perquè això no era autodeterminació sinó que era heterodeterminació: «els belgues no són ningú per determinar-nos, per convocar-nos en el nostre país, si nosaltres ens autodeterminem ja ho farem com ens sembli», perquè auto vol dir això. Llavors, doncs, no hi van participar. A alguns els van obligar a bastonades. Alguns, inclús, van morir, etc., però al final els belgues van haver de marxar.

Aquesta és la primera part de la història, la bonica, després ve la part lletja. Hi van arribar els comunistes i alguns s'hi van enganxar. També hi van entrar els americans, van col·locar Mobutu que va destrossar tota la feina anterior. Matarèn Lumumba i etc. Una altra persona meravellosa, digna de ser citada ací és Dag Hammarsjöld, aleshores Secretari General de l'ONU, que va intentar salvar la situació i morí d'una manera misteriosa, en un accident d'aviació en cel congolès. Entremig, pesaven els interessos de les mines de Katanga, dirigida per Txombé, recolzat pels belgues. Un trencaclosques!

Tota aquesta història exigiria de fer una reflexió profunda sobre la no violència, que no es fa, que és de primera necessitat i que, potser demostraria que l'important a la vida no és només tenir intencions i finalitats bones, sinó també com es mantenen. Una independència, com es manté? Perquè al Congo aconseguiren la independència, però no la van saber o poder mantenir. A l'Índia s'aconseguí la independència, però la no violència no existeix avui dia, en un país que té bombes atòmiques, té exèrcit, té exactament de tot i funciona com una societat occidental.

Vull dir-vos que tot això són només inicis. No desqualifiquem l'acció. Cal, però, preveure també la sostenibilitat de l'acció, que és més difícil. És més difícil mirar lluny que mirar a prop, és més difícil mantenir una cosa que aconseguir-la.

Doncs, tot això s'ha de tenir present, perquè de vegades imitem mimèticament certes coses i s'ha d'imitar amb intel·ligència; més que imitar, cal escoltar, pensar, processar internament i després, des de tu mateix, fer les coses. Tot això és història de la no violència i deia Arnold Toynbee que qui no sap història, està condemnat a repetir-la.

Les dues guerres, –la guerra d'Algèria i la guerra del Vietnam– van ser aturades per moviments no violents, un a França i l'altre a Estats Units, tots dos molt interessants. Podríem explicar moltes coses de per què es van aturar les dues guerres, terribles guerres! Per exemple, a França hi havia uns camps de concentració d'algerians rebels. Eren uns camps molts cruels i molt durs. Doncs, venien els no violents francesos i es posaven plantats davant de la porta del camp de concentració i deien: «Volem entrar dintre i que també ens poseu en el mateix règim del camp de concentració». I a Estats Units també la guerra del Vietnam va ser aturada gràcies a protestes continuades, que hi van haver dels moviments no violents.

Tinc a la llista –no exhaustiva– tres persones més, que tots són del temps de l'apartheid sud-africà, el A.J.Luthuli, Nelson Mandela i Desmond Tutú. El

primer i l'últim, premis Nobel de la Pau. A l'Índia hi ha un altre personatge exemplar, Vinoba, molt famós a la seva terra, que un bon dia s'aixecà i tingué una pensada. Va anar a un poble i va buscar un senyor ric i li digué: «Escolti'm, vostè quants fills té?», «Tinc quatre fills», «Té repartida l'herència entre el quatre fills?», «Sí, sí», «I si li naixés un cinquè fill què faria?», «Doncs, em tocaria tornar a dividir», «Doncs, miri el cinquè fill de vostè són els pobres de l'Índia, que no tenen terres, i per tant li demano la cinquena part de la seva herència». Ho feia tan bé, que passava pels pobles i molts terratinents li entregaven la cinquena part de les seves propietats. El govern de l'Índia, on encara tenen el record de Gandhi, li donà permís perquè la seva signatura tingués valor de registre de la propietat.

També vull esmentar la campanya popular alemanya contra els míssils nuclears. Fou molt forta, molt important i amb molt d'èxit. Milions de persones es manifestaren pels carrers de les principals ciutats germàniques.

Una altra persona fascinant, fou Lanza del Vasto, un sicilià que se'n va anar a l'Índia i va conèixer Gandhi. Aquest l'estimà molt i li posà el nom de Xantidas, que vol dir «fill de la pau». Per suggeriment de Gandhi, tornà a Europa i muntà l'Arca, una espècie de poble modèlic. Lanza del Vasto no era tan polític, ni social, com Gandhi, era més un artista i en comptes d'aconseguir un moviment social extens i popular, va fer una comunitat de veïns prop de Bezièrs a Occitània, que és una meravella.

Una altra experiència interessant, a l'Estat espanyol, fou el moviment d'objectors de consciència, iniciat per Pepe Beúnza, quan encara manava Franco. S'alià amb els objectors de tota Europa. Havia d'enfrontar-se amb l'exèrcit espanyol franquista, que constituïa el nucli més dur del règim. També aquesta campanya, molt extensa, fou exemplar i amb molt d'èxit.

De vegades els capellans, o l'església, prediquen la fraternitat universal: tots som germans. Això no és cert, no tots som germans. N'hauríem de ser, però no en som. A l'enemic no el pots considerar un germà, perquè prostitueixes la paraula. L'enemic no és un amic, és una altra història. Com es pot estimar un enemic? Doncs, resumint tota la no violència en l'art d'estimar l'enemic. Aquest precepte de Jesucrist que diu: «Estimeu els vostres enemics. Estimar l'amic ho sap fer tothom», diu Jesús, però estimar l'enemic no. I aquest és essencialment el resum de la doctrina de Gandhi. Estimar l'enemic vol dir: quan hi ha un conflicte posa el teu cor també a l'altra banda, no el posis només a la teva.

9. EL SUBJECTE HUMÀ NO VIOLENT I LES ALIENACIONS.

La no violència exigeix com a primera cosa que existeixi un subjecte humà. Això és molt important. És a dir, no es tracta de fer sinó de ser, del qual sortirà l'acció i la manera de fer. Però si no hi ha subjecte humà no hi ha res a fer. Per tant un senyor que usa la no violència només com a tàctica, com a eina, no fa no violència. Se li podrà dir pacifista o resistent, però el missatge de la no violència canvia a la persona com a ésser, no com a fer, per això ha de reduir l'acció a una pura conseqüència. Cal, doncs, tractar primer de l'ésser no violent.

Ignasi de Loyola té una frase molt bona, que recomano no oblidar: «Tots els sacrificis, tot lliurament propi, tot amor és bo, excepte el que destrueix el subjecte que el fa». Destruir el subjecte no vol dir destruir el seu cos, o la seva salut, o la seva fortuna, o la seva fama, o la seva llibertat; no, tot això és secundari i pot ser destruït en el lliurament als altres. Al darrere hi ha el jo, i si tot allò que fas no neix de l'autèntic jo què hi ha al darrere, tot allò que fas no val res.

La immensa majoria dels humans o no té jo o el té de vacances o el té malalt. D'això se'n diu alienació, *enajenación*, *hacerse ajeno a sí mismo*, alienar-se, fer-se alius, alter, alterar-se. La gent viu presonera de les seves obres, perquè corre darrere les seves obres, en comptes de fer que les seves obres corrin darrere seu. Hi viu identificada. Un s'identifica amb el carnet d'identitat, creu que ell és allò que hi posa, creu que la seva identitat és ell. I ell no és la seva identitat, la identitat és una altra cosa. Jesús, per exemple, quan era presoner, ecce homo, burlat, trepitjat, etc., tenia la identitat perduda del tot, no s'hi veia la seva identitat, era desidentificat, contraidentificat, i, en canvi, ell era allà més que mai.

Hi ha qui s'identifica amb el seu cotxe, hi ha qui posa el seu cor al compte corrent, hi ha qui s'identifica amb la seva esposa o el seu espòs, etc. És a dir, aquestes identifications són una pèrdua del jo i tu restes fora de tu mateix, expulsat de tu mateix. El posseir, encara que sigui posseir-te, ve després si de cas, però primer has de ser. I la frase d'Ignasi de Loyola ve a dir que la falsa caritat d'aquell que s'aliena amb les coses que fa, encara que siguin totes bones, no val res. En la nostra campanya «Jo també em planto», «em planto» vol dir jo sóc jo, i si jo no sóc jo, com podré alliberar els Països Catalans? I que tu siguis tu no vol dir ni bo, ni dolent, ni res. Ser, senzillament, viure en tu, des de tu, sobre tu, lliure en tu mateix i responsable ple d'allò que facis. Aquest és un tema important. Després paradoxalment es descobrirà, amb l'ascètica i la mística –ja en parlarem–, que tu no ets res.

Ara fixeu-vos, etimològicament, en la paraula «no sóc res». La gent creu que la paraula «res» vol dir nada, i «res» vol dir «alguna cosa», estrictament «res» vol dir «cosa», del llatí *res rei*, una cosa real, vol dir que té cositat. Negar això és el que volem dir quan diem «no hi ha res», «no hi ha cosa».

«No cosa». Quan nosaltres diem, «que tens son avui?» i ens responen «res de res», volen dir «nada de nada», però estan dient «cosa de cosa», el que passa és que se suposa el «no»; «no res de no res», hauria de dir.

Això ocorre en tota una colla d'idiomes, en llatí *nihilum* també vol dir *non hilum*, i l'*hilum* llatí, en català, vol dir un bri. Fixeu-vos en la noció de buit total, quan l'església catòlica diu: «Déu va crear el món del no res». És a partir de Sant Agustí i, sobretot, del Concili de Trento, que el no res és el buit total. Fins a aquell moment en tot el cristianisme, com en totes les altres religions, «no res» no vol dir necessàriament «buit», vol dir «buit» o «ple» o, millor, vol dir «no cosa determinada». Vol dir pasta primigènia encara no convertida en coses, com una mena d'argila de ceramista. Quasi totes les religions diuen que al principi hi havia una pasta original, unes aigües primordials o el que sigui, hi havia una cosa que no se sap què és, que aniran prenent les diferents formes de les coses, de les res. Si l'inici del món és buit del tot o és ple del tot m'és igual «porque me puse en la nada y noté que él había llenado todo» (Joan de la Creu). El tot indiferenciat i el no res diferenciat és el mateix.

I una altra cosa sorprenent, que no tenim a Occident i sí que tenen a Orient, és com una mena de física quàntica: quan surten les coses del no res, surten dobles i simètriques, una plena i l'altra buida. Així en la nostra nova física de partícules tenim matèria i antimatèria, electró positiu i electró negatiu, neutró i antineutró, etc.

Tot anant encara més enllà, em vaig entestar a estudiar la paraula castellana *nada*. Volia esbrinar la seva etimologia. *Nada* sembla dir *no algo*. Sembla, doncs, una negació. Però aleshores *no hay nada* fóra una doble negació i dues negacions afirmen. Com pot ser que dues negacions neguin? I cerco l'etimologia de *nada* i, inicialment *nada* volia dir, com en català *avui*, *nacida*, quelcom de ben positiu. Per això cal afegir un no per convertir-la en buidor negativa: *no nacida*, *no nada*. En català diem «nadó», «Nadal», i en castellà també diem *nada*, *nacida*. En *nada* la lletra «ena» no és negativa, ve de «néixer». Perquè això es pugui desfer cal dir no *nada* i, en castellà, existeix *esto es una nonada*. No es diu *hay nada*, sinó *no hay nada*. No són dues negacions que neguen, sinó una sola negació que nega.

És curiós que tot això són bases del nostre pensament, implícites, que ens governen i que ens guien.

La física quàntica diu que hi ha un període en els primers segons de l'univers en què tot està virtual, no hi ha res real. I comencen a aparèixer els primers electrons reals: primer els fotons, la llum, després els electrons i després els més grossos, l'àtom i la resta. I, tot seguit, ja passa a ser real, però primer tot està en fase virtual. Fixeu-vos que estar en fase virtual, també, vol dir ser una cosa molt important, que és que aquest tot o no res és fecund, que no té res a veure amb un caos infecund, amb un desordre d'entropia com deia la física del segle XIX. D'allà surt tot i, per tant, és una «realitat» misteriosa.

En aquesta investigació sobre el jo, què vol dir, que el jo, en ascètica i mística, no és res? Vol dir que totes les identificacions del jo no són el jo. Dit d'una altra manera, quan et cases, cal que et casis amb el jo de l'altre. Malament si et cases amb el seu vestit, amb el seus cabells, amb els seus costums, perquè els costums ja són una carcassa que s'afegeix al jo. I doncs, què és el jo? La sorpresa, el misteri, l'incontrolable. Si tu no ets capaç de casar-te amb tot això de l'altre, no sents vertader amor. Potser resulta esfereïdor, però és ben bé així. I la resta són petites coses que se'n deriven i que poden acompanyar. Però et cases amb l'aventura, t'agrada aquella persona perquè et sorprèn i per la manera imprevisible com ho fa. Cal que l'altre sigui una font de creativitat. Et cases amb el seu jo, creus en ell. Altrament et cases amb un humà-objecte..., objecte de propietat, de contracte, no amb un subjecte d'amor.

Totes les llibertats, totes les autodeterminacions, tots els autogovernos, tots els alliberaments, totes les emancipacions, totes les independències, totes es funden en el subjecte individual o col·lectiu i si aquest no té jo, la resta cau. És com construir la casa sobre la sorra, no sobre la roca.

Un mateix ha de saber estar en aquesta situació buida i pocs saben fer-ho. Tothom necessita suports, recolzaments, o *apegos y arrimos*, com deia Teresa d'Àvila, afeccions, conveniències, identificar-se amb alguna cosa. En aquest sentit, el «no» esdevé positiu. És a dir, per a mantenir-te tu en el teu lloc et cal saber dir «no» a tot allò que t'encadena.

10. LES VINT NEGACIONS DE L'HINDUISME.

Ara, vull comentar les vint negacions de l'hinduisme. Com a introducció, podríem dir que cal una iniciació per arribar a la maduresa del jo, una iniciació que totes les cultures i totes les civilitzacions han desenvolupat,

unes més bé que altres, unes d'una manera, altres d'una altra, i que, a més, anava simultània amb la iniciació a la participació plena en la comunitat adulta. És a dir, la persona s'ha d'enfortir per si mateixa i perquè ha de fonamentar la comunitat. Tradicionalment era la iniciació a la maduresa que es passava en l'etapa de l'adolescència. L'arqueologia parla de totemització a propòsit dels humans primitius. Era entrar en la plenitud d'ell mateix i en els secrets de la tribu que venia simbolitzada per un tòtem determinat. La nostra civilització occidental ha ridiculitzat molt aquestes pràctiques primitives. Ha reduït la iniciació a la societat al terreny dels estudis: primer ensenyament, segon ensenyament, una carrera, un títol... preocupació només intel·lectual. La resta va com pot. L'educació de la voluntat encara la vetllem una mica, perquè cal estudiar, cal aprovar. ¡Si aproves et regalarem una moto! És una voluntat molt interessada, no és una voluntat ferma, no s'aguanta a si mateixa.

Si tingués temps us explicaria com en els primers segles es feia la iniciació cristiana i com avui dia està comprimida d'una manera simbòlica, molt poc intel·ligible en el baptisme, la confirmació, i altres sacraments iniciàtics. La gent no sap res de res del que fa, ni li serveix per res, però els indicis encara hi són i s'ha descobert l'amplitud i la profunditat que tenia antigament el procés catecumenat. Aquesta tradició occidental està degradada i en tot cas caldria gairebé ressuscitar-la d'entre els morts.

Les negacions de l'hinduisme són realment negacions de les adherències i llur majoria era practicada per la gent que vivia amb Gandhi en els aixrams gandhians, una mena de pobles experimentals d'entrenament per a la lluita no violenta, per formar-se ells. La paraula aixram és una paraula del sànscrit que equival al nostre monestir; cenobi, vida cenobítica, vida comuna. A l'Índia de sempre hi ha hagut molts aixram, hi ha molts monjos, monestirs de moltes classes, diferents i sorprenents. Hi ha monjos que es passen la vida mirant com creix una planta, per exemple, saben dominar-se i superar-se a si mateixos saben quedar-se quiets allà, sense moure's tota la vida, mirant com creix la planta; uns altres van nus, altres carregats de garlandes de flors, etc. Les coses més estrafolàries i les experiències més estranyes que us pugueu imaginar són a l'Índia. És un país on hi ha una gran llibertat religiosa, sempre ha estat així i no hi ha hagut pràcticament mai cap inquisició. Allà trobareu experiències per a tots els gustos com ens ho explicava en Lanza del Vasto, en uns bells campaments que fèiem cada any a Castellterçol, pels anys seixanta el segle passat.

Doncs bé, en Gandhi s' inventà uns aixrams originals seus, que eren pobles amb llars. Tothom que anava i tenia ganes de lluitar amb Gandhi, primer de tot els feia passar per una mena de «mili», i la «mili» era com un

campament de proves, era un poble on els «neòfits» s'estaven dos, tres, quatre anys. Una de les originalitats d'aquests campaments era que hi podia anar tota la família. Eren pobles autosuficients.

En aquestes vint negacions de l'hinduisme, primer he usat la paraula sànscrita quan la sé, després poso l'explicació i, finalment, hi poso l'equivalent de la nostra cultura, que equival amb el que ens han ensenyat a nosaltres, tot i que, com hem dit, ho tinguem molt devaluat. Tristament tenim la nostra tradició molt devaluada, tant que si el bisbe demana que es faci dejuni, pocs el faran, però si un guru predica vegetarianisme, o dejuni o el que sigui, molta gent el segueix, perquè ens agrada més el de lluny que el de prop. Es fan coses meravelloses en nom de l'orient, però en canvi no se saben fer en nom d'aquí perquè no es veu clara l'autenticitat del testimoni del qui ho demana.

Satya (1) és no mentir: recerca de la veritat en cada instant i circumstància. La satyagraha o força de la veritat, era la primera convicció de Gandhi. Buscar la veritat, interiorment i exterior, és la primera tasca a acomplir, i cal buscar la veritat amb el cor net. Fàcilment ens pensem que tenim la veritat i el que tenim és un caprici, també passa que, de vegades, renunciem a favor d'un altre la nostra veritat, per exemple, en un superior, ell té la veritat i jo la obeiré cegament. Les dues coses són dolentes: una renunciar a la recerca de la veritat i deixar-la íntegra a mans d'un superior, i l'altra, renunciar a la veritat i deixar-la íntegra a mans dels teus capricis.

Ahimsa (2), la no violència. Pau, salut, amicitat, pietat, compassió, paciència. La paciència i no la ira.

Asteya (3), igual que els dos precedents, aquest també és social. No robar, retornar els deutes, pagar el salari just, no explotar, no oprimir, no esclavitzar, la puntualitat. Això ho poso perquè no ser puntual és robar el temps als altres. Hi ha molta gent que ho fa i no s'adona que és un esclavitzador burd, fastigós. Ara parlem de no robar allò que sigui de l'altre.

Aparigraha (4). No acaparar, no consumisme, austeritat, desprendre's. És equivalent al vot de pobresa, almoïna, generositat, no avarícia, és a dir, desprendre's de les coses materials. Tot això crec que és molt important. Aquí, més que la pobresa, que s'ha exaltat molt, es refereix a la senzillesa. Tot aquest conjunt de virtuts el món actual les necessita com el pa que menja, és a dir, si no anem a una vida senzilla, compte, no pobre sinó senzilla, el món s'ensorrarà, s'acabaran els recursos. Tot el que puguis fer d'una manera senzilla, no ho facis d'una manera complicada. A la

senzillesa li hauríem d'aplicar el principi de subsidiarietat: davant de tot procediment senzill que faci el mateix servei que un de complicat, tria el senzill. I aquí aniria el missatge original de Francesc d'Assís, que era un home senzill.

Sanka (5). Aquesta ja s'acosta més cap a la persona individual: no deixadesa, no brutícia, cura, polidesa, deixar les coses ben acabades, bellesa, elegància. Netedat. Tot això és de la tradició hindú, no m'ho invento jo. Tot això està en els sis sistemes ortodoxes de l'Índia, que són derivats dels vedes i dels upanixads.

Suadeixi (6). La paraula sua, de suadeixi, és del mateix origen que seu. El seu i el meu. Sua, vol dir el propi. Als països occidentals, per dir aquesta idea, diem auto. Doncs aquí ve a dir que un mateix s'ha de fer les coses que materialment pugui, fer-s'ho tot ell si pot: fer-se un mateix el llit, el menjar, a no ser que hi hagi un pacte de confiança entre dos. Vull dir, tenir cura de no viure a costa d'altres.

Suarai (7). És l'autosuficiència, autodeterminació i tenir economia pròpia, intentar fer unitats, en tot allò que es pugui ser autosuficient i no haver de necessitar coses de fora. Això es feia bastant a l'Arca de Lanza del Vasto i Gandhi ho va intentar fer a tota l'Índia.

En un treball meu, *Introducció a la 1a edició catalana del llibre de M.K. Gandhi, La no violència en la pau i en la guerra*, el critico una mica quan parla d'economia, però fixeuvos que ara tractem d'individus. Tant si és tracta d'individus com de comunitats, l'autosuficiència és bona com a disciplina. Però si es pot superar, per ajudar-se els uns als altres, per completar-se, perquè tots no hagin de fer el mateix, i el qui sap més d'una cosa pot no saber-ne tant d'una altra, llavors se supera aquest precepte. Passa que se supera des del punt de vista individual, però es genera des del punt de vista comunitari, trava els elements d'una comunitat com una unitat. Aquest procés de conjunció també es pot anar estenent fins i tot al món sencer. És a dir, no necessàriament la solució econòmica del món és l'autosuficiència de cada país, de cada estat, aquesta només es fa necessària quan hi ha enemics que et volen atrapar per allò que necessites d'ells. Quan hi ha fraternitat universal no és necessària l'autosuficiència, més aviat és millor que no hi sigui.

Del suarai va sortir una de les coses que molta gent antipolítica no entén de Gandhi. Gandhi era un polític, secretari general del seu partit, el Partit del Congrés, que és el més important de l'Índia encara ara, i volia la independència política del seu país. Tanmateix ell deia que feia política des

de la religió, des de l'esperit feia política, el seu esperit li demanava la política. No feia política per fer política, ni pel poder ni per res de tot això, sinó perquè ell considerava que l'esperit li demanava que ajudés a madurar el seu poble i ell portava el poble a la maduresa, i per consegüent a la independència. És el mateix com un fill a casa, quan arriba a madur s'allibera dels seus pares i a partir d'aleshores són amics, tenen bons tractes, però el fill no ha d'obeir, ni ha d'estar sotmès, ni ha d'estar controlat pels pares perquè és lliure del tot.

Ara penseu la condició: «si s'és madur». Aquest «si s'és madur» s'oblida molt. Els fills ho obliden, volen la llibertat però no porten a terme la maduresa. I tenir maduresa vol dir assumir totes les responsabilitats de la vida. La gent vol la llibertat però no vol la responsabilitat i això sí que és estar en fals.

En Gandhi el tema de la independència és cabdal i l'aconseguí. Sembla que lluità durant quaranta anys i d'aquests els primers vint no volia la independència. L'Índia estava dintre de la Commonwealth, que era l'imperi britànic i que, malgrat tenir molts defectes, també tenia virtuts. És a dir, la gent té poca tradició política i sovint ignora que en principi formar part d'un imperi és bo, el dolent és estar sotmès a un imperialisme. Imperi vol dir unir nacions per ajudar-se mútuament culturalment, econòmicament, militarment, etc. L'imperi és bo, no és dolent. Passa que els imperis que coneixem tots són imperialistes. En els imperis antics hi havia hagut un moment en què no hi havia imperis imperialistes, però ara tots ho són pràcticament i un dels que menys ho era, era l'imperi anglès. Un altre que gairebé ho va ser poc, també durant molts segles, va ser l'imperi alemany de l'Edat Mitja, que era molt respectuós en cadascuna de les seves nacions constituents.

Al principi Gandhi no volia marxar de l'imperi, sinó combatre l'imperialisme de l'imperi per convertir-lo en un imperi bo. A més ell veia que era molt millor estar units que no separats; és millor estar ben units que no separats i és millor estar separats que mal units. Va passar vint anys intentant-ho i al final es va convèncer que no hi havia solució, que els anglesos que eren dintre de la Commonwealth eren opressors i tractaven la resta d'associats com a colònies, no com a nacions germanes. Llavor canvià i demanà la independència, que és el suarai. I la va aconseguir. Això és indubtable i demostra la força de la no violència. Va mobilitzar sis-cents milions de persones. Fou una gesta gloriosa.

Àsana (8). Vol dir posició per meditar. Un bon assentament per poder meditar sense recordar que et fa mal això o et fa mal allò del cos.

L'exigència d'Àsana consta a l'Índia a partir dels Aforismes de Patañjali, també anomenat Raja-Ioga que és l'origen de la resta dels iogues. Parla d'àsana però no parla de cap en concret, parla de tenir una bona posició per meditar.

El ioga al llarg de segles ha desenvolupat cents d'aquestes posicions. La ignorància creu que es tracta d'exercicis gimnàstics, quan són posicions d'equilibri. De la posició adequada per a la meditació ja en parla Ignasi de Loyola, als seus exercicis espirituals, que s'assemblen una mica als àsanas però que no són iguals. Una posició dels exercicis espirituals és la postració, estirat a terra bocaterrosa i, en canvi, la postura del xavasana és estirat a terra cap per amunt.

Hartal (9). No desequilibri ni en el menjar ni en el beure i la vigilància en la qualitat. I aquí entra el dejuni, les vagues de fam, etc. És una espècie d'àsana en els aliments. Aquí val tant el no menjar com el que menges, la quantitat i la qualitat. Totes aquestes variacions, vigilades.

Pratyahara (10). El recolliment de tots els sentits. És el que en el medi cristià en deien anar recollit, esperit recollit, vol dir que no miris massa. Per això les monges i els capellans miren a cua d'ull. Fan veure que estan recollits, perquè el superior no vegi que mouen el cap: és la hipocresia institucionalitzada.

Aquí es refereix més al ball embogit dels sentits, no saber-se recollir. La clausura és tan important com l'obertura i, avui dia, estem en un món en què només se'ns demana que siguem oberts, ben oberts i amatents a tot reclam.

En el tema del silenci, per exemple, Gandhi, cada setmana s'autoimposava callar el divendres, no dir ni una paraula. Ja podia venir expressament el governador de L'Índia a parlar amb ell de coses urgents i importants: «Doncs no, és divendres, s'ha equivocat de dia». A la Bíblia hi trobem profetes que, en anar els reis a consultar-los, els profetes els responien: «Avui no tinc paraula de Déu». El rei se'n tornava amb un pam de nassos. El profeta no parlava perquè no tenia res a dir. ¿Per què mai en els sermons als capellans no se'ls ocorre dir: «Avui no parlo, se m'ha acabat la paraula»? Sempre n'hi ha de paraula!, cal omplir l'espai del verb a qualsevol preu.

La gràcia d'aquestes disciplines és que siguin educatives, no que siguin punitives. Són mitjans per assolir llibertat, no per generar esclavitud. En el cas del sabbat dels jueus, si la comunitat està viva, és amorosa i decideix

lliurement que els dissabtes no es treballa, doncs que no es treballi. El problema és quan una decisió d'aquesta mena es pren des d'una part de la comunitat i s'imposa a l'altra el seu compliment obligat.

Dit d'una altra manera: tot ens és permès, no hi ha cap prohibició. Si estàs deslligat, si ets verament lliure i responsable, fes el que vulguis, canta, parla, mira, menja, balla, etc., fes tot el que vulguis. Aquí no es diu que no, s'aconsella el no, solament a aquell que no pot dir-se a si mateix que no. Mai més això. Si estàs enganxat, desenganxa't, autodisciplina't, i després, fes el que vulguis. No cal dir que, quan la dependència és molt forta, costa, i en això consisteix l'autodisciplina. A la joventut sana li plauen les proves, els reptes. La joventut les ha de menester, però que siguin proves sols per saber que ella és lliure; no per la mera prohibició de «coses dolentes». No hi ha accions que siguin vicis en si mateixes, només és vici allò que no pots deixar de fer com, per exemple fumar i llavors et cal ser dur. I allò que es feia en totes les tradicions i que en deien «iniciació», en sànscrit «sadhana» o via espiritual, en què consistia? Posar-se reptes per provar-se a un mateix que hom està lliure d'alguna dependència. Hem de fer esforços per provar-nos que som lliures. I la joventut és la millor etapa de la vida per fer-ho.

Gandhi va mobilitzar tota l'Índia, pràcticament va aconseguir el hartal, un dejuni general de tota l'Índia. Una altra forma de hartal és fer vagues obreres. Gandhi tenia un «cos d'oficials», per dir-ho d'alguna manera, on hi havia diversos graus. Nerhu i els seus germans, que eren d'una família molt rica, se li van presentar un dia tot dient-li: «Som a la teva disposició perquè facis el que vulguis de nosaltres». I Gandhi els va dir: «Si voleu venir amb mi, haureu de prendre tots el diners que teniu i totes les propietats i lliurar-les totes al Partit del Congrés i a vosaltres el partit us assignarà un sou». I van acceptar. Tanmateix Gandhi no considerava els Nerhu dins de l'«alta oficialia» del seu «exèrcit» perquè no havia passat per l'aixram, on s'aprenia el camí de l'alliberament personal i col·lectiu per la via de la renúncia.

Tot això ho poso d'exemple, però no hem de sentir-nos impotents si no arribem tan amunt, cadascú sap allò que el seu cor li demana. Cal que aprengui a fer passar pel seu sedàs interior les disciplines assumides. Si aconseguíssim unes quantes persones, podríem anar muntant algun projecte col·lectiu més estable, altrament, aquell que ha fet els seus deures ha de restar tranquil. Ningú no pot obligar els altres a fer allò que no volen. Això fóra violència i les grans fites s'han de guanyar a bones. Però és bo de prendre nota del fet que hi havia uns nivells. Quan Nerhu arribà a president de L'Índia, el Partit del Congrés continuava regint-se per aquestes

tremendes exigències. Durant tota la seva vida, Nerhu va cobrar un sou petitet. Això, evidentment, és anticorrupció.

Santoixa (11). No avidesa, no luxe. Equilibri en el sexe. Acontentament. No desig. Allà ho tenen molt clar, perquè el budisme va sortir de l'hinduisme i el missatge principal de Buda no és que no es desitgi, sinó que no neixi el desig. No prohibeix tenir desigs ni mana reprimir el desig, que és allò que priva a Occident, sinó que no ens esclavitzi la necessitat. Cal vigilar la font del desig, no el desig, perquè el desig, una vegada ha nascut, si el reprimeixes fa mal per una altra banda, és una força desencadenada que si no va per aquí, va per allà. És com l'aigua, que si n'obturel pas envaeix coses que no ha d'envair, inunda. Doncs, això amb el desig passa sempre i a Occident, en els últims 500 anys aproximadament, s'ha insistit molt a prohibir desigs. Buda ensenya la manera perquè no et neixi el desig esclavitzador i això és el convenient. Una vegada ha crescut el desig, dóna-li la sortida més adequada, però, si pots, abans procura que no neixi.

Tanmateix Buda anava més al fons de la qüestió. La vibració, l'emoció dels nervis que comporta el desig, en termes psicològics s'hauria de dir la libido –en llatí libido, la concupiscència–; es pot fer l'experiència de viure en el desig, separat de l'objecte del desig, el pots gaudir «en si» sense fer res ni tenir res. El desig és una producció del nostre cos. Això també passa amb les idees. Segons les nostres idees pensem, per exemple, que hi ha taula i que hi ha blanc, i no, el blanc és una segregació de les meves neurones per les ones que arriben. Però les ones aquestes no arriben al cervell, les ones només arriben als cons i als bastons de la nostra retina, i a partir d'ací ja fabriquem una vibració nerviosa pròpia. I aquesta vibració pròpia, més o menys modulada per les ones, és la que arriba al cervell i el cervell torna a fabricar una altra vibració i, objectivament, aquesta vibració és el desig. A nivell subjectiu en diem la libido. I aquesta vibració permanent, més o menys intensa segons el grau de vigília i de vigilància, si no hi ha incitació externa és indiferenciada, però no deixa de ser plaent, no deixa de ser afectiva i no deixa de ser desig. El que passa és que és desig i prou.

Viure en el desig és una emoció impressionant, molt recomanable. El desig surt de més enrere, allà on es troba el jo. Quan una persona retorna al jo, el desig li surt o no li surt, però no l'esclavitza. Aquesta és la coneguda postura típica del lotus del Buda, amb aquella cara ni somrient, ni seriosa, i completament serena. Això és el no desig.

Brahmacarya (12). Aquesta paraula vol dir dedicació a la transcendència. L'hinduisme defuig personalitzar la transcendència. Ho considera una

imperfecció antropomòrfica. Ha situat la sacralitat al cor de totes les coses. Llavors, la castedat o la renúncia a l'amor humà, té ple sentit perquè l'amor transcendent, que és l'amor profund, ens absorbeix. Però no deixa de ser un capítol més del punt onze o santoixa. Això es pot fer també en el matrimoni, usant el matrimoni, sempre que no hi hagi dependència i, per tant, pots fer en perfecta castedat tot el que vulguis. El que passa és que la gent s'hi encadena, és a dir, està massa identificat amb el sexe i amb l'amor humà. Si aquesta victòria no s'aconsegueix a nivell individual, el que es construeix a nivell de comunitat serà en fals. Això no vol dir que sempre s'hagi de començar per l'individu. En realitat sempre s'ha de lluitar en tots dos nivells.

A l'Evangelí hi són esmentats els que es castren pel regne del cel però com a consell, no com a obligació. Històricament hi ha hagut persones que han renunciat a casar-se per dedicar-se més al servei dels altres o de Déu, o del que sigui... la ciència, l'art, la política...

Aquest punt no tracta de límits i prohibicions ans al contrari tallar cadenes, d'alliberar. Santa Teresa de Jesús diu: «Si un ocell, que està lligat a terra per tres-cents lligams, li talles dos-cents noranta-nou, encara no podrà volar». A la Bíblia hi ha un cas colpidor d'un jove que s'acosta a Jesús i li diu: «Vull seguir-te», i li respon «Vine i segueix-me». I continua el jove: «És que se m'ha mort el pare i el vull enterrar». Jesús li contesta «Deixa que els morts enterrin els seus morts, tu vine i segueix-me». No recomana que no enterri els seus morts, diu que si això és un obstacle per seguir la crida interior, enterrar els morts, ni que sigui el teu pare, no val res. Si enterres el teu pare per quedar bé amb la família, no val res. I la major part de coses les fem per conveniències, per quedar bé.

Fixeu-vos en una cosa ben sorprenent i, potser, difícil d'acceptar i, encara més d'assolir. La gent creu que hi ha coses de les que un no es pot desprendre, per exemple, hem de respirar per força, hem de menjar per força, etc. Doncs no. Segons el que estem dient, tu has d'estar disposat a morir per no respirar. S'explica d'algun iogui que morí a voluntat privant-se de la respiració. Si ets un adult verament madur respire perquè no vols morir-te i, per consegüent, estàs fent el que tu vols. No actues per necessitat. No respire per addicció, no hi ha necessitats. L'esperit humà és independent, no depèn de res.

I si et fiquen a la presó? Home, allà estàs lligat, estàs oprimat realment, estàs tancat a la presó per les reixes, no pots sortir. Però, si tens un esperit lliure de veritat, independent de veritat, ni la presó ni res no el poden atacar. Pau de Tras diu: «Spiritus Dei non alligatur», «res no lliga l'esperit

de Déu». Si un home privat de llibertat, empresonat, volgués sortir de la presó, sortiria, potser mort però sortiria. Posaré un exemple de la meua experiència. Vaig escriure dos diaris a la presó i, sobretot el segon, és un intent de demostració que a la presó estàs totalment lliure i fas el que tu vols, i que el director de la presó t'obeeix a tu. Fas el que vols i la persona que no ho fa és o perquè no ho sap fer i se li ha d'ensenyar, o ho sap fer i no vol fer-ho, vol viure esclau i llavors és una persona degradada.

Tapa (13). No desordre, ni atabalament. Disciplina, ordre, endreç, clarividència. Virtut de la prudència. Tampoc va contra el vell desordre ni l'eufòria que convé sovint a l'artista per crear la seva obra. En realitat, el desordre resultant de la deixadesa no agrada a ningú. Si ens el permetem és perquè ens agrada més dedicar el temps a altres coses. Aquest «agradar» haurà de restar lliure de servituds, altrament el desordre esdevé viciós. Mantenir desordenades coses accidentals per poder mantenir l'ordre en les essencials no és viciós. Pot ser molt prudent.

Pranayama (14). El control de la respiració. Darrere de la respiració els orientals hi veuen una cosa que en diuen prana. L'agitació de la nostra vida porta a la respiració bloquejada, reprimida, espasmòdica, etc. amb les consegüents disharmonies funcionals del cos i de l'esperit. El menjar és el combustible, cal que sigui l'adequat (hartal), però també l'aire que es respira és el comburent i cal que sigui adequadament tractat.

Suadhyaya (15). No egolatria, no jo alienat, inflat o fictici. El que la gent diu «ego», la imatge que un té d'un mateix. Retornar al teu jo vertader, que el jo vertader és buit, és no res.

El número setze (16) no té nom sànscrit perquè em sembla que se'l devia inventar el Lanza del Vasto a l'Arca d'Occitània. A l'Arca tenen el que en diuen vot de corresponsabilitat que, en realitat, es relacionaria amb la part social. Però de tota manera pel costat que toca a cadascú també és individual. És un vot holístic que consisteix que si falla algú a la comunitat tots se'n senten responsables. És a dir, no només l'interessat és culpable sinó que tota la comunitat se sent culpable i, per tant, si ell no accepta un càstig, o no accepta rectificar, llavors un altre se'n posa un per compensar. Això vol dir corresponsabilitat, que també es diu solidaritat. En termes jurídics: rescabament in solidum. Els primers cristians ho feien a les seves comunitats, consideraven que si algú fallava, fallava tota la comunitat i tota la comunitat es posava a fer revisió mental i actes de disciplina per corregir-se. Això, realment, no sempre és veritat del tot perquè cadascú té la seva responsabilitat pròpia, però quasi sempre hi ha denses relacions socials d'implicació en qualsevol acte individual.

Recordo que, quan era senador, vaig posar una esmena a la Constitució, que s'estava gestant. Deia que quan es jutgés una persona també es jutgessin els seus pares, els seus mestres, els polítics en exercici quan aquest nen estava creixent, etc. Quasi no hi ha cap delictes que sigui només propi de la persona acusada. Pel sistema occidental, analític, només hi ha un possible delinqüent a qui cal jutjar, tot el pes de la responsabilitat cau damunt d'ell o res. I això, evidentment, és fals.

Encara que aquest punt sembla més adient per a un tipus de vida comunitària, si tu vas al fons de les coses veus que tot està lligat. Si tu vius una vida profunda, ni que visquis sol, et sents corresponsable de moltes coses de les que no et sentiries si estiguessis realment aïllat. L'exemple sublim és el de Jesús de Nazareth que se sent responsable dels pecats de tots els humans. Això no vol dir que exoneri tots els altres de la responsabilitat, vol dir que ell dóna un exemple d'amor universal.

Ixvarapranidhana (17). No seguretat, ni en un mateix ni en les coses. Abandó en el Senyor. Aquest Ixvara és l'únic indicatiu que hi ha a l'Índia de Déu personal, és l'única configuració de Déu com si fos una persona. Pensem en l'impacte d'aquest punt en una societat com la nostra que avantposa la seguretat a valors immensament superiors.

Hi ha el món exterior i el món interior. Els dos últims punts anirien cap al món interior, però la gràcia és aquest moviment de vaivé, que puguis dansar entre el defora i el dedins. No hi ha contradicció. La contradicció és quan vols estar a tot arreu a la mateixa vegada, però si que pots estar una estona aquí i una altra allà. És el que a l'Índia es diu La Dansa de Xiva.

L'Ixvara és l'entrada en el món de la mística, és ajuntar tota l'energia, que tinc disseminada, dintre meu, en el meu centre. Thérèse Brosse, una gran metgessa francesa, diu que això es realitza en els lòbuls prefrontals del cervell. Tots els nervis, tota l'energia nerviosa, en l'home i en els animals més evolucionats conflueixen en els lòbuls prefrontals que ho sintetitzen tot: cultura, natura, instint i educació. L'instint ens ve per sota i per dintre i la resta de la part posterior del cervell a partir dels sentits. Quan s'hi comuniquen aquestes dues vies nervioses, sobrevé l'esquizofrènia.

Dharana (18). La concentració. Ho explicava molt bé Lanza de Vasto, en l'esmentat curset d'estiu a Castellterçol, i que es resumia en tres paraules: conèixer-se, posseir-se i donar-se. Aquí tractem de posseir-se, de concentrar-se. Aquesta autopossessió o concentració és una meravella, no som res però ho som tot, tinc la força d'un elefant, l'energia d'un elefant.

Això és previ a qualsevol sortida d'un mateix. Abans de sortir cal tenir-ho tot a punt. La frase de Joan de la Creu és: «En una noche oscura, por ansias en amores inflamada, ¡oh dichosa ventura!, salí sin ser notada, estando ya en mi casa sosegada».

Deia Lanza del Vasto, i a més ho practicava, que una persona que sap concentrar-se així, a partir del moment en què ho ha aconseguit, sap situar l'energia concentrada allà on li doni la gana. Tot això requereix un tractament savi i prudent, si es vol fer ben fet. Perquè, si no vols morir, no retiraràs l'energia que precisa el cor per bategar. Suposant que hi ha molta concentració, la persona té una força tan gran que pot fer bé o mal de veritat. Pot ser una meravella de persona o pot ser un dimoni. I els dimonis no són més que persones molt poderoses que tenen l'energia a les seves mans i la dediquen a fer mal, que consisteix a fer-la servir per als propis interessos sense ni un gram de solidaritat amb la resta de l'univers.

Santa Teresa, en un fragment de Las Moradas, diu que en un tombant de l'escala es troba amb «la comunicació horrenda»: és el diable. Jesús se n'anà al desert i s'encarà amb el diable.

Dhyana (19). Això és l'oració de meditació. «Salí sin ser notada». Fixeu-vos que el que passa en la mística no és res d'aquest món, perquè s'ha deixat tot i entrem en o «sortim» a un altre món.

Occident té molt deixat aquest tema, perquè hem perdut de vista la meditació de què es parla aquí. Una cosa és meditar en un tema determinat. Podem estudiar geometria, música, etc. Això també és meditar. Meditar vol dir passar d'una cosa a una altra amb ordre, controladament. Però aquí parlem de la meditació mística i es tracta de passar d'un esperit a un altre. Sobre això a occident va haver-hi una espècie de florida molt forta a partir de la família Fox (1848) d'Estats Units, que fundaren l'espiritisme. S'estengué per Europa. Però on ha pres més força actualment és al Brasil, on s'ha fet una síntesi de religions negra, cristiana i ameríndia, i n'ha sortit, per exemple, la macumba, que és el relligament de l'animisme, que portaven els esclaus negres de l'Àfrica, amb les idees que venien d'Europa, de l'espiritisme d'Allain Kardec, i, també, amb les idees cristianes imposades des de l'inici de la invasió, per la força. Això ens està passant a nosaltres continuadament. Sempre es donen influències espirituals. Els Evangelis diuen una cosa que els capellans no repeteixen ni comenten mai: «Tot pecat serà perdonat menys el pecat contra l'esperit». Hi ha un pecat imperdonable que els capellans no tenen poder per perdonar i és el pecat contra l'esperit. Qui juga amb l'esperit peca contra l'esperit. El pecat contra l'esperit és un pecat d'àngels i, fixeu-vos que, tornen a sortir els àngels i els

dimonis, torna a sortir aquell mite de Lucifer, que s'aixecà contra Déu i de Miquel que va lluitar contra ell. El pecat dels àngels és pecat d'anar-se de dret a l'infern. Ja no serà mai perdonat, perquè aquest pecat és imperdonable, és el pecat per excel·lència. És l'únic pecat que no té aspectes de debilitat, de feblesa. Tots els altres pecats tenen excuses, aquest no en té cap.

Però deixem els àngels tranquils i baixem a la terra. Hi ha persones que fan aquestes coses. No sé si vosaltres recordeu l'Evangeli quan Jesús anava amb les prostitutes, amb els pecadors, a favor de tota la púrria i, en canvi, estava totalment en contra de les autoritats. Els deia: «raça d'escurçons, sepulcres blanquejats..!». Enteneu-me el que vull dir. Aquests sabien que feien el mal i el feien; els altres, pobres, eren uns desgraciats que tenien poca cultura, pocs diners i moltes misèries. Hi ha gent que té tot el poder a la seva mà i fa el bé i hi ha qui té el poder i fa el mal. I tots hem tingut moments d'això, d'una cosa o d'una altra. Ens ha salvat segurament la desconcentració, perquè qui està concentrat ho compromet tot en cada cosa. Per això hi ha un moment a la vida, una temptació a la vida, en què cada persona és sotmesa a la prova suprema. És a dir, la vida ens porta moments a dir que sí, o a dir que no, amb un afer que ens marcarà per sempre. I hi ha gent que és morta des de fa anys, perquè en el moment important va dir que no quan havia de dir que sí i, com un dimoni, és condemnat a l'infern. És mort, és una persona condemnada. Aquesta, potser, no és una veritat absoluta mentre tenim vida. Però molt sovint és irreversible. Molts fugen de la concentració per evitar aquests moments decisius de la vida. L'horror els arriba quan s'apropa la mort física.

El bé és l'esperit universal, una tradició el pot anomenar Esperit Sant. Plató en deia l'Ànima del món, cadascú pot anomenar-lo com vulgui. Hi ha qui en diu transcendència, Déu, naturalesa. Digueu-ho com vulgueu. Spinoza deia: «Déu, o bé, la naturalesa». Per a ell era el mateix. Del món de l'esperit en sabem molt poc, hi ha molta tradició perduda.

Samadhi (20). És ja el lliurament total. En aquest lliurement hi ha dues tendències. En la tradició cristiana, una és l'herètica, i és la que m'agrada a mi. Segons aquesta, quan un es lliura es perd a si mateix. L'altra, que és catòlica ortodoxa, diu que ni pots lliurar-te del tot ni et perds tu mateix del tot, en aquesta vida, sinó que es mantenen els dos extrems diferenciats, tu – o la teva ànima– i Déu, o l'esperit universal i el teu esperit particular.

Els primers místics importants de l'Edat Mitjana, que van ser alemanys, belgues, holandesos, eren les beguines i els begards. O, en general, el beguinatge; encara hi ha avui en dia monges beguines a Holanda o a

Bèlgica. Les beguines tenien comunitats on es guanyaven la vida treballant i vivint amb molta senzillesa. Foren fundades com a repulsa contra l'església de Roma aleshores – i ara?– carregada de riqueses. Després es fundà la branca masculina mendicant. I es creà una xarxa enorme de monestirs, tots contemplatius, on les dones treballaven per guanyar-se la vida, mentre que els homes pidolaven de porta en porta.

Llavors, Roma s'estripà les vestimentes. Cal estimar Roma –l'adversari– malgrat ens costi. Recordeu que Gandhi diu: «Tot allò, que existeix, existeix per alguna raó i cal cercar-la». Cal estimar els enemics. La raó de la indignació romana venia de què aquests «germans» deien que, lliurats del tot a Déu, tot els era permès. Pel fet d'haver-se fos amb Déu, ja no estaven sota cap llei. Roma creu impossible aquest lliurament total en aquesta vida. I pensa les greus conseqüències de què molts, pretesament deíficats, es lliurin a una disbauxa total. Això és una corrupció, una falla moral, però el problema fonamental és l'altre, esmentat suara. Si realment l'home es pot fondre del tot amb Déu. La doctrina ortodoxa catòlica afirma que això no pot ser en vida, això si de cas, pot esdevenir quan mors, que és quan no es veu. Llavors Roma va enviar un visitador que era dominic i els dominics, eren els inquisidors, visità tota aquesta xarxa amb ganes de repartir estopa... i es convertí a les creences beguines! Això creà a Roma un problema enorme, perquè aquell home, que era el mestre Eckhart, tenia un gran prestigi i no s'atreviren a condemnar-lo. Però sí condemnaren les seves obres quan va morir. Eren els temps de Ramon Llull, el qual també tingué relacions amb ells. A Ramon Llull, per causa de les seves simpaties amb els heterodoxes, no el van fer sant, només és beat. En temps de Santa Teresa també hi havia beguines que establiren contacte amb la santa.

Hi ha gent que diu que els hinduistes pensen com les beguines, pensen que la persona es fon. Quan arribes a aquell estat, allà no hi ets però després en pots sortir, perquè, com dèiem, aquesta espècie de caos original és fecunda. Res no desapareix en fondre's. Tot queda, però virtual, és a dir, la persona roman potencialment. Desapareixes realment, però virtualment quedes perquè pots tornar a sortir d'aquí. Entres en una espècie de forn, que és l'esperit universal, i jo penso –no crec que les beguines ho pensessin– que més tard pots tornar a sortir. Però si realment has entrat, surts profeta, no surts persona normal, perquè ja no ets tu que fas las coses, sinó l'esperit que les fa per tu, a través teu, i tu ets obedient totalment perquè ja no hi ets. Hi ha la forma, la figura, però tu no hi ets, estàs posseït per l'esperit de Déu. I aquest és el sentit de la paraula grega «Crist», paraula que vol dir «ungit de l'esperit de Déu». Déu pren possessió d'ell. L'important no és Jesús, l'important és Déu, l'esperit de Déu, que es fa efectiu a través de Jesús. El problema és quan el profeta desobeeix, com és el cas de Jonàs. Si

els profetes es resisteixen a Déu és que no han entrat del tot en la vida suprema, encara els queden alguns fils que els lliga a la vida terrenal i es resisteixen. A Jonàs, per exemple, Déu li va dir: has d'anar a Nínive a predicar penitència ja que aquella gent està corrompuda. Nínive era la capital d'un imperi terrorífic i torturador. Jonàs tingué por i agafà el vaixell en direcció contrària, cap a Tarsis (Càdiz). El vaixell fou escomès per una forta tempestat i Jonàs va anar a parar al ventre de la balena i li van passar un munt de coses. Doncs bé, d'aquests exemples la Bíblia n'està plena i a mi gairebé la Bíblia només m'interessa com a enciclopèdia d'informacions i experiències sobre l'esperit.

Els hinduistes i el mestre Eckhart no tenen inconvenient a dir que pots experimentar el samadhi. Qui té inconvenients és l'ortodòxia eclesiàstica catòlica. Aquesta església nega la consecució plena del samadhi i per por què els il·luminats escapin del seu estatut moral i ella perdi tot control sobre ells. La gent pensa que la mística és una cosa abstracta; confon espiritual amb abstracte. Allò espiritual pot ser abstracte i pot ser concret, com allò material. La materialitat pot ser abstracte com, per exemple, la geometria i hi ha coses concretes com són les físiques sensibles. Entre les coses espirituals n'hi ha de místiques que són concretes i de mítiques que són abstractes. La mística és experiència. Una cosa curiosa, que no es coneix massa, és que els comunistes a Iugoslàvia, en temps de l'ocupació hitleriana, s'aliaren amb els franciscans, com ara els comunistes s'han aliat amb la teologia de l'alliberament a Amèrica del Sud. Per què s'han aliat? Perquè els comunistes no han anat contra la religió, sinó contra l'idealisme, passa que tota la religió que vivia Marx en el seu temps era idealista. Els protestants i els catòlics eren idealistes, no treballaven l'experiència, treballaven la idea. Però quan es troben gent amb mística concreta, bona, amorosa, els comunistes mai no han tingut cap problema, perquè tot és praxi com deia Marx.

L'església catòlica posa molts entrebancs per viure la mística. Margina els que en són profetes. Aquesta eina està a la mà de qualsevol humà, jo diria més, els nens petits ja la tenen, però nosaltres els descavalquem d'aquest cavall, els inclinem cap aquí, cap allà, i perden l'equilibri. Tenen una maduresa innata, per això crec que els nens són els únics profetes que ens queden vius, els nens ens avisen d'aquest equilibri, d'aquesta maduresa primitiva que ara només conserven normalment els orientals, d'una manera molt ingènua, molt rudimentària, però té tots els elements. Per això la humanitat primitiva és animista, perquè no han perdut l'ànima. Diuen que la humanitat primitiva no era tècnica? I tant que ho era! Tant, que la coneixem per les destrals que feren, per les tècniques que seguiren, etc. Era molt tècnica, molt física, però també era mística, veien l'ànima inspirant

totes les coses, però no era una imaginació de l'ànima, era una experiència de l'ànima, que nosaltres hem perdut perquè estem expulsats del paradís interior de les ànimes. L'ànima la portem dins, però castigada al «quarto» fosc. Santa Teresa de Jesús ho diu d'una altra manera: «Al centre del nostre cor hi ha un pou». Tu mires pel pou i ho veus tot negre, no hi veus res. És el resultat del fet que allà va a parar tota la brossa de dalt. Si treus les palles, de seguida comença a filtrar-se, provenint de sota, una llum molt forta i és que en el fons hi ha or fos, brillant, lluent, però tapat. És quan destapes que veus, que hi és. No el tens fora, el tens a casa. L'Apocalipsi diu: Truco a la porta de tothom per veure si m'obriu. Si ho feu entraré i soparé amb vosaltres. Com dient farem el convit. El convit a la Bíblia vol dir això, el cim de la mística. Per això l'eucaristia és un convit, precedit del convit pasqual de Moisès.

Dins del mateix esperit de Déu es poden considerar a Buda i a Mahoma. Passa que el que ens ha arribat d'un i de l'altre s'ha d'estudiar perquè s'ha tirat molta brossa al damunt.

La tradició mística cristiana va florir sobretot en un conjunt de monestirs que es deien cenobis. Aquests foren precedits per eremites solitaris retirats al desert. Com que els arribava gent atreta per llur santedat, formaren comunitats. El primer ermità, Sant Pau de la Tebaida, va estar cent cinquanta anys vivint sol, dedicat únicament a la contemplació de la transcendència.

Per aconseguir fer acció no violenta en el món social els individus han de ser fermes i no és fàcil d'aconseguir-ho sense que ningú et guii. Per fer madurar coses, que no ho estan, necessitem una certa fraternitat, que no és el mateix que el paternalisme d'aquell que continua essent paternal quan «el fill» ja és madur. El paternalista el vol supeditar. Cal no confondre el paternalisme amb la paternitat, ni el populisme amb la popularitat. Hi ha molta gent poderosa que quan es fa una acció popular en diuen populisme desqualificador. Ho espatllen tot amb una paraula. I certes accions necessàries, que són paternals, les desqualifiquen tot titllant-les de paternalistes.

11. LA COMUNITAT, SUBJECTE COL·LECTIU.

Gandhi feia així mateix que eren, sobretot, formatius. Allà es preparava cada individu per a l'acció social, però ja encetaven la vera comunitat, més enllà de l'individu. La comunitat, com a tal, ha de madurar, no només l'individu. I una de les causes per les quals no s'ha consolidat aquell camí tan gandhià a l'Índia, és perquè, com reconeix el mateix Gandhi en les seves notes de

les darreres hores de la seva vida, no va tenir prou cura d'aquest tema. També és comprensible, perquè allà la població era de set-cents o vuit-cents milions d'habitants i organitzar-la comunitàriament no és gens fàcil. Nosaltres aquí, als Països Catalans, tenim onze milions d'habitants i no sabem ni com començar!

I, precisament, per això faré referència a la família, a la llar, perquè és la comunitat més petita de totes i, per tant, es veuen més els elements en estat pur i són menys complexes. He dit això de la llar pensant que Gandhi també als aixrams feien llars.

Vull distingir entre consens i contracte. Normalment quan es diu que la Constitució espanyola es va fer per consens, es comet una inexactitud, es va fer per contracte. Contractar vol dir pactar unes lleis, uns punts, que són els termes del contracte, determinats, físics, objectius, clars, no misteriosos, sinó concrets. Consens vol dir el comú sentir de diverses persones i per a què hi hagi consens es necessita arribar a sentir el mateix. És lògic que el contracte s'estableixi després del consens, però també pot passar al revés. Per exemple, els àrabs casen els seus fills per contracte i acaba que s'estimen, quan s'estimen. És a dir, podríem dir que el contracte trepitja el terreny de l'objectiu i el consens el del subjectiu, per això hem estat tant insistents en el subjecte. Per tant podríem dir que el consens pertany a la meditació, perquè són maneres de sentir de subjectes diferents que s'ajunten en un. És més d'un esperit, quan s'acosten l'un a l'altre i quan, ja veurem fins a quin punt, es fusionen.

El contrari del contracte és el «distracte», la distracció, que vol dir que les parts contractants no han quedat en res. I el contrari del consens és el dissens, el dissentiment. I la nostra civilització cultiva el dissentiment, la diferència, la discordança, l'oposició, la competitivitat, etc. Tot això pertany a una cultura del dissens. Jo diria que el dissens és superficial i el consens és profund, és místic. Per exemple, en un arbre les fulles dissenteixen, quan una es posa damunt l'altra li fa nosa i és una amenaça perquè li tapa el sol. Es produeix una espècie de guerra. Però quan jo parlo massa ràpid i de resultes d'això em mossego la llengua tinc una dissensió entre les dents i la llengua; de vegades, quan camines molt ràpid, amb un peu dones un cop al turmell de l'altre peu. Això és un dissens entre tots dos peus. Però són ocasionals aquests dissens, en canvi el de l'arbre, per dins és consens, no hi ha mai una guerra d'una branca contra una altra branca, és una pau per dintre.

Parlo del consens, perquè vull introduir la noció de subjecte col·lectiu, noció gairebé abandonada a Occident, només es tolera la noció jurídica de

persona col·lectiva, com per exemple una empresa. Però no es creu que hi hagi una ànima col·lectiva amb responsabilitat i lliure albir propis. Molts a Occident ni creuen que hi hagi tampoc ànimes individuals. Tot plegat, pensen que són màquines. Les ànimes col·lectives existiren en la consciència humana amb plena acceptació durant molts segles i aquí una de les persones que més les va defensar va ser Averrois, àrab famós de Còrdova, i la introduí al món cristià tot i que li costà molt, perquè al món cristià s'havien acceptat les ànimes col·lectives fins a Sant Agustí pràcticament, després, per exemple Sant Albert Magne i Sant Tomàs ja hi anaven en contra. Hi va haver una lluita a totes les universitats cristianes, els averroistes contra els anti-averroistes, sobre si hi havia ànima comuna o no hi havia ànima comuna. A la Bíblia hi ha ànimes comunes, se'n diuen àngels: l'àngel de Pèrsia, l'àngel d'Israel... Sant Raimon de Penyafort un dia arribà a Barcelona. A la porta de la muralla hi trobà un àngel que no el deixà passar i que li digué: «Què vens a fer a Barcelona?». Sant Raimon li ho explicà a l'àngel i el va deixar passar. D'aquí ha quedat el nom de Portal de l'Àngel per a aquella antiga entrada a la ciutat i si algú hi passa, veurà que a la Plaça Catalunya, just al Portal de l'Àngel, hi ha dues barres fetes d'alumini per recordar l'esdeveniment. L'àngel de Barcelona hi era per vetllar per Barcelona, perquè no tothom hi tingués accés lliure. L'àngel seria avui titllat de racista? Creieu que encara hi ha àngel a Barcelona? Karl Popper, que és un ideòleg del capitalisme, diu que les ciutats han d'estar totes obertes, que tothom hi pugui circular lliurement.

Cal obrir i cal tancar. El problema és encertar quan s'ha d'obrir, com s'ha d'obrir, quan s'ha de tancar, com s'ha de tancar, a qui s'ha d'obrir, a qui s'ha de tancar. Això és tota una saviesa, jo li dic cultura de membranes. Les persones que saben fer aquestes distincions, les anomeno persones amb frontera. La frontera ni s'ha d'obrir, ni s'ha de tancar. La frontera és corporal però també hi ha l'esperit. Per exemple, cada una de les estrelles envia la llum a tot arreu i no hi ha fronteres, de manera que cada una entra al territori de l'altra, dels radis de l'altra estrella. Els travessa. Fins i tot s'ha demostrat, per calcular la massa de les estrelles, que s'ha de comptar com a massa no solament la que té sinó la que li arriba en forma de llum de totes les altres estrelles. Tot interpenetrat i sense fronteres perquè en tenen per donar i vendre. Despenen llur abundant riquesa interna i en reben de les altres estrelles.

Però, malgrat tot, hi ha fronteres. Hi ha un punt entre una estrella i una altra, en què un satèl·lit artificial no cau ni cap aquí, ni cap allà. És a dir, que segons com hi ha frontera i segons com no n'hi ha. Suposant que les parròquies fossin realment comunitats cristianes de veritat, dividir la ciutat en parròquies com si tinguessin fronteres tant és bo com dolent. Un ideal

seria que cada parròquia irradiés esperit i totes s'entrellacessin i la gent anés a la que més li convingués. Però un altre ideal que no cal oblidar és que cadascuna cal que tingui un àmbit d'irradiació local propi que generi la comunitat social de la vida pràctica quotidiana.

Amb això vull dir que així com els contractes determinen l'estructura de la comunitat, entre d'altres la frontera, el consens determina l'ànima de la comunitat, entre d'altres la comunitat universal. I l'ànima de la comunitat és no res físic ni psíquic, és el jo de la comunitat, el subjecte comunitari que és no res, igual que el subjecte individual. Tot el que hem explicat avui de l'individu es podria aplicar a la comunitat. Encara que no tenim el costum, la comunitat hauria de ser també així.

Com es passa a la persona comunitària? Com es fa? Prenem, per exemple, la comunitat més senzilla que és la de la parella. En dir parella no prejutjo si han de ser tots dos homes, dones, o home i dona, o, fins i tot, més de dos, només em refereixo a un compromís de convivència global, a totes. I, quan dic a totes, vull dir comunitat troncal, que es responsabilitza del respecte total a les persones que formen la comunitat. Moltes vegades el matrimoni i les parelles es fan a base de robar-se la llibertat un a l'altre. És a dir, entro en possessió de la teva llibertat, tu entres en possessió de la meua llibertat, i en fem una parella d'esclaus. Això no serà mai una unió lliure de persones madures, lliures, sinó que més aviat és una societat de «socors mutus», en què un només se sent acomplert en l'altre i s'han de menester tots dos. Aquest aspecte, més aviat biològic, també és important perquè la naturalesa necessita que ens adaptem d'aquesta manera, però nosaltres, per damunt de la naturalesa animal, tenim cervell i som capaços de tenir aquesta llibertat major.

Una construcció sana existeix quan dues persones, cadascuna de les quals s'aguanta damunt dels seus propis peus, s'ajunten, no per necessitat, sinó per pura voluntat lliure de tots dos. Aquests mantindran la unió mentre, lliurement, tots dos vulguin; si un no vol, s'ha de poder desfer. El que passa és que ha d'haver-hi una gradació de compromís. Dues persones madures també són madures en l'art de ser fidels, que és una virtut de la qual no se'n parla gaire avui dia. Fidel no vol dir ser un xaiet, no vol dir ser un esclau de l'altre, vol dir saber distingir les coses importants de les no importants i que per mor de les coses importants s'aguanta el consens, malgrat les dificultats existents en les coses menys importants. La gràcia és que aquest consens sigui una novetat per damunt de la vàlua de cadascú dels individus que l'avalen, que no sigui merament la suma. Si de la unió de dos, o de tres o de vint-i-cinc, no surt una cosa nova, més enllà de la suma dels components, no hi ha comunitat. Quan jo casava gent els deia, penseu que

en aquest moment ja no sou dos, sinó que sou tres: tu, tu i el matrimoni, o bé la llar o bé la comunitat. Al començament de la unió la comunitat és petiteta, acaba de néixer, en canvi els components ja són grans perquè són adults quan es casen i, per tant, la comunitat és una filla que s'ha de vetllar perquè sinó s'ensorra.

La paraula comunitat ve de «cum-munere», que vol dir oferir regals a l'altre, sorprendre'l amb presents (munus), ajuda (munitio, munificentia), defensa (murus) . Això és la comunitat, una guerra d'altruïsmes, vol dir que una persona no és madura per fer comunitat si no té desenvolupada la dimensió altruista. Si només és egoïsta, si va a la unió per egoïsmes, som davant d'una societat anònima en què cadascú va a treure el major profit possible. Aquí tenim l'exemple de les comunitats de veïns, on ells es barallen com a dimonis per veure qui paga menys; tenim l'exemple dels debats entre partits en les eleccions, en què tothom es vol menjar la nació però cadascú tira cap al seu terreny. En aquests casos hi ha una pressió anticomunitària cent per cent. La veritable comunitat s'esdevé quan tots dos, de bon principi, mimen la comunitat i mimar la comunitat, no vol dir autodiminuir-se, vol dir ampliar la dimensió conjunta. És una dimensió nova, allò que dèiem de l'acció i la retroacció, una mica les dues persones són cibernètiques, cada una compensa allò que no compensa l'altra, i apareix una cosa nova: la comunitat de llar, que no és cap dels individus, que és una cosa nova que ha de créixer, que se l'ha de mimar, que se l'ha de regar. I tot això ho fas perquè vols, és una cosa nova que només s'aguanta en la voluntat dels dos.

Els llibertaris deien que, perquè hi hagi veritable ànima, qualsevol de la comunitat ha de tenir la potestat de posar, si ho creu convenient, el veto a les coses comunitàries, és a dir, que pot marxar si vol. Jo també ho dic això, si el compromís del matrimoni obliga els dos contraents de per vida, duu al desastre, perquè obliga a estar junts a dues persones quan potser no s'estimen i això, per a mi, és fornicació.

Segons la teologia catòlica vigent els ministres del matrimoni són els que el contracten, els sacerdots del matrimoni són els contraents i la matèria del sagrament és l'amor mutu i la forma, l'expressió explícita d'aquest amor. Per tant, això es pot fer a casa tranquil·lament sense demanar permís a ningú i t'hi quedes perquè t'hi has casat. Això és tan veritat que durant la guerra, quan no es podien fer matrimonis, es donà permís perquè es pogués fer. Tot i que teològicament no calia, el donaren perquè als senyors autoritaris els agrada donar-ne i tenir-ho tot controlat. Li deien matrimoni de consciència, amb l'obligació, després, de celebrar-lo oficialment quan s'acabés la guerra.

L'amor a l'enemic i l'amor a l'amic tenen un aspecte diferent però també tenen quelcom de comú, altrament no parlariem d'amor. L'aspecte comú és el consens, allò en què consenten o senten igual tots dos. És que amb un enemic no es pot obtenir consens! Bé, tu pots intentar estimar, buscar el consens. Evidentment que quan tu estimes un enemic, si no hi ha manera de convèncer-lo, no hi ha societat, ni hi ha comunitat. El dissens és l'enemic, diferent de l'amic. Si es dissenteix absolutament en tot no hi ha manera de fer comunitat. Tu pots tenir amor a l'enemic, però si ell no correspon no hi ha comunitat. En aquest acte d'estimar l'enemic hi ha uns graus de profunditat insondables. Vull dir que si, segons diu Gandhi, tot allò que existeix algun motiu té per existir. Hi ha un fons del qual surten les coses que existeixen i per tant hi ha algun fonament profund que fa sortir tot allò que et sembla tan estrany. Gandhi deia que s'ha de buscar aquest punt, a baix de tot, i si no es troba, has de baixar més i més fins trobar-lo.

Recordo un policia a la prefectura superior de la Via Laietana de Barcelona, que em vigilava. Jo li mirava l'interior, més enllà d'uniforme i d'ofici, i hi veia coses maques, que ell no se les veia a si mateix quan estava deprimat, perquè tenia una feina molt antipàtica i havia perdut una mica la dignitat interior. Llavors ell es considerava un merdós i tu no li consideraves, perquè darrere del merdós, dins d'ell mateix, hi ha una realitat més bella, i tu, que li parlaves des d'allà, el feies sentir més apreciat per tu que per ell mateix. Això són tècniques, perdoneu l'expressió, de treball amb l'enemic, un tema on hi ha molta feina.

Tornaré una mica enrere. Quan dos es casen ho poden fer per raó d'amistat o per raó d'enemistat. Això és una exageració, vull dir que hi ha persones que es casen per comoditat mútua, hi ha gent que es casa d'esma, i hi ha els qui busquen una altra persona ben diferent d'ells perquè els estimulin. Apart d'aquest exemples podem trobar tots els graus intermedis. Penseu que quan dic enemic no penso solament en un ogre terrorífic, crec que dins meu també tinc un enemic. Quan dic: no em convé fumar, jo sóc amic meu; però quan dic: però fumo, ja sóc enemic meu. Això és per posar l'exemple que dintre de nosaltres tenim amic i enemic, l'amistat i l'enemistat tots la tenim molt barrejada. Però això ja ho tractarem més endavant, sobretot les tècniques de la no violència de treballar amb l'enemic, perquè el treball amb l'amic surt bastant fàcilment.

En aquest pacte pot jugar, o no, l'afinitat biològica, física o hormonal. Poden jugar molt bé mentre no ens enganyin. Aquí entrarien les regles contràries: les regles per treballar amb l'amic perquè no es faci malament, ja que hi ha una degeneració de l'amistat, que es diu «amiguisme», que és

mortal. Per exemple, tinc amics que s'han enfadat amb mi per això que diem de l'amiguisme; podem portar vint anys junts i, no haver pogut ser creatius, ni proliferat en res, ni estar capaços de captar gent nova. Voleu dir que això no és amiguisme, tot plegat?

Us recomano que sapiguen mirar sempre el món per damunt dels amics, perquè sinó el món es converteix en aquell mundillo petit, que nosaltres trobem tan bé, i que ens permet de condemnar sempre la resta del món. Al sistema li encanta que aquesta dimensió col·lectiva que tots tenim no arribi a formar la comunitat de veritat. Posat que no la fem, perquè el que busquem sols és l'amistat, aleshores cadascú busca el camí que es tria. En la comunitat no pots triar allò de què et responsabilitzaràs i allò de què no. L'altre, en la parella, és com és. El barri, el municipi, també. Et toca gent que t'agrada i gent que no. A la comunitat hi ha amics i enemics i cal fer comunitat amb ells. Doncs bé, la gent s'envolta d'uns quants amics i l'energia individual sobrant no la gasta en comunicar amb els enemics. Simplement els ignora i la consumeix exclusivament amb els amics. Amb aquesta actitud, el món es divideix en un grup d'amics superconeguts, que no coneixen l'exterior. Els amics del grup creuen que tot el món ha de ser com ells pensen i, és tan diferent, tan terriblement diferent!. Que equivocacat és el món! Caldria tota una sèrie de consells per tal que l'amistat no degeneri en amiguisme.

Doncs, aquí dèiem que apareix la personalitat nova i la gràcia està en reconèixer-la com a tal. El millor exponent d'això són els fills. El fill no és ni el pare ni la mare, és una altra persona, i aquest ésser té tots els drets. Els pares en general, el món en general, són molt generosos, allò que els fills semblaran quan siguin grans quasi mai no ho recolliran els pares, sinó que els pares sembren i els fills ho recullen, els fills sembren i ho recullen els néts. Tenir fills és, més aviat, un acte de generositat implícit en la generositat de formar una comunitat entre dues persones individuals adultes. A més tenim un cervell al qual li sobren forces, li sobren enormes energies. Quan un és egoista, el cervell se li queda petit com una nou; en canvi, en l'altra manera de ser la persona es desenvolupa molt més. Passar a la comunitat és semblant a passar a Déu, com dèiem aquest matí, és passar a un esperit nou. I morir és la mateixa cosa, però morir perquè vols, morir perquè et desenganxes de les teves esclavituts, sense deixar de ser tu mateix i sense deixar d'existir.

Llavors, aquesta dialèctica entre l'individual i el col·lectiu és una dialèctica preciosa i quan, alguna vegada, per exemple, es fa a base de diverses famílies en un barri, encara que hi vagi de cada família un individu, no va a representar-se ell, els seus interessos, sinó els interessos d'aquesta tercera

persona, la col·lectiva, que poden ser coincidents o no coincidents amb els seus particulars. I encara que no siguin coincidents, encara que aquest tercer subjecte vagi en contra dels meus interessos, pel fet de voler-ho, jo ho vull, ho fa suportable. No és un sacrifici negatiu, és una acció positiva, és una construcció superior. Això val per a qualsevol altra comunitat, no únicament per a la comunitat de la llar. I aleshores quan un ha vetllat la comunitat i aquesta s'ha fet gran, arriba un moment en què és tan forta que s'aguanta sola. Els individus ja s'han fet vells i la comunitat fa de mare, de tendre aixopluc, i els avis viuen de l'amor que han sembrat durant molts anys de la seva vida. Això, avui dia, es veu poc. Si a nivell de barri aquesta actitud quasi no hi és, imagineu a nivell més ampli.

Si, en canvi, mirem la comunitat objectivament, per a mi, l'autodeterminació de la comunitat duu a una federació lliure entre gent diferent amb iguals drets. És la comunitat mirada contractualment, que si no té esperit i, per consegüent, no hi ha consens, no es pot mantenir. Una comunitat implica que les parts es poden retirar quan vulguin i, per tant, el divorci és acceptat d'antuvi perquè és una confederació entre individus lliures, diferents, amb drets iguals dintre d'ella. Però, a més a més del consens, a la comunitat també li cal un contracte, una constitució que sigui el reflex exterior del consens interior. Les comunitats que no es constitueixen i es mantenen només a nivell de concòrdia interior poden acabar malament.

Crec que tenim l'honor immens, els éssers humans, d'assistir a l'evolució de l'univers, a la creació de l'última comunitat més avançada de totes, que és la comunitat social, perquè la comunitat de cèl·lules sóc jo, la comunitat de molècules és una cèl·lula, la comunitat d'àtoms és una molècula, la comunitat de nuclis és un àtom, etc. Són comunitats que són tan fortes, estan tan ben fetes, que aguanten molt. A veure si fem aguantar aquesta pobra i estantíssima comunitat humana que sempre cau; a veure si passem de violència a no violència. No violència seria l'equilibri dinàmic que aguantaria la comunitat humana, com aguanta la cèl·lula.

En la guerra espanyola dels tres anys, per exemple, els franquistes passen pel damunt i tota la gent republicana queda reprimida, afusellada, exiliada. Tant una cosa com l'altra és pura violència. I la segona, un cop consumada (la «pau» dels vençuts), de vegades, sembla menys violenta però ho és més, es perd la noció de què hi ha violència, perquè sembla que no n'hi ha, però és la violència permanent.

Us posaré un exemple, la locomotora-màquina de vapor, sistema actiu i sistema retroactiu. Aquest és un sistema de feed-back o de

retroalimentació, n'hi ha de dues classes, la positiva i la negativa. La negativa és la que la retroacció és contrària a l'acció, modera l'acció. Hi ha casos com, per exemple, quan un planeta roda al voltant del sol, la gravetat fa que caigui, és a dir, hi ha una força que l'estira. Però aleshores, en disminuir la distància per la llei de la gravetat, que diu que és inversament proporcional, quan més a prop més gravetat hi ha, quan més gravetat més caiguda, com més caiguda més gravetat, això pot portar a una catàstrofe perquè podria caure en el sol i rebentar. Aquestes s'anomenen retroaccions positives, el nom sembla bonic, però és a l'inrevés és el lleig, després hi ha les negatives, el nom de les quals sembla lleig, però és el bonic, perquè són les que aconseguen els equilibris. I aquests equilibris són molt bons, perquè són equilibris no estables, són equilibris dinàmics. Aquest és l'avantatge dels sistemes cibernètics, que t'alliberen d'una energia que es necessitava per anar contrarestant les oposicions reactives i vas més amunt. Per exemple, els humans tenim el sistema tèrmic estabilitzat i quan fa fred tenim una reacció i quan fa calor en tenim una altra, sempre estem a trenta-sis graus i mig. En un sistema cibernètic t'alliberes d'aquesta lluita contra les variacions en les temperatures i pots dedicar-te, per exemple, a parlar de la no violència.

És important la bondat d'aquest sistema, perquè l'acció s'ha de deixar governar per la retroacció. Si no es deixa influir, evidentment va a la seva. I la retroacció ha de voler influir en l'altra i preocupar-se d'ella. Si la retroacció es fes al buit i fos egoista, no faria res, però el que fa és perquè es preocupa de l'altra i totes dues tenen una preocupació conjunta.

Es necessita intel·ligència per muntar un sistema cibernètic d'aquests. És a dir, Hegel parlà de tesi, antítesi i síntesi, però no ens explicà com es feia la síntesi. Ens va dir que era la superació de la tesi i l'antítesi, però com es fa? En canvi la cibernètica ens posa exemples de com es fa, però no dóna remeis universals. En cada cas, la recerca de la veritat que deia Gandhi, ha de descobrir quin mecanisme hi ha intel·ligent, útil i bo, perquè sense negar l'acció li posi aquest regulador de la retroacció.

Sobre l'acció, és bo plantejar-se d'entrada què és l'acció al món? A la societat està accentuat un sistema que va des de l'autoritat fins al poble. Tenim les lleis, la coacció, els exèrcits, les presons, tot assegurat. L'executiu –l'element actiu de l'autoritat– té tota la força. Per això dic, d'una certa manera irreverent respecte de la política, que el polític és aquell senyor que fa tots els possibles per fer-se amb el control de l'exèrcit, de les presons i de la força, per imposar als altres el que ell vol. Aquest sistema, diguem-ne de baixada, fa que hagem d'obeir l'autoritat, perquè si no obeïm ja hi ha un senyors amb porres, etc. És a dir, tot està massa assegurat. No hi

ha realment democràcia, no hi ha participació del poble. Evidentment que hi ha certes línies de tornada, com són les eleccions, però estan molt controlades i són uns fils molt prims, on tan sols pots dir tres paraules: sí, no o res.

El que proposem nosaltres, és el sistema de Gandhi, el de la desobediència cívica que és contrari a l'obediència, van al revés. Però aquesta desobediència cívica fins i tot hauria de ser més intensa, hauria de tenir la iniciativa de baix a dalt. La societat, per compensar-se bé, necessita les dues coses. Els anarquistes, es carreguen la baixada i només postulen assemblees de pujada, de baix a dalt. Si fas això estàs fent una altra acció que no té retroacció i si ajuntes les dues coses sortirà una societat equilibrada.

12. LA PETITA VEU SILENCIOSA. EL CICLE DE LA VISITA.

Hi ha una cosa que impressiona de Gandhi. Deia: «Jo no tinc gaires problemes, perquè tinc una petita veu silenciosa dintre meu que em guia». És silenciosa en el sentit que parla molt poc, fa molt poca remor, però es nota. De vegades hi poden haver silencis que comuniquen moltes coses. Gandhi seguia aquesta veu silenciosa que li anava bé per a l'acció. Lliga amb allò de la recerca de la veritat o el que generalment es diu la veu de la consciència, el Pepito Grillo del conte dels nens. Sòcrates deia que ell tenia un dimoni dintre seu –la paraula dimoni volia dir el mateix que un déu, era sinònim, cosa significativa–, i afirmava: «És un dimoni que no em diu mai el que haig de fer. Quan no l'haig de fer m'avisava, però quan l'haig de fer, em deixa en llibertat».

Doncs bé, hi ha aquesta petita veueta que Gandhi treballa molt. Diu que no és fàcil discernir-la, perquè esta molt barrejada amb els instints, els desigs egoistes, les normes d'educació. I discernir-la és la feina de l'oració, de la meditació. S'han de treure les palletes, la brutícia, el fang i fer una font ben feta d'on surti l'aigua neta. Aleshores, tenir cura d'aquesta versió és essencial. És a dir, el que va a la seva, topa amb totes les cantonades i el que rep aquesta veu, rep la veu de l'univers que parla a cada u tenint en compte totes les condicions de la resta de l'univers, cosa que nosaltres, per molt ecologistes que siguem, mai no abastarem. L'univers és una cosa que no la posseïm ni la dominem. Si voleu, es pot dir que l'univers ens posseeix, ens domina i és ell qui ens guia a nosaltres. Nosaltres som un aspecte de l'univers que ha d'actuar en llibertat fins a cert punt. Cal actuar d'acord amb el conjunt i és aquesta veu silenciosa qui ho diu.

Una altra cosa important és que aquesta petita veu silenciosa, al meu judici, no és només veu. És veu, que vol dir llum, claredat, intel·ligència, raonament, argument, i és força. Junt amb la claredat de la veu hi ha un paquet de força addicional, enganxat a la veu. Aquí passa això, la veu ve amb força, o sigui, a nosaltres la llavor ens ve amb adob, ja que porta força i seguretat, estabilitat interior, per defensar allò que se'ns demana. La tercera cosa que dóna és felicitat, a nivell animal seria plaer i a nivell humà felicitat. És a dir, que és una *gozada* fer la voluntat de Déu.

Hi ha aquestes tres coses que en sànscrit es diuen: sat, cit, ananda. El «sat» és la seguretat, la força; el «cit» és la intel·ligència, la clarividència, l'enteniment, el missatge, el contingut; i, l'«ananda» és la felicitat que se'n deriva. El problema rau en què la gent no sap tractar aquesta realitat profunda i s'avicia, perquè això ens va molt. Hi ha gent que dins del *gustirrinín* troba la clarividència, es troba eufòric, però no ho practica i d'aquesta manera es fon i es perd.

També hi ha un cicle psicològic que tots ens hem repetit cent vegades, o mil vegades. A la vida a vegades estem deprimits, fotuts, o bé tenim un problema que pot ser gros o petit. Per exemple, has perdut una clau que t'han donat. Comences a tenir un petit problema i t'has d'espavilar només confiant en tu. Busques i intentes recordar on l'has posada, etc. De vegades es troba, però de vegades no. Arriba un moment en què desisteixes de buscar-la i abandones la batalla. Al cap d'algunes hores quan ja no hi penses, la trobes a la butxaca de la jaqueta. D'això se'n diu la Visita del que ho sap tot i amb això la solució. Aleshores ve el repòs fins que una altra cosa et torna a inquietar i així, anem per la vida. Podríem dir que ens deixem endur per l'exaltació, després per la depressió. Esforç i deixar-se anar. Aprofitament.

Aquest cicle que he explicat a propòsit d'un tema banal, es podria aplicar a temes més importants. Per exemple, cada dia, quan ens aixequem, tenim aquesta actitud: durant la primera meitat del dia tot ho veiem bé. Solucionem més o menys bé els problemes i al final del dia anem a dormir. També podríem veure-ho en el cicle de la infància, l'adolescència, la joventut, la maduresa i la vellesa. Tot és del mateix estil.

En aquest plantejament hi ha un punt important. Un té un problema i se'l resol pel seu compte, no consulta a ningú i continua la seva vida particular. Però si no se'n sortís, arribaria un moment que abandonaria i ho podria fer de dues maneres: una quedar-se en l'abandó i, una altra, esperar que algú l'ajudi. Interiorment, i poc a poc, sol venir l'ajuda. Dic sol venir, perquè alguns tenen tan obstruït aquest circuit que ja no senten aquesta fluïdesa, en

canvi altres el tenen tan bé que sempre troben la solució. És tota una actitud i aquesta actitud és l'ascètica cristiana, és la duresa, guanyar virtuts, dominar els vicis, treballar. Una vegada arribes aquí, deixes els remos de la barca i esperes que el vent bufi i el vent bufa, o no bufa. Això darrer seria la nit activa de l'ànima, segons Santa Teresa de Jesús i Sant Joan de la Creu. És un procés difícil, perquè ho busques i no ho trobes. O busques i treballes, o abandones i esperes, o et desesperes. Si et desesperes es talla el procés, i si esperes el vent ve quan ve. Com diu la Bíblia, l'esperit no se sap d'on ve, ni on va, ni quan apareix, no té reixes, no pot ser lligat, spiritus non alligatur, ni per una llei, ni per dir ara et mano que vinguis. El vent no obeeix.

Aquesta distinció és important, perquè, en general, no es veu aquesta llibertat essencial de l'esperit.

El meu pare, de tant en tant, se n'anava a Anglaterra perquè hi tenia feines i quan tornava, invariablement, portava per cadascun dels fills una bosseta de toffees, que són uns caramels de cafè amb llet folrats de xocolata. Quan tocava el timbre tots els fills anàvem a la porta a esperar el pare. Volíem fer dues coses: una, agafar els toffees i menjar-nos-els, i una altra, fer una abraçada al pare. Una cosa és l'abraçada al pare i l'altra és menjar-se els toffees. Què volíem nosaltres, el pare o els toffees? Depèn, s'hauria de mirar cada cas. Una cosa és l'amor, l'adoració, la contemplació pura, la glòria celestial, sense cap mena d'interès encara que no hi hagin toffees. I una altra el premi que són els toffees. És com quan trobes la clau i l'uses i si ja no esperes res més et quedes tan tranquil.

Petit consell: primer adora i que la clau o els toffees quedin a segon terme. Quan tinguis un problema no busquis mai la solució, busca la connexió amb el fons de l'univers, que té totes les solucions. A més, no ho has de fer perquè tingui les solucions, sinó que ho fas perquè l'estimes. És a dir, el fons de l'univers és amor. I aquesta és la tradició de la taumatúrgia. Thaúmatos, en grec, vol dir meravella, cosa admirable, i un taumaturg és un home que fa miracles, persona miraclera.

Al meu llibre que es diu «Subjecte», el segon capítol està dedicat a aquest tema. És un problema de depressió i exaltació. L'exaltació però, és una mena d'esforç de la persona humana, l'adoració però, ja no és un esforç. L'adoració és quelcom que s'oblida. Del qual no se'n parla. La paraula adoració vol dir posar la boca (...) en una cosa. Però, en l'àmbit de la mística, l'adoració és l'acte més sublim de la persona humana individual i col·lectiva. Tradicionalment, en l'imaginari col·lectiu, es deia que això únicament ho feien els àngels superiors, eren els querubins i els serafins,

que tot el dia miraven a Déu cara a cara, i que els altres s'entretenien baixant i enviant claus i toffees, i resolent problemes nostres. Hi ha una actitud interior de viure de cara a l'ànima universal i d'esquena al món tot i que se segueix actuant en el món, que és l'actitud del profeta. El profeta és una persona a la qual Déu li té el cor robat. En comptes d'allò que sortia als contes de vendre l'ànima al diable, si vols, pots vendre-la a Déu. Ell et posseeix, i un posseït de Déu és un adorador, és una persona que està de cara a l'univers per amor desinteressat, i quan més desinteressat, més miracles fa.

Una part dels aforismes de Patañjali es dediquen al que es diu aprendre a fer «samyama», que és la suma de les tres últimes regles que he comentat (dharana, dhyana i samadhi). El capítol tercer dels aforismes, en la seva major part, es destina a ensenyar a fer miracles. Sembla broma, però no ho és. Cada aforisme és un miracle, i pràcticament tots vénen a dir: si tu arribes a samyama podràs anar... a la lluna. Les coses més rares i estranyes s'esmenten allà. «Sam-» vol dir «acoblar», ensamblar, en francès, vol dir «tot a la vegada», «ensems», en català, i «-yama» vol dir «control total, de tot a la vegada, en un sol acte». D'aquests temes no se'n parla i la gent ni sap que existeixen. Però tots, alguna vegada, hem experimentat l'adoració, quan ens quedem embadalits davant la mare, la promesa, o davant d'un quadre bonic. El que passa és que és adoració focalitzada a una cosa parcial i, en canvi, aquí parlo de l'adoració universal.

Totes les tradicions tenen eines per treballar l'adoració, però jo us diria que a més a més de les eines, tots tenim accés directe i els nens petits ho tenen de natural. Per això Jesús diu: Vigileu de no fer mal a un d'aquests meus petits, perquè els seus àngels sempre estan davant de Déu, cara a cara. És per això que dic que els nens són profetes. Van perdre la profecia a mida que es fan grans, aprenen coses i en perden unes altres, guanyen les d'aquesta vida i les altres les van perdre. Per això quan ens fem grans hem de fer ioga, per poder passar les cames per darrera del coll, quan els nens les hi saben passar sense haver pagat cap classe de ioga. I això tant passa en l'àmbit físic com en l'espiritual. Recuperar la universalitat és un signe de maduresa, de maduresa plena. Tot això és per no perdre's en el laberint psicològic de les veus interiors.

Gandhi deia: Quan llegeixes una cosa i trobes que allò et convenç, para de llegir i posa't a fer-ho, un cop fet, continua llegint. Això és el contrari del que fem contínuament tots. Rebem mil seduccions de coses importants, que ens convencen i que ens toquen el cor, però anem saltant d'una a una altra sense fer res. Al final ho sabem tot i no fem res. Això és una burla, una autèntica burla a la transcendència que fem contínuament. No sé si us ha

passat alguna vegada, d'anar a veure una pel·lícula, per més simple que sigui. I si hi surt una persona que fa actes heroics i et sensibilitzen, no importa el tema, una mare que se la juga pel fill, un gos que salva el seu amo, etc., t'emociones. Doncs bé, si t'emociones, estàs «obligat» a incorporar aquell suggeriment en la teva vida pràctica. Quan ho hagas fet, torna al cinema a veure una altra pel·lícula. Però si, en comptes de fer això, vas al bar, fas un vermutet, vas a dinar, et poses davant de la tele i veus una altra pel·lícula, aixafes la Visita. Aquesta Visita és molt senyora i si no la tractes bé se'n va.

En canvi, les persones, que saben aturar-se per contemplar i practicar, surten d'aquesta roda. Hi ha unes rodes a la vida que tenen una tangent per la qual t'escapes. La il·luminació dels gnòstics, el satori del zen, el nirvana dels budistes, o la mokxa dels hinduistes, no són més que quedar-s'hi. Quan en surts ja no tens depressions, ni pujades, ni baixades, sinó que estàs eternitzat. Transcendeixes les pujades i baixades d'aquest món. És important saber que es pot fer això i que hi ha una sortida de l'angoixant roda prometeica de la vida, per la tangent.

La part alta de la roda és la part d'exaltació mística, la part baixa és la part d'aquest món, els problemes, la vida, etc., aquí hi ha el temps i l'espai, a dalt no. Això provoca que la persona guanya en profunditat, és a dir, no es tracta que es desdoblí, que es desconnecti, es tracta que tingui una àrea profunda al costat de la superficial. La persona, superficialment, en la vida corrent no deixa de ser igual a les altres, no ha de posar perfum de sàndal, ni menjar coses rares, ni dir paraules especials, ni tot això. Hi ha llibres que ens ho expliquen, com Siddharta de Hermann Hesse. El protagonista és un home que passa tot el procés d'iniciació i acaba vivint tenint cura dels gossos d'un príncep de l'Índia. El gran home, l'home sant, es dedicà a atendre gossos. Això també està explicat per Santa Teresa i altres. Quan un arriba a dalt de tot de veritat, deixa de manifestar-se estrany, estranger, extàtic. Pel camí sí que pot semblar estrany, però quan un ha acabat adorant, en el món físic, es torna mansuet, està més enllà del bé i del mal, viu com tothom. Això s'ha comprovat no solament a nivell individual, sinó a nivell col·lectiu i a nivell planetari que tots ells són així. Hi ha un recull d'escrits dels primers cristians -Els pares apostòlics- molt il·luminador.

Per exemple, per ser cristià no havies de ser ni pobre, ni ric, ni polític, ni no ser-ne, ni de dretes, ni d'esqueres, etc., una cosa curiosa. La gent pensava, un cristià que és tan amorós, com pot anar a la legió romana com un legionari? Doncs bé, hi havien legionaris que eren cristians, que no feien objecció de consciència, que havien passat a un estadi molt més fons, que costa molt d'explicar. Només dir que hi ha un creixement de la interioritat

de la persona, que conserva les seves relacions anteriors. Al principi no, al principi hi ha l'èxtasi o unió extàtica, en què quedes com fugit d'aquest món. Però quan s'arriba a un altre nivell, llavors hi ha la unió transformant i aquesta persona torna a aquest món, com si no li hagués passat res. El que ha passat és imperceptible, és quelcom d'invisible, que ho transforma tot d'una manera quasi bé imperceptible.

Així es guanya un espai interior, tan important, per exemple, en el cas de les tortures. Una persona, que té aquest fons, es veu i se sent a si mateixa torturada, però alhora separada de la tortura. Per exemple, una persona és al calabós de la policia i és torturat; però a qui torturen és el seu jo superficial, tot i sentir el dolor de la tortura, sap evadir-se i alliberar-se d'aquest fet perquè ell està per sobre de tot i no l'afecta. Entra a la presó lliure. Té una espècie de rebotiga, que en el *Càntic dels càntics* se'n diu la cel·la del vi, és a dir, que té un celler on s'ho passa bomba, encara que externament s'ho passi fatal. El cos de Jesús suava sang a l'hort de Getsemaní, però, d'altra banda, deia: «He desitjat amb gran desig arribar a aquest dia». Sóc de l'opinió que Jesucrist, com qualsevol home en el seu lloc, ho passà fatal a la creu. Imagineu-vos una persona que la pengen clavada amb tres claus, deu ser tan terrorífic que més no ho pot ser. I crec, tanmateix, que alhora era felicíssim. Com que no tot és perfecte, hi ha moments que no pots aguantar i de vegades caus en l'horror. Ell deia frases com: «Déu meu, perquè m'heu abandonat?» És bo que sàpiguen aquells que diuen que això és el començament d'un salm, que Jesús cantava salms.

Aquest exercici tan pregó es pot fer amb una vulgar clau perduda, i no cal anar a la crucifixió, ni a les tortures per practicar-lo. Però succeeix que, quan una persona va seguint aquesta veu, la veu cada vegada es fa més forta. La gent té por a aquesta veu, una vegada l'han sentida, perquè sovint demana coses diferents de l'ordenament social que ens envolta. Qui escolta la veu i la segueix possiblement ho passi molt malament i, si encara no està molt segur de si mateix en la contemplació, alguna cosa es pot trencar i es pot caure en una depressió. Si fóssim bons educadors, veuríem que als nostres nens la consciència els demana molt poc al començament. Quan t'acostumes a aquest ritme suau, de mica en mica, el pots accelerar.

Tots nosaltres hem tingut deliris de grandesa. Sobretot quan érem adolescents ens volíem menjar el món, o no? Volíem una quantitat de coses, que després la vida ens les ha rebaixades. Però, normalment, ens són rebaixades perquè volem que el príncep blau amb cavall blanc se'ns presenti aquí de la manera que ens l'havíem imaginat, i la realitat és d'una altra manera. El príncep blau se'ns presenta moltes vegades i el deixem passar. Després diem que no ha vingut, però la veritat és que l'hem deixat

escapar. Hem d'aprendre a ser més senzills i no somniar amb un príncep blau. Quan a una Visita li dius que no i a una altra li tornes a dir que no i que no, al final t'enzeugues, la petita veu silenciosa calla, quedes desemparat en aquest món i has d'anar endavant a les palpentes.

13. LÍNIA D'UNIVERS.

Una altra consideració que pot ser interessant al respecte, és allò que anomeno «línia d'univers». És a dir, l'exercici de l'obediència i el de la llibertat, de vegades semblen contraposats. En aquest cas, es tracta del conflicte entre el teu lliure albir i la veu interior o divina. Si l'obeeixes ja no fas el que tu vols sinó el que ella vol i, per tant, sembla que la teva llibertat queda minvada. Doncs bé, en aquest cas som davant d'una realitat misteriosa. No es tracta d'una altra persona que entra en competència amb mi, sinó que es tracta del tot en el qual joestic submergit com un nen en els braços de la mare. I això és l'important. Es dona una situació rara, perquè, aquesta ànima universal vol el millor per a mi, però no ho vol sense mi i vol que jo li digui que sí. Això es podria resumir si diem que la màxima llibertat és renunciar a la llibertat per la voluntat del guany universal. Però et reclamen que siguis tu el que renunciïs i això és un acte molt pur de llibertat. A més a més, pots retirar-te. Mentre no hakis mort, pots esquivar la petita veu silenciosa i dir això no ho vull.

És molt interessant, perquè nosaltres manem sobre el món però l'ànima universal mana sobre nosaltres. L'ànima universal no es pot manipular com es manipula el món. Les temptacions de Jesús són trampes fallides que li posa Satanàs, perquè manipuli l'ànima universal com es pot manipular el món. Doncs bé, per desgracia, la immensa majoria de les religions institucionalitzades no fan quasi bé res més que manipular Déu i intentar reduir Déu a llur servidors; ells es diuen representants de Déu, però l'administren de tal manera que Déu ha de fer el que ells volen. El fan passar forçadament per uns sagraments, unes lleis dogmàtiques, unes lleis morals, un dret canònic, una litúrgia. La vena religiosa és molt profunda i està molt més enllà de nosaltres. Ens posseeix per darrera, si volem, si la deixem entrar.

Dit d'una altra manera, en l'ànima universal no hi ha espai, ni temps, ni evolució. Aquests accidents són d'aquest món. Allà tot és etern, és d'una manera diferent de com són les coses aquí i l'ànima contemplativa les va descobrint. Sant Pau diu: «Conec un home, no sé si amb el cos o fora del cos, que va ser arrabassat al tercer cel i allà va veure coses que cap ull humà ha vist, va sentir coses que cap oïda humana ha sentit i va escoltar paraules que cap humà ha pogut escoltar mai». Si l'ànima de l'univers és la

responsable última de l'univers, ella sap perquè fa les coses i sap com les fa. Si tu segueixes la seva veu tot és fàcil, encara que des de fora sembla difícil, tot és fàcil i tot va sol. Posaré un exemple simple, però que és molt curiós. Aixecar un coet des de la terra fins a una òrbita de satèl·lit costa una barbaritat d'energia, de pol·lució, de mecànica, etc., però una vegada està en òrbita, pot donar tres voltes a la terra en un dia o en una hora i no despèn gens de gasolina. La lluna fa uns quants milions d'anys que roda i encara és l'hora que vagi a una gasolinera a buscar gasolina, perquè la lluna està en l'ona-línia de l'univers i, en canvi, aquest coet en alçar-se verticalment anava tallant línies de l'univers, anava perpendicular a la seva línia d'univers.

Les coses que ens costen molt no són bones. Les dones fan fills tot fent ganxet. En canvi els homes amb carreres d'enginyers fan cotxes amb mil dimonis afegits. I, tanmateix, un fill és molt més perfecte que un cotxe. Si pel bon resultat comercial d'un producte s'han d'invertir molts diners en publicitat, es tracta d'un mal producte, segur. Quan una opció política s'ha de vendre, tot planificant moltes estratègies, pintant parets, acaparant la televisió, etc., malament. Si una paraula, perquè corri, se la d'empènyer, mala paraula. La paraula bona és la que corre sola i la gent se la fa seva.

Cada espècie nova a la terra, animal o vegetal, per fer-se, pot trigar un milió d'anys o més, amb provatures i provatures. La naturalesa no fa un pla general on a Alaska, per exemple, estudiïn els nous cromosomes i aquí estudiïn els flagells i allà estudiïn les mitocòndries, etc. No, no, les coses de la natura no van així. En un racó del món, el més petit de tots, en un toll d'aigua ridícul, allà es fa una mutació, i aquella mutació es reproduïx i creix al seu voltant. Si no s'adapta, la nova vida mor i, si s'adapta comença a créixer i creix sense mesura, sense enginyers que la vigilin. Un tipus de formiga petita d'aquí, te la trobes a Califòrnia, a l'Àfrica del Sud, te la trobaràs a tot arreu. I no hi ha campanyes de promoció, ni publicitat, ni multinacionals al darrere, no hi ha res, corre sola. És a dir, les coses noves, depèn de com siguin, si són adequadament útils per a la totalitat triomfaran sense esforç, altrament seran coses que no tiraran endavant. Quan un llança un missatge i no el recull la gent, és perquè no és el seu moment, és inoportú, està mal redactat, mal posat, mal pensat. Una mica lliga amb allò de mirar-nos a nosaltres quan fem les coses, no mirem només que la culpa sigui de l'altre, perquè no vol creure en la veritat (la meua veritat). Realment pot ser molt bé que jo no li dic la veritat, perquè la veritat no és l'idealisme meu, no és el que vull, és el que vol l'univers per mi.

La Via és fàcil i no violenta. L'univers es confabula tot ell i en aquesta confabulació, que és un consens universal, té coses positives i negatives. És

a dir, per aconseguir certes coses se n'han de perdre d'altres, però llavors hi ha una espècie de *quid pro quo* en què es fa una avinença, com es fa en el matrimoni. No crec que sigui flors i violes la crucifixió de Jesucrist, era el seu moment, era el que havia de fer i va ser el que va fer el que en el fons el va fer feliç i serví perquè la humanitat ho entengués quan mirés la crucifixió. Amb totes les tergiversacions que s'han fet de la creu, amb tots els mals usos que se n'han fet, a qualsevol persona que la miri li arriba el missatge.

Vull dir que s'ha d'afinar l'oferta i una forma còmoda d'afinar-la és obeir la confabulació universal, de la qual cadascú som un trosset. Us posaré un exemple ben especial. Quan els animals ens vam posar bípedes, quan ens vam posar de peu dret, els micos superiors i l'home, atenyérem un avanç tal, que, per exemple, només amb la mirada, l'home domina tota la resta. Però, en canvi, té un problema de cervicals i de lumbar contínuament, perquè l'espina dorsal està feta per aguantar-se com un arc de diferents pedres, en els peus del davant i en els peus del darrere. Hem guanyat en unes coses i hem perdut en altres i, una de dues, o acceptes això o ho corregeixes.

Quan parlem d'aquesta font divina, o ànima universal, o natura, hi ha quelcom que hem perdut de la tradició, que és l'horror de Déu, perquè només pensem en l'amor de Déu. Dit a la manera cristiana, Déu és tan horrorós que només ha trobat la manera de convertir el món, trinxant el cos del seu Fill. La creu és un horror i tots els pobles primitius veien l'horror acompanyant l'amor, tots dos junts. Es tractava d'un amor horrorós i d'un amor amorós. I això és felicitat en el fons, la veritable felicitat. Ara nosaltres tenim la felicitat del *colchón Flex*, on només hi ha l'amorós que és el *colchón Flex*.

En la roda de la vida que hem explicat, tota la part de pujada, «Repòs → Problema → Recerca», és esforç. En canvi, la part de baixada, «Visita → Adoració → Solució», és com el vent que empeny la vela del vaixell. Quan una persona ha arribat a dalt de tot, es pot estalviar l'esforç perquè està sempre cara al vent de Déu. Potser ens podríem haver estalviat l'esforç. Però penses, bé, com a mínim, per a arribar fins aquí dalt, he hagut de pujar per aquí. I jo dic, no. Si ja guiéssim els nens de petits, no caldria tant d'esforç. Els nens ja neixen així, vénen empaquetats del cel amb unes instruccions d'ús que diuen: «No els pertorbeu massa perquè no fareu més que espatllar-los; aquest mecanisme és molt delicat i, si de cas, porteu-lo a fàbrica, però no el toqueu».

Els nens ja fan ioga de natural, dobleguen les cames com si fossin de goma sense necessitat d'anar a classes i pagar. Els grans, com que hem perdut l'harmonia general, l'hem de recuperar i pagar. Tot plegat costa un fotimer de diners. Si sabéssim educar bé el nen quan és petit, aniria pujant per la seva línia d'univers i no la perdria mai. En canvi la persona gran, quan arriba a dalt, que li costa molt, cal que passi per les proves de les que Santa Teresa i Sant Joan de la Creu parlen quan esmenten i expliquen: *la noche oscura del alma, los desiertos, las pruebas, las arideces*, i Ramon Llull, «el desconhort» etc. *Las pruebas, noches*, «desconhorts», etc., són el resultat d'un mal enfocament, que només el té qui no adora, qui només vol la clau, la solució. Qui busca la solució, qui s'enamora dels resultats de l'adoració, li ve la caiguda, la nit, la separació. Ha de tornar a remar, a pujar, a esperar, ha de tornar a arribar al cim. Segons certa literatura mística, sembla que les persones estan obligades a tenir nits o a passar nits fosques, com sembla que és obligat patir per aconseguir alguna cosa, això ve de mentalitats masoquistes, neix d'un complex de culpabilitat, d'una necessitat de redempció. Si connectem amb la transcendència, si nosaltres estem sempre en perpètua adoració, com aquells àngels dels nens que diu l'Evangeli, doncs no hi ha nits, desapareixen les nits. Evidentment, que tots tenim oscil·lacions petites o grans, imperfeccions, etc., llavors apareixen com a necessàries les nits i els esforços.

Abans hem distingit la felicitat del *colchón Flex* de la felicitat que inclou l'horror, doncs ara diem el mateix: el bé del nen és el que vol el gran? o el que demana el nen? Hi ha moltes coses a considerar. Primer, que la major part d'horrors del nen són perquè la realitat té una part horrorosa, és a dir, l'horror ve dins del paquet. El nen petit, però, no té egoisme dolent, sinó egoisme bo, és l'instint de conservació. L'Agustí Chalaux, un savi molt amic meu, diu: «el nen petit és egoista, l'adult és altruista si és sa. Si és normal, l'adult és altruista i el vell torna a ser egoista». Ha de ser així. L'egoisme és bo, l'egoisme és dins de la perfecció i, normalment, el nen a mida que es fa gran es preocupa més per les coses dels altres, perquè li sobra energia. Els petits dels mamífers, i de l'home, surten molt desvalguts, molt imperfectes, que a la llarga, paradoxalment, és un signe de major perfecció. Quan més imperfecte neix un animal, és que pertany a una espècie més avançada. Quan més petita o més antiga és l'espècie, els fills neixen més acabats, en canvi, les altres han de recórrer un llarg camí per transformar-se.

No vull dir que el nen només sigui adoració, el nen també té cos, sensacions, emocions i va aprenent de fer coses. El que passa és que té una unitat molt gran d'aquests múltiples aspectes. A més a més, també hi ha una altra qüestió, la referent als cromosomes. Dels factors d'herència a

l'Índia n'hi diuen «samskara», «les traces que deixen les vides dels nostres avantpassats a la nostra herència i que ens marcaran». Això, evidentment, s'esdevé. Hi ha vides més inclinades a la tuberculosi, al piano, a l'alcoholisme, a les matemàtiques o a qualsevol altra propensió, perquè els avantpassats els les han transmises.

Cal considerar, a més a més del factor genètic, el factor congènit, que és constituït per tot allò que aprenen els nens al ventre de la mare, on comença a filtrar-se el factor educatiu o deseducatiu dels adults als infants. Per tant, el respecte a la línia de vida de l'infant hauria de començar des de la fecundació, des del començament de tot, perquè tot el que passa durant el temps de la gestació ja és important. És interessant d'observar com les persones joves i adultes, que es desconcerten, s'equivoquen, es torcen, es vicien, mentre no tenen fills, quan comencen a tenir-ne fan un rebobinatge cap enrere i es tornen més innocents, més bones persones, i tot és per l'esdeveniment del naixement d'un nen. Això és una forma de millorar les equivocacions de la humanitat, que pertany a la part natural. No conec cap sant que no sigui imperfecte. És a dir, no es tracta de ser perfecte en aquest món, per principi aquest món és imperfecte, sempre fem proves i alguns tenen èxit i altres fracassen; contínuament es fan proves. Hi ha aspectes bonics, com una posta de sol i aspectes molts lletjos, com un terratrèmol que és horror i mort. Cada persona rep un cos, amb una sèrie d'aspectes positius i negatius, tot això realment és físic i no es nega. El que dic és que al darrere hi ha un altre espai, sense negar aquest, i que si et situes en aquell, superes coses d'aquest.

Les sincronicitats són connexions en l'espai i en el temps fora de les lleis clàssiques de l'espai i del temps. Tots els punts de l'espai i del temps són equidistants de l'eternitat. I, a través d'ella, s'arriba al domini del passat i del futur en el temps i a la multilocació en l'espai. L'eternitat no és una cosa que existís abans del temps i que existirà després del temps, sinó que s'hi troba sota o sobre i cada punt del temps i de l'espai, té una connexió directa amb la transcendència, amb l'eternitat. Això són els miracles.

El que diem casualitats són molt improbables. Hi ha tant en joc, que és molt difícil que les coses surtin per casualitat. Dit d'una altra manera, i això ho diuen els matemàtics, si agafem El Quixot i el posem en lletres de plom per imprimir, quantes vegades hauríem de tirar, perquè algun dia surti El Quixot ordenat? Doncs això no és res comparat amb el nostre cervell. Vull dir que les casualitats són mentides –fins i tot Freud deia que quan et cau el mocador a terra, té una intenció–, és a dir, que les coses que fem i que ens sembla que són insignificants, no ho són, són totes significatives. Aquí discrepo que hi hagi predestinació. L'Islam, quan parla de l'u, i diu que

això que hi ha a sota és Allah, és com una cosa personal i és un misteri; quan diu que és amor també està bé, però quan diu que és U, no ho sé. En Miquel Porter, quan va inaugurar aquesta universitat, digué que d'una dona no surt mai cap fill, de la unió sí; doncs bé, de l'u no surt res. Entenc que els islàmics i els jueus tinguin una gran preocupació per l'u, perquè hi havia molta idolatria a tot arreu, tant a l'origen dels jueus, com a l'origen de l'Islam, l'Aràbia era plena d'idolatria i hi havia un politeisme extrem. També diu, no són trenta mil ànimes que regeixen l'univers, és una. No em plau el concepte d'unitat perquè deriva fàcilment en imperialisme.

14. TRACTE D'INDIVIDU A INDIVIDU.

Vull tocar ara la qüestió del tracte de persona a persona, individu a individu. Cada vegada més, la nostra civilització posa mediacions entre els individus, que aparentment són facilitadores. Cada vegada més la comunicació és per mediació: telefonem, naveguem per internet, fem viatges, amb metro, TGV, avions, cotxes, etc. Aquesta facilitat aparent fa que comuniquem molt amb gent llunyana i que cada vegada més, menyspreem el tracte amb la gent veïna, la gent pròxima. Quan parlem a través de cartes o d'altres mitjans, no és que sigui dolent, però rebaixa la veritable comunicació, l'apríma, i la fa abstracta gairebé sempre. El pitjor de tot és la comunicació a través de les notícies, que ens fa patir pel Vietnam, per Cambodja, per Kosovo, etc., i sortim al carrer, trobem un pobre home que dorm a l'aire lliure i passem de llarg, tot i que està allà mateix. Ens fa una por terrible el cara a cara, perquè ens implica molt més. Altrament, a distància, no ens comprometem a res i ens atrevim a fer alguna cosa més. Quan una persona indigent se'ns acosta i ens demana diners, sovint els li donem perquè no molesti i marxi. El problema és si no marxa. Ai! És el moment del contacte del cara a cara, del cos a cos. Aquí ve el problema, no estem acostumats a tenir relacions humanes, perquè estem deshumanitzats. La mateixa relació verbal, com deia l'Stefano Puddu, té perills, perquè com a mediació oculta moltes trampes. Totes les mediacions poden manipular. Us poso un exemple biològic, els nervis humans són un continuum que ho recorre tot i es comuniquen amb tot, però cada neurona comunica amb la següent per un espai que no és neuronal, que és la sinapsi, un espai químic, que segrega unes substàncies que el traspassen. A continuació torna l'espai nerviós bioelèctric. Aquesta substància química és una mediació. Llavors t'injectes cocaïna o el que sigui i t'amara totes les connexions i et fa sentir coses que no sents normalment. O sigui que sempre que hi ha mediacions, hi ha possibilitat de trampa, d'intromissió.

Quan a l'Evangelí es diu: «Com estimaràs Déu que no veus, si no estimes aquest, que tens al costat, que veus?» A vegades, diria als independentistes que ens envolten: Com vols la independència de Catalunya si no ets independent a casa teva? Mare de Déu!, el que ens falta per ser madurs, per arribar a tenir la independència de Catalunya. Abans, s'han de fer moltes més independències, altrament aquella serà falsa. És a dir, i no em refereixo només a la política, sempre que construïm quelcom menyspreant necessàries etapes anteriors, acabem destruïnt i cal tornar a començar de nou. Hi ha la possibilitat d'aguantar artificialment un temps, amb molts esforços, amb sacrificis, amb crueltat, a base de forçar la població, però al final tot cau. Tot el que no es fa pujar bé des del principi i amb respecte vers els altres, és fals. La vera salut ve de baix, puix nosaltres som humans, però també i abans, som animals, vegetals i minerals. Passa, de vegades, que el de baix no ho fa gaire bé perquè el de dalt tampoc no ho fa i no es respecta allò que s'ha fet en etapes anteriors.

Doncs bé, dins la societat no té cap importància si sabem tractar-nos amb el veí cos a cos, cara a cara, ulls a ulls. I no el veí que triem nosaltres, perquè ací s'amaga una altra trampa. És bo tenir amics, no és cap mal, és un consol, és una ajuda, però de vegades ens fem un niu massa tou i fem una injustícia amb la resta de l'univers, és l'amiguisme del que abans ja hem parlat. L'amic ens el triem, el veí no, i qui diu el veí diu el parent, que antigament era l'únic veí que hi havia. Abans, les comunitats eren solament de parents, només que de tant en tant, venia una persona de fora de pas o a casar-se o establir-se. El parentiu és socio-obligatori, l'amistat és socio-voluntària, la triem nosaltres. Els fills no els triem. La dona sí i ens tria. Aquest cas és d'associació voluntària de començament. Després esdevé, per la corresponsabilitat de la llar, socio-obligatori. Els fills els hem d'aguantar tant si són bells, com si són lletjos. No és perquè siguin bons o dolents que els hem d'estimar, els hem d'estimar perquè són fills i al proïsme o al veí, els hem d'estimar com a tals, no perquè siguin bells o lletjos, ni perquè siguin amics, o enemics, els hem d'estimar perquè són pròxims. Ens hem d'espavilar per saber com ho hem de fer per estimar un enemic i a la vegada protegir-nos-en. El tema de l'amor a l'enemic és un tema cabdal, és la pedra de toc de la no violència.

Lanza del Vasto, a l'Arca, abans d'anar a dormir feia posar tothom en fila: el primer s'encarava amb el segon, es posaven les mans l'un a les espatlles de l'altre i es miraven als ulls un moment, un segon. Tots passen l'un per davant de l'altre, abans d'anar a dormir. Si estàs barallat amb algú, costa molt mantenir la mirada i procures mirar cap a una altra banda. Lanza del Vasto diu que quan dos no es poden aguantar la mirada s'han de reunir a part i aclarir llur situació. Si no s'aconsegueix aclarir res, cal comunicar-ho

a la comunitat i aquesta ha de fer l'exercici de mirar-se a si mateixa, perquè ha provocat que dos dels seus membres no s'entenguin. És el vot de corresponsabilitat.

Aquestes serien les consideracions de les relacions de persona a persona. La finalitat última rau en què de dos se'n faci un. Als escrits dels primers cristians es deia: «Sabeu quan vindrà el Messies, quan s'acabarà el món? Quan de dos se'n faci un». Si un dels dos és ric i l'altre no, la paraula «un» també aquí és dolenta, en rigor estricte. També és curiós en el cas dels amics que la major part de les vegades s'amaguen coses, com també passa amb la parella. Només s'ensenya el que convé per estar bé amb l'altre i la resta queda fora. Però si sents l'exigència de la teva veu interior, que et demana quelcom i els teus amics no combreguen amb tu, comença a dubtar que o la teva veu està equivocada, o que aquests no són vertaders amics. És interessant posar a prova l'amistat. Jesús ho diu a l'Evangeli: «Si jo us crido i aquí hi ha l'home i aquí hi ha la dona, dormint en un mateix llit, i jo crido a un o a l'altre, el cridat se n'ha d'anar i deixar l'altre». S'ha de posar a prova la relació de parentiu quan és molt positiva, quan és d'amistat, quan va molt bé. I quan va molt malament s'ha de saber desenvolupar aquest amor als enemics, que encara no està present en la humanitat com una exigència moral o ètica fonamental: tractar els enemics amb amor sense que deixin de ser enemics. Una cosa és dissimular i fer veure que l'enemic és amic, això és trampa. No tots som germans avinguts en el sentit de fraternitat. La finalitat d'aquesta relació és que surti un tercer jo comú als dos. Això és molt difícil, per exemple, amb la policia, o amb gent que està en contra completament. En el món dels polítics s'està molt acostumat a dissentir, no a consentir, s'està molt acostumat a dissentir per sistema. Els advocats també ho fan en un litigi, cadascú es carrega els arguments de la part contrària i està cec a les seves raons.

15. PRÀCTICA DE LA LLUITA NO VIOLENTA: COOPERACIÓ (1).

Ara entrem en les diferents tècniques, o maneres de fer, d'una persona no violenta o d'un grup no violent, per actuar al món. Em sembla que amb el que he dit, tothom pot deixar anar la seva imaginació creativa per inventar maneres d'actuar que siguin útils en aquest sentit. El que faré només serà com una espècie de grans capítols i posaré algun exemple de cada capítol.

El capítol primer és la cooperació amb l'adversari. Aquesta primera tècnica a Occident xoca molt. Amb l'adversari el que has de fer és oposar-t'hi, sobretot si estàs convençut que tu tens la veritat i ell no. Tant és que sigui per interessos com per conviccions. L'actitud implicada en aquest punt és

molt interessant, és donar confiança a l'altre i no pensar, d'antuvi, que l'altre està equivocacat. Pot ser que l'equivocat sigui jo i si col·laboro amb ell em pot convèncer, he d'escoltar molt el que em diu i he d'esbrinar perquè fa tot això que no em sembla bé. Cal que m'ho expliqui, i així em pot convèncer. És a dir, cal tenir l'actitud de ser vençut per l'altre si és necessari. A més a més, això ho practiquem tots moltes vegades al dia. Tothom fa coses que no vol fer. Potser no ho fa massa espiritualment, però de segur que ho fa, tot i que sigui per altres raons: per estalviar-se disgustos o pel que sigui. Però aquí no es tracta d'això, sinó de col·laborar amb un durant un temps, tot i que et sembla que no fa les coses prou bé. La gent creu que la no violència és actuar sempre així i sense adonar-nos-en exigim a Déu que sempre sigui bondadós amb nosaltres. Déu és bondadós i col·labora amb nosaltres durant molt de temps. A la Bíblia Déu avisa que hi ha un temps de paciència i un temps d'ira. I la gent s'ha inventat un Déu només pacient i bondadós. Doncs no, hi ha un temps de paciència i un temps d'ira. El temps de paciència existeix, té uns límits, però hi és. Alguns precipiten els límits i s'oposen de seguida als altres i hi ha gent que ho allarga massa i converteix Déu, diguem-ne, en fang i l'emmotllen per fer-ne el que volen.

En aquesta fase primera crec que teniu milers d'exemples a la vostra vida en què es pot practicar i s'ha de practicar. Aquí hi ha un ordre creixent, però per passar per qualsevol dels cinc punts, que ara diré, s'hi ha de passar de maneres molts diferents. Hi ha un cas de Gandhi molt interessant, en què el virrei de l'Índia, anglès, va posar una llei que Gandhi, com tampoc el seu moviment, no consideraven bona. Aleshores demanà audiència al virrei i li digué: Senyor virrei, em sembla, i al nostre moviment també, que aquesta llei és injusta i no es pot suportar. De tota manera, digué, deixarem un mes de temps, perquè nosaltres també puguem pensar i faré una vaga de fam per purificar el meu pensament, no sigui cas que estigui influït per una actitud de parcialitat que no em deixi veure el conjunt o la utilitat d'aquesta llei. Tanmateix, si passat aquest mes continuem en el nostre pensament, començarem a actuar-hi en contra. Quan marxava, li digué: Si vostè volgués fer una vaga de fam per purificar-se també, ens ajudariem tots. És interessant aquest exercici de donar un vot de confiança a l'adversari. Pensem-hi sempre, això ajuda, que no sempre l'adversari és el dolent, potser que el dolent siguis tu o potser, a mitges.

Ara, és una mica xocant que, si la consciència et diu una cosa, facis el contrari per col·laborar amb l'enemic. Però s'ha d'admetre com una prova, per no jutjar massa ràpidament. Jesús diu: «No jutgeu i no sereu jutjats, no condemneu i no sereu condemnats. En la mesura que mesureu, sereu mesurats». Això és donar joc a l'altre.

16. DENÚNCIA (2).

El segon capítol és adient quan un ha fet un esforç molt gran, seriós i honest, de comprendre l'adversari i tracta d'acceptar-lo, però veu que és impossible i la consciència li diu prou. Llavors arriba l'hora de la denúncia. La denúncia és el que a l'engròs es diu el judici final, o el judici últim, el dia de la ira, el dia del Senyor que diu l'Evangeli o els profetes antics, el dia de Jahvè, el dia de Déu. Pot ser per petites coses com una clau o pot ser per coses grosses, com un model de societat. Es pot aplicar a tot. No hi ha una paciència indefinida i la persona que té paciència indefinida és perquè se li ha trencat alguna cosa per dintre, algun ressort. Arriba un moment en què la consciència ben neta ens diu prou. Si callo i segueixo estic col·laborant amb el mal dintre de la meva consciència. La consciència s'ha d'alimentar amb molta informació, ha d'estar oberta, no tancada, no ha de ser fonamentalista, no només veure un costat. Cal buscar ajuda i demanar consell. És aleshores quan arriba el moment de fer una denúncia. Però aquesta, si no tens una posició forta, pot sortir molt cara. Hi ha gent però, que no són valents i no fan la denúncia.

Es pot denunciar de moltes maneres, la imaginació dóna a cadascú la forma en què pot denunciar, però s'ha de fer quan una opció que t'obliga, no es veu prou clara. Cal ser valent i dir-ho. Una de les diferències dels procediments no violents dels violents, és que normalment els violents tendeixen a la clandestinitat, a la conspiració, a la sorpresa, en canvi els no violents tendeixen a la publicitat, a actuar en públic, sense cartes amagades. No obstant això, donat que la vida és molt complexa, Gandhi recomanava una certa astúcia i Jesucrist diu aquella frase que els capellans no solen repetir: «Siguem senzills com els coloms i i prudents com les serps». A més, la frase original s'hauria de traduir per «i astuts com les serps», però ho tradueixen «i prudents com la serp», que és una paraula molt més prudent i potser massa astuta. Els molesta molt la paraula serp, perquè la serp s'identifica amb el dimoni. Resulta però, que a Egipte la serp és la representació de la saviesa, és la representació de la bellesa, no hi havia res de més bonic. Els jueus, enemics ancestrals dels egipcis, ho van veure del revés; la van posar al paradís terrenal per enredar la dona.

Jesús es deixa de punyetes, de jueus, d'egipcis, i diu: «Sigueu astuts com la serp». Però sorgeix un interrogant, com fer-ho? Com la serp pot representar dues coses contràries?

Jo tinc la meva versió, no sé si us pot ajudar. Sigueu senzills com els coloms amb els coloms i astuts, com les serps amb les serps. Quan

col·labores amb una persona, en principi se suposa que és colom i et comportes amb ella amb senzillesa i cooperació. Si passa el temps i el colom canvia a serp, aleshores has de ser astut. L'astúcia no és contrària a l'honradesa, senzillament és una forma d'honradesa, perquè t'has de protegir d'un enemic que et pot fer mal i has de vigilar, has de ser astut necessàriament. El discerniment entre quan un és colom i quan una és serp és difícil de definir. També et pot enganyar el teu egoisme. La teva parcialitat, et pot donar una resposta equivocada. També això s'hauria de consultar a l'adoració per veure si aquesta persona és una enemiga o jo sóc una bleada.

En el tema de l'astúcia, Gandhi el que feia, en ocasions, era dir que actuaria, però no deia que tenia preparat tot un rosari de substituïts seus, per tal que, si el ficaven a la presó, poguessin posar un altre en el seu lloc automàticament per a la bona prossecució del moviment. No explicava aquesta mesura. Expressament la guardava clandestinament. Això vol dir que mai no has d'ensenyar totes les cartes, sempre t'has d'amagar un roc a la faixa i no per això enganyes ningú.

La denúncia, potser més gran o més petita, depèn del cas. Crec que seria més natural començar a actuar en grups petits, després les coses ja transcendeixen, i quan ho fan és perquè s'escampen, no perquè hàgim fet propaganda de les nostres idees. Si la nostra actuació és oportuna, malgrat les dificultats que sempre hi són, correrà. Però una denúncia potser petita, adreçada a la comunitat de convivència. Un dels consells bons de Lanza del Vasto és que la no violència no és només d'ús extern, com algunes medicines, sinó que també és d'ús intern. Fins i tot per a l'interior del propi individu: «Denuncio que el fumar em fa mal!». Tinc un enemic dintre meu i cal denunciar-lo (prendre consciència del mal, jutjar una pròpia actitud dolenta).

Recordeu allò que diu l'Evangelí, tan bonic: «Quan vagis a oferir el teu do, si tens alguna cosa contra el teu germà deixa l'ofrena al peu de l'altar i vés primer a reconciliar-te amb el germà». Sinó l'ofrena no té sentit. Si et reconcilies, magnífic, si no ho aconsegueixes, busca dues o tres persones de la comunitat, que siguin sàvies i bones i amb elles intenteu trobar la solució al problema. Si s'aconsegueix, perfecte, si no, comuniquem-ho a la comunitat. És a dir, la denúncia potser gradual, no necessàriament ha de ser un espetec d'entrada. Quan menys denunciïis millor i, si es fa, millor que sigui en un àmbit restringit. Si la meua col·laboració anterior porta a equívocs a qui escolti, cal aclarir-los els dubtes.

La major part de conflictes esdevenen entre gent que té la consciència pròpia força fosca i sempre tot s'embolica. Per això he explicat tota aquesta història de neteja de la font privada, perquè si no estàs molt net per dintre totes aquestes històries són molt confuses i molt costoses. Dir que tens la font interior neta, no és tan fàcil, et pots enganyar a tu mateix. Força vegades, pots necessitar consell d'un altre: si escolto la meva consciència em diu això, què et diu la teva si l'escoltes? Aquest servei sempre te'l donaran els bons amics i les persones de gran vàlua. Els altres et faran adonar-te de coses teves que tot i saber-les o bé te les amagues o no les vols saber.

En qüestions de tipus espiritual, cal tenir present sempre el perill del fonamentalisme, el perill de fer trampa, de dir que tens a Déu i no tenir-lo, perquè el que tens pot ser un caprici, o afany de poder particular. No tens en compte la confabulació general de l'univers, com he dit abans. Jo li dic «pacte federal de l'univers». J. Habermas ho diu d'una manera especial: «la consulta universal», com una mena de parlament universal.

17. NO COOPERACIÓ (3).

El tercer capítol és la qüestió de la no cooperació amb l'adversari i la força de la no cooperació, aparentment negativa. Aquest és el punt més evidentment negatiu de tota la no violència. Recordeu que la no violència és una cosa negativa i que, en realitat, per això a Gandhi no li acabava d'agradar. Doncs, ara entro en la pregunta de què sigui la resistència passiva. Cal també veure la força del «no».

Tots tenim la imatge d'aquelles persones, sobretot dels objectors de consciència, que s'encadenaven davant Capitània General. Els policies els tallaven les cadenes i ells es quedaven ajaguts a terra. Llavors els arrossegaven cap a la furgoneta o cap a fora. Deixar-se caure. Aquesta és una negació formal, però de fons no és gens negativa. Analitzem una mica la força del no, la força de la negació, de la no cooperació.

En física el buit no és fàcil, és tan difícil com el ple. Pels espais interestel·lars hi ha cent vegades més buit, que el buit més gran que l'home ha fet a la Terra, perquè encara que intenti buidar un espai totalment, mai no ho acaba d'aconseguir del tot. Negar allò que hi ha, és un esforç enorme. Els famosos hemisferis de Magdeburg, ho explica la física, eren dues semiesferes de metall, només unides per la força del buit obtingut en llur interior. A ambdues bandes hi enganxaren un cavall en un intent de separar-les. Fou endebades. La força del buit fou superior a la dels cavalls.

Cal introduir una rectificació mental. La gent occidental creu que el «no» vol dir zero, quelcom de merament buit, neutre, on no s'hi troba res, i el ple vol dir farcit de moltes coses. A Orient no ho veuen així. Veuen que, allò que és neutre, que no té energia, que està mort, que és una espècie de pasta inert, no és ni plena, ni buida. A l'orient la buidor és tan forta com la plenitud però de signe contrari. A Occident veiem el món com un pessebre: mira, aquí hi ha un lloc buit i hi posarem un cel, posem suro a sota i fem con una caixa. Això és el buit. A dins de la caixa hi poses unes figuretes, un nen Jesús, i un rei d'Orient, etc. Has d'omplir la caixa buida de coses. Se suposa que aquest buit és neutre i que encara que remenis i posis coses, no tens cap responsabilitat. En canvi a Orient no, sempre que fas una cosa toques tot l'univers, qualsevol cosa que es mogui s'ha de tornar a recol·locar a l'univers, perquè tot està unit amb tot. A més a més, hi ha matèria (ple) i antimatèria (buit), els electrons negatius o negatrons són forats i els electrons positius o positrons són plens. En física quàntica tot està doblat. En canvi, nosaltres tenim una irresponsabilitat total, de manera que ens imaginem l'espai com una immensa caixa buida i no és cert perquè no hi ha res buit. Per buidar has de treure coses i quan treus d'aquí omplis allà i prems cap allà i, per tant, el buit representa un esforç. És curiosa aquesta manera de pensar. Quan es va inventar l'electricitat, no se sabia encara que hi havia electrons, llavors deien que hi havia un corrent elèctric i no se sabia en quin sentit del fil circulava. Què li posem, aquí més i allà menys? Sembla que per omplir va del més al menys, no? Doncs bé, en la teoria de l'electricitat és igual posar el més aquí i el menys allà, o a l'inrevés, perquè el menys i el més són simètrics, són contraris però simètrics. És igual considerar ple l'electró i buit el positró, que a l'inrevés, perquè el buit és un ple del revés.

Explicaré un exemple que explicava Lanza del Vasto. Al Sudan africà, que era el lloc on els portuguesos primer i els espanyols després agafaven esclaus, hi havia una tribu que es deia dels felates. Quan hi passaven els portuguesos pel Sudan recollien els esclaus, se'ls enduien caminant fins al mar, travessant tot el Sàhara i els portaven a Amèrica, amuntegats a les bodegues dels seus vaixells. Doncs bé, en arribar a aquesta tribu i capturar els homes, aquests es deixaven caure a terra i els havien d'arrossegar. No menjaven, ni bevien, ni parlaven, se'ls morien pel camí i no sabien què fer amb ells. Els portuguesos s'avisaren entre ells dels problemes que hi tenien, i decidiren saltar-se aquella tribu ja que no els era gens rendible. Amb el sacrifici d'uns quants se salvaren moltes vides. Si cada un, solidàriament, intentava protegir la seva tribu, amb tres o quatre n'hi havia prou. És la no cooperació portada a l'extrem. També explicava Lanza del Vasto que les orenetes no poden viure en gàbies perquè ni canten ni mengen. Es moren.

Com deia també l'Stefano Puddu, hem de col·laborar per salvar tota la tribu i com que ens hem tornat tan egoistes, també ens hem tornat vulnerables. El poble desunit és vulnerable. L'únic que treballa és el poble, les autoritats fan treballar, l'única feina que tenen és donar feina, que no és fàcil, però la feina real la fa el poble. Quan era a la presó els únics que treballaven eren els presos, els funcionaris no hi feien res, senzillament amb prou feines dirigien l'operació. Tot ho feien fer. Si el poble és el que treballa, la no cooperació ensorra totalment la societat. Us adoneu de la força que pot alliberar aquest «no»? El problema és que no tenim el temps necessari per tirar endavant aquests projectes, això demostra que hi ha d'haver un gran esforç que no tenim. Imagineu-vos situacions de no cooperació, quanta feina es podria arribar a fer. Per exemple, hi ha coses que no estan classificades oficialment dintre de la no violència ortodoxa, però una vaga obrera és un no fer, és completament passiva. En Manuel de Pedrolo féu una novel·la titulada *Acte de violència*. Escrita en temps d'en Franco, proposa, sense dir-ho explícitament, una rebel·lió contra el dictador i s'inventa una campanya amb l'eslògan següent: «És molt senzill, quedeu-vos tots a casa». Ni aldarulls, ni manifestacions.

A Hongria i a Txecoslovàquia quan hi va haver l'aixecament contra els russos, canviaven tots els cartells de les carreteres i els tancs anaven perduts. Això ja comença a ser actiu.

Aquesta mena de repte topa amb un obstacle. Tenim una vida massa còmoda. Gandhi deia: «Els meus amics i jo, que lluitem tots junts, hem de viure de tal manera que el dia que ens fiquin a la presó ens sembli que anem a un hotel de tres estrelles». Si a la presó hi ha màrfegues, dormiré a casa sense res, a terra, o damunt d'una fusta. Però això, és reduir la qualitat consumista mitjana de la vida de les persones a un nivell molt més baix del que ara gaudim i del qual no volem desprendre'ns. No obstant això, per raons ecològiques seria molt necessari baixar el nostre nivell de consum. Recomano que, d'una manera natural, aprenquem a ser més senzills. Ser una mica com Diògenes. Gandhi practicà la senzillesa. Això no treu que, de tant en tant, puguis tirar la casa per la finestra i et permetis un festí. Aquest tema no és per angoixar-se, sinó per ser més àgil, més lliure, més poderós, més segur.

Dins de l'àmbit de la no cooperació hi ha un fet famós, conegut com el Tancament de Caixes de principis del XX, en què tot Barcelona no pagà cap impost, a conseqüència d'unes lleis injustes. Això ho promogué també Bernardette Devlin a l'Ulster. Deia: «No pagar impostos pot ser més eficaç que tenir tancs», perquè toques el fonament de l'edifici. Se'ls esfondra de cop. Però, és clar, això també porta conseqüències. Això portaria a una

reflexió de com aconseguir que siguem molts, en un món on un cop de televisió de dos minuts pot fer canviar el vot de milions de persones.

Una altre tipus de no cooperació és no menjar, la vaga de fam, el dejuni. Recomano entrenar-se a fer-ne de tant en tant. No cal esperar a fer-ho a que surtin enemics, sinó practicar-ho per a alliberament dels propis instints. Al llibre de l'autobiografia de Gandhi, aquest ens explica com es va trempant, com es va fent fort en la no violència, per una via suau. Perquè, si ell diu que cal desmuntar suaument les pròpies esclavituds, si fóssim llestos, ja podríem des del principi educar els nens petits en la senzillesa. Un nen petit gaudeix més amb la sorra i una pala, que amb un meccano d'aquells tan sofisticats. Però, com que nosaltres ja estem aviciats, se'ns fa molt difícil evitar els paranys. També tenim la societat que ens prem en sentit contrari al que fóra correcte. Entre parèntesi, una de les formes que tenen els nens de no cooperar, és no menjar. Ells tenen les seves resistències i les usen molt bé. Tenen altres coses més actives com cridar o plorar, però en tenen altres de passives com el no menjar i hem de mirar si és culpa seva o culpa nostra. Potser d'alguna manera se sent oprimat per alguna cosa i no ens n'hem adonat.

A propòsit del menjar, hi ha l'aspecte del que menges i el de quan menges. El que menges fa referència a la dietètica: consumir aliments que siguin més bons per a la salut i per a l'equilibri. Diuen, no sé si és veritat o no, que els mamífers que mengen herbes tenen molta força i tots són pacífics: les vaques, els elefants, etc. La raó que donen del perquè són pacífics és que la carn deixa anar de seguida la seva energia a l'estómac i tot seguit ve la baixada energètica; en la pujada sobtada ets agressiu i quan es produeix la baixada l'efecte és que vols més carn, et tornes agressiu perquè en vols més. En canvi els herbívors, en tenir els budells llarguíssims i en ser l'herba de poc valor energètic, absorbeixen l'energia més a poc a poc i aquesta manera d'obtenir-la més lentament fa que no siguin agressius.

Crec que si mirem les coses senzillament i humana, tots som agressius quan se'ns acabaven els arguments o els mitjans de no ser-ne. Les persones, de natural, el primer que fem és intentar arranjar les coses per la via de la conciliació, entendre'ns. Però, si tant t'acorralen i no tens sortida, et surten les urpes. Vull dir que encara que hi hagi persones, excepcionals, que no els surtin, passa que quan no tenim autoconsciència i no dominem la situació, ens surt l'agressivitat. Això és un mecanisme psicològic que tots tenim dintre, però no és que l'home o l'animal siguin radicalment violents, més aviat som no violents i som violents quan no hi trobem cap altra sortida.

Quan una persona està apurada i agredeix, quasi diria que es tracta d'una violència sana, perquè en aquest cas és la naturalesa la que la defensa i tothom es defensa com sap i com pot. El que passa és que per ser no violent has de ser tu mateix i estar atent a la situació. En canvi, la violència pot ser cega i surt més fàcilment en moments de màxim perill. Crec que, tot i no estar d'acord gaire gent en aquest tema, els bascos van sortir massa tard del matriarcat i per aquesta raó, no varen ser violents durant molt de temps (tota l'Edat Antiga). En temps del romans, els bascos eren no violents, quan la resta de pobles ibèrics eren violents. Gràcies a això encara conserven l'idioma i la cultura entre altres coses. Més tard es tornaren violents i a hores d'ara encara, en bona part, continuen essent-ho, continuen practicant la violència primària. La tapadora política no és el motiu, ja que en temps dels carlins, els lluitadors violents bascos eren de dretes, en la guerra dels Tres Anys els gudaris bascos eren del PNB, de centre i ara l'ETA és d'esquerres. El que els importa és la lluita, no els importa tant ser de dretes o d'esquerres, això és una raó per justificar la lluita primària d'una nació que pot estar condemnada a l'extinció. Són gent molt primària i els agrada buscar brega. Aquesta és l'opinió que en tinc i els ho he dit a ells mateixos per ràdio a la seva pròpia terra. L'ETA sorgí d'un poble trepitjat per defensar-se. A la base de l'ETA hi ha una realitat innegable molt sana: el fet de ser un poble trepitjat. Li han trepitjat l'ull de poll i es defensa. Nosaltres, els catalans, som tan civilitzats que diríem, amb les més bones maneres: «Si us plau, senyor, podria treure el seu peu que està a sobre el meu?, oi que seria més just que el seu no estigués sobre el meu?» Portem dos mil anys de civilització i la primera universitat basca és del segle XX, mai abans no havien tingut universitat.

18. DESOBEDIÈNCIA CIVIL (4).

Després de la cooperació, la denúncia i la no cooperació, la quarta tècnica no violenta és la desobediència civil i les seves condicions justes. És una part que deixa el caire negatiu, per donar pas al positiu. Es tracta, tanmateix, de desobeir una llei que és imposada i això no deixa de ser una negació de la llei. En el temps de Gandhi fou una autèntica novetat. És una gran idea de Gandhi: la desobediència és el feed back retroactiu que complementa l'acció de l'obediència. Contra el vici de manar malament, hi ha la virtut de desobeir. És una correcció del manar malament. Gandhi inventa això a nivell social, fa uns moviments a l'Índia de desobediència civil que compensen l'actuació de l'autoritat i la legislació, és a dir, l'estructura legal i executiva de la societat. Dóna al poble una eina per poder actuar amb eficàcia. Es poden fer moltes coses si un és creatiu en el tema de la desobediència civil.

Un dels moments més culminants sobre la desobediència civil a l'Índia, – recordem la pel·lícula *Gandhi*– és quan fan la marxa en contra de l'impost de la sal. A l'Índia la sal, als llocs menys desenvolupats tecnològicament, és molt important, és de primera necessitat. A tot arreu antigament el salari sovint es pagava amb sal. D'aquí li ve el nom. Doncs bé, els anglesos posen un impost sobre la sal. Gandhi i la seva gent diuen que això no és de dret, perquè la sal és un bé natural a l'abast de tothom. La marxa de la sal va ser l'arrencada decisiva de la no violència a l'Índia, on grups de gent, de tot arreu, van anar cap al mar per fer salines espontànies. Tot i que els hindús delinquiren contra aquest impost, varen guanyar i els anglesos hagueren de retirar-lo. Com aquesta acció, Gandhi en va fer moltes més. A part de l'Índia, a altres llocs també hi ha hagut grans mobilitzacions. Els alemanys ho feren contra la instal·lació de caps de míssils nuclears, en llur territori. Milions de persones es manifestaren en contra. Als EUA també hi hagué un gran rebuig de la guerra del Vietnam; a França contra la guerra d'Algèria, etc. Gairebé totes aquestes lluites es varen guanyar.

Un treball de l'alemany Jürgen Habermas i un d'un nordamericà, John Rawls, posen les condicions. El d'Habermas es titula *Anàlisi de la definició de desobediència civil segons Rawls*. I diu: «Un acte de desobediència cívica ha de ser, primer, un acte públic. Cal que l'acte sigui públic, no clandestí, i cal avisar convenientment les autoritats». Habermas comenta: «Es tracta d'un acte públic que per regla general es anunciat d'antuvi i l'execució del qual és conegut i calculat per la policia». Segon, «Acte no violent: No lesiu cap als altres ciutadans, no només de violència física, sinó no violència jurídica». És a dir, que altres col·lectius, o ciutadans no rebin violència de cap mena. Habermas ho veu així: «La violació de la norma, que és la manifestació de la desobediència civil, té exclusivament un caràcter simbòlic. Aquí és on resideix el límit dels mitjans no violents de protesta, fins i tot quan suposen ruptures calculades de les normes si hi ha identificació amb els fonaments constitucionals». És a dir, es critica aquella llei, però no es critica tot el sistema constitucional. Per això els polítics que són contraris al neoliberalisme no ho poden fer, perquè s'ho carreguen tot, voldrien una altra cosa. Aquí se suposa que no s'entra en discussió de tota l'estructura, sinó que només es concreta la discussió en aquella llei. Gandhi també ho recomanava i deia: «Per la via no violenta no comenceu a canviar-ho tot, sinó que s'han d'agafar coses concretes, determinants, molt centrades, però sobretot agafeu les que es puguin assolir». És prudència. Quan embarques la gent a fer moviments d'aquest tipus, ja sigui de no cooperació o de desobediència civil, si no es poden aconseguir, això no anirà gaire bé, desprestigies el moviment i s'abusa de la gent. És el que dèiem: les coses que no entren fàcils no són bones. Lenin deia que s'ha d'anar una passa davant del poble per fer-lo pujar de qualitat, però no dues.

En el moment que et desenganxes del poble, el poble es queda en un cantó i tu et quedes sol.

De fet, Habermas és un home molt conservador i creu que a Alemanya hi ha democràcia. Suposa que es vol trencar una norma, no vol que s'hagi de trencar tot l'ordenament jurídic. Però és curiós que oblida que si l'objecció és contra el fonament d'una constitució no democràtica, caldrà fer la lluita no violenta i la desobediència civil, encara amb més raó. Però és clar, Habermas està ben considerat en un país que se suposa democràtic, mentre que molts altres països són un desastre. No s'adona que si són un desastre és sovint per culpa de la democràcia germànica. Però, això, apunta a una altra crítica més profunda.

Günter Frankenberg tracta de determinar el principi de la no violència de la manera següent: «És civil la violació d'una norma no mancada de relació amb l'objectiu de la protesta en qüestió i que garanteix en especial la integritat física i moral de l'enemic de la protesta o de tercers innocents». Tot això són reflexions per pensar, i n'hi ha una pila. Acte conscient voluntari, per exemple, que sigui voluntari i sincer, és a dir, no es pot coaccionar ningú a participar en aquestes coses. Sincer segons consciència, que no sigui una trampa per aconseguir una altra cosa. Acte polític, que la intenció és la de canviar la llei.

En la desobediència cívica, només cal dir que no es va contra la llei en general, sinó contra una llei en particular i a favor de la legislació general, ja que és millorar el sistema legal, no per carregar-se'l. Les persones que són antilegalistes, com els anarquistes, en termes tècnics es diuen anòmics, «a-» (no) «-nomos» (llei). El concepte d'anòmia, que s'estudia en filosofia, s'aplica quan les persones creuen que no ha d'haver-hi llei. Aquí no es tracta d'això, aquí es tracta de corregir una llei, no que desapareguin. Però aquestes perfeccions i domini d'un mateix de què hem parlat llargament tendeixen a l'anòmia. Sant Joan de la Creu deia: *Nada, nada en el camino y en el monte no hay nada. En el monte no hay camino porque para el justo no hay ley.* La llei es pot saltar per baix o per dalt. Per baix tenim el llibertinatge, que és: rebenta a qui vulguis. Per dalt és la superació de la llei més enllà de la llei. Agustí d'Hipona diu «Estima i fes el que vulguis». L'anòmia toca el tema de la no violència perquè hi ha certes violències que són no violentes i altres no violències que són violentes, i la persona que és lliure de la llei està més enllà del problema i usa les formes sense enganxar-se en els formalismes. La majoria de tragèdies gregues pinten situacions que xoquen amb la llei, l'heroi va més enllà de la llei però ensopega amb la llei. Us ha estat lliurat aquell escrit de «Jesús, la violència i la no violència», en què explico un Jesús que està més enllà de la violència i de

la no violència i diu coses escandaloses que la gent ignora, perquè els capellans se les callen; per exemple, que Jesús sortint del Sant Sopar diu: «Fins ara us he dit que n'hi havia prou amb un mantell i una túnica, que no havíeu de portar res al sarró perquè us donarien de menjar pel camí, que podíeu anar sense sandàlies, però ve el moment, i és ara que el que tingui un mantell i el que tingui una túnica, quan marxi agafi la túnica i el mantell i qui vingui amb mi, que vingui l'alforja i compri una espasa». I se li acostava Pere i li diu: «Tenim dues espases, n'hi ha prou?» Jesús contestà: «Sí, n'hi ha prou». El que demostra que anaven armats. La impressió que hi ha és que tot allò està dulcificat pels redactors dels Evangelis, per dues raons, una per fer Jesús més bondadós i, perquè acabaven de guanyar els romans als jueus (70 dC) i els romans mataven tot jueu que se sabia en possessió d'una espasa. Al mateix temps que dic idees de la no violència, vull dir que tampoc són cap dogma, ja que s'ha de tenir una visió profunda per veure quan és sí i quan és no.

Una demostració de què la desobediència civil no va contra tota la legislació, sinó contra una llei en particular, és un exemple de Gandhi quan en els judicis que li feien no buscava defensa, sinó que preguntava: –De què se m'acusa? –D'aquest fet. –Sí, jo he comès aquest delictes. Llavors, tot quedava parat perquè no s'havia de defensar de res. Per demostrar que respectava la llei, el judici i el tribunal, s'acusava a si mateix i els demanava que li posessin la pena que creguessin convenient. Els deia: –Estic disposat a acceptar la pena. Una persona radical això no ho toleraria, diria que si és injusta la llei no es mereix la pena. Doncs bé, en Gandhi deia: –Per reparar el mal que pugui fer a l'aparell legal, accepto la condemna. Per als anglesos era un problema ja que no volien condemnar a un personatge d'un prestigi internacional tan gran. Gandhi deia una frase sorprenent: «Quan fuges del càstig, el càstig et persegueix i quan busques el càstig, el càstig et fuig.» Jo això ho he experimentat i m'ha anat molt bé. Els càstigs que fa el sistema, són el punt de suport per a la palanca de la no violència. La no violència necessita una injustícia, una crisi, alguna cosa que vagi malament, per poder actuar, perquè encara que parlis i avisis de qualsevol problema futur, a la bestreta, sempre l'avís cau en sac foradat i no pots exercir l'acció. Una de les maneres que fa servir el sistema per defensar-se és ignorar-te, fer veure que no et veu, no permetre de sortir a cap diari, ni de sortir enlloc i, és clar, et mors. És la forma moderna de crucificar-te.

19. ACCIÓ ALTERNATIVA (5).

La fase cinquena és la de més abast de totes. Diu així: Si no trobes el camí fes-te'l. Si veus que algunes coses no estan bé, doncs les has de fer millor i

fer-les per la via directa, encara que sigui il·legal, té aspectes de desobediència, té aspectes de no cooperació. Patrice Lumumba, líder no violent del Congo ex-belga, deia: En comptes d'anar a les escoles dels belgues, millor no anar-hi. Això és no cooperació. Feren escoles pròpies. Però estava prohibit per la llei. Era desobediència civil. Tanmateix aquesta no era la intenció. Es tractava de fer una cosa alternativa. Criticar és fàcil. Fer coses ben fetes costa més. A vegades et preguntes, si manés ETA aniria millor el País Basc? És molt fàcil criticar, però donar solucions no és gens fàcil. Normalment, la gent que critica no té cap experiència de dirigir. Per tant, és molt sa que, quan discrepes, tractis de realitzar l'alternativa. Et costarà molt perquè potser el sistema se t'hi oposarà, perquè no tens experiència, perquè és una novetat, etc., però aquí està la gràcia, cal anar fent proves, no tenir por, anar endavant. Trobaràs la solució. Ara ho puc dir, perquè ha prescrit un delictes que vaig fer una vegada i que durà deu anys. Durant aquests anys vaig portar un banc clandestí, milions de pessetes cap amunt i cap avall. Es deia «El sarró». Tota una colla de gent en comptes de tenir els seus dipòsits en un altre banc, els tenien en el meu, produïrem un moviment impressionant de milions i grans inversions per promocionar les nostres empreses. Amb aquest exemple us vull dir que es pot fer realitat qualsevol intenció.

Ara, per fer un banc social, existeixen altres alternatives. La més fàcil és una secció de crèdit d'una cooperativa i la més difícil és fer un banc o caixa cooperatiu. Al complex cooperatiu de Mondragón en tenen. De fet és pot fer qualsevol cosa que es vulgui, només és posar-te a imaginar i construir, desenvolupar les pròpies capacitats, en comptes d'esperar que et resolguin els problemes els altres. En acabar el procés de formació de l'escoltisme. hi havia una cerimònia, l'investiment escolta, que n'era l'última, la cloenda. A partir d'aquí es considerava que ja havies acabat la teva formació. Qui s'havia d'investir es passava tota la nit meditant a la tenda de campanya – com els antics vetllaven les armes per ser ascendit a cavaller–, amb textos molt bonics. La cerimònia s'allargava fins a la matinada, quan clarejava l'aurora. Aleshores tot l'agrupament en ple es reunia amb el que s'havia d'investir en una cruïlla de camins i allà se li lliuraven la motxilla, les botes, etc. I quan estava equipat del tot, marxava camí enllà a fer una excursió en solitari d'uns quants dies. Però abans se li lliurava la destal i se li deia: «Tu segueix el teu camí a la vida i si no el trobes, fes-te'l». La major part de gent pren a la vida un camí trepitjat: jo sóc advocat, jo sóc metge, etc., però probablement no hi ha dues vides iguals, ni dues vocacions iguals. I, en rigor, cadascú s'hauria de fer el seu camí nou. Es pot assemblar al de l'altre, però no té perquè ser igual. Com tampoc no ha de consistir només a seguir les línies que la societat té establertes. Hi ha persones que caminen sempre per camins no establerts. Normalment, són

persones marginades i perseguides. El que vull dir és que no ens hem d'alienar, no hem de donar tot el nostre poder a les autoritats, el que pot fer un altra persona també ho puc fer jo. I allò que vull fer, si m'hi esforço acabaré fent-ho. La qüestió de fons és fer una societat alternativa completa, un nou poble. Caldrà, en primer lloc, estudiar molt, repassar la història i mirar tot el que es fa en altres llocs per no repetir errors i aprofitar troballes d'altres.

20. NOU MODEL DE SOCIETAT. L'ÀMBIT PÚBLIC.

Treballar un nou model de societat mereix tot un curs d'estiu. S'ha posat de moda arreu del món buscar models alternatius de societat perquè hi ha un cansament general de la política. La gent s'ha desentès, els polítics són massa proteccionistes i depenen massa de les multinacionals. Hi ha reformes econòmiques que serien molt viables però si no hi ha empenta política no es fan. Una reforma econòmica sola no es fa, el sistema és molt fort. Es poden fer reformes moderades en el sentit que dèiem de la «i» i no de la «o», no capitalisme o comunisme, ans superació del capitalisme i del comunisme.

Agustí Chalaux és el pare d'una de les propostes de reforma econòmica més importants. L'anomena «capitalisme comunitari», per oposició al capitalisme privat que hi ha ara. És a dir, el comú també ha de menester capital i en té una font assegurada.

Tots hem de vigilar i tots hem d'ajudar-nos a vigilar. Perquè una cosa és la bona voluntat i una altra és la intel·ligència, que ha de ser crítica i desapassionada i veure el bé i el mal en cada cosa. N'hi ha que semblen bones al principi i acaben essent dolentes, per exemple, quan a Rússia guanyà Lenin digueren: Cal que cap obrer no es quedi sense casa. Però destinaren massa diners a aquesta finalitat i els hi faltaren per a l'agricultura. Què s'havia de fer?, deixar la gent al carrer i fer agricultura?, o deixar l'agricultura penjada i donar pisos a la gent, però sense menjar? Les qüestions, ecològicament parlant, totes són circulars, totes s'interinfluencien. Trobar la intel·ligència conjunta és difícil, perquè una de les raons de perquè el sistema és dolent és perquè és massa fragmentat i cadascú busca únicament el bé del seu compartiment. Arranjar tot això és un treball seriós i molt interessant, obliga a ser social, a tenir en compte els altres i, a més a més, estem condemnats a fer-ho perquè la terra s'ha fet petita i fins i tot arribarà un dia que les multinacionals no tindran de què viure, hauran de canviar de manera de funcionar.

Hi ha un principi que diu: «Penseu en global per actuar en local». Això vol dir que quan tu fas una peça petita, per exemple en ceràmica, tens en compte tota la globalitat de l'univers i la fas de manera que no destorbi la resta. Quan facis aquesta primera peça vigila de donar-li aquella «curvatura» que la lligarà amb les altres, com quan construeixes un arc.

Imageneu una bola, amb dos hemisferis, per a representar la societat, entenent per societat qualsevol manera d'ajuntar individus. També es podria dir col·lectivitat. Imagineu que a dintre d'aquesta superfície esfèrica, com recolzant-la per sota, n'hi ha una altra, un xic més petita, que representa l'individu. L'esfera més petita i concèntrica de l'individu pot arribar a tots. Els punts de l'esfera social. La societat se sustenta en individus. El senyor president de la nació és també un individu, tot i que representi la nació sencera. L'individu marca un àmbit, que és el privat o individual. Cal trobar una alternativa de model de societat no violenta perquè totes les societats actuals estan fundades en la coacció i la violència. L'Estat no deixa de ser l'element coactiu, fent lleis vinculants (Parlament). El Govern executiu les executa. I la gent, que es pensa que és lliure, només ho és mentre no toqui les parets de la presó legal en que viu confinada. Per tant, somniar amb una societat alternativa sense coacció, de moment, es fa molt difícil i el que podria ser una mica més fàcil és pensar en societats menys coactives de les que tenim. Ja sé que això és molt trist, que ens agrada la il·lusió de què tot s'arregli, però no és fàcil.

El que ara explicaré, que és el resultat d'un treball de quasi bé vint anys de diferents persones, és una cosa viable, no és una utopia molt forta. Per saltar de la violència a la no violència també s'ha d'anar frenant perquè si no, pots crear més problemes dels que pots resoldre. Doncs, primerament hi ha un àmbit privat que està per sota de la societat, que ha estat potenciat per tot el que és la Il·lustració, la Modernitat, l'Enciclopedisme, la Revolució Francesa, el liberalisme, etc., és l'ideal de llibertat, de què cada individu faci el que li doni la gana. Si no hi hagués coacció social a sobre, els individus farien el que els donés la gana, fins a matar-nos els uns als altres. Qui té raó Rousseau o Hobbes? Aquest últim diu que ens mataríem i Rousseau diu que els naturals espontanis funcionen la mar de bé. Com que no podem experimentar d'aquesta manera pura, no podem dir res; només que hi ha una base que, diguem-ne, queda legitimada pels Drets Humans.

A la majoria de països, de la societat no queda quasi bé res més que un altre espai que no és el privat, sinó l'àmbit oficial. L'àmbit oficial, en aquest esquema, seria la mitja esfera del nord, una espècie de casquet, perquè és rodó, posat damunt de la societat.

Hi ha, tanmateix, un altre àmbit de la màxima importància, que avui dia passa desapercebut, i que originalment era essencial, tant que l'àmbit privat i l'àmbit oficial eren petits territoris. En alguns llocs ni tan sols hi havia àmbit oficial, ni tampoc, quasi bé, àmbit privat. I aquest àmbit –el públic–, que és la mare de la societat, avui dia està devorat per uns i per altres. Direm àmbit públic a la mitja esfera del sud. Etimològicament «públic» ve de «poble», vol dir, *populus publicus*, és a dir poble adult, poble amb pèl al pubis. I aquest àmbit públic no és oficial ni privat. Doncs què dimonis és? La res publica és la cosa pública. I quina és aquesta cosa pública? La república, com diem nosaltres, però amb un significat més ric. La gent entén per «república» que no hi hagi monarca. I una república pot ser monàrquica. Per exemple, la República Francesa és monàrquica, encara que la corona no és hereditària, la presidència és electiva però és una persona individual la que mana (*monos-*, *-arkhos*), és el president de la república. I, a més, allò que hi ha a sota del president tampoc és una república, és àmbit privat i àmbit oficial, i res més.

Un exemple del que és l'àmbit públic és el dels boscos que hi ha a Campelles. Els diuen comunals. En aquest boscos l'ajuntament no hi pot intervenir; té prohibit per la llei tocar-los. Els privats també ho tenen prohibit per la llei. Doncs, qui en pren cura? Segons la llei de propietats comunals, cal fer assemblea de poble, i aquesta assemblea, per consens, determina què se'n fa de la fusta i del territori del bosc. En aquesta assemblea estan incloses les autoritats del poble però no com a autoritats, sinó com a components del poble. I l'ajuntament està obligat a obeir el que digui aquesta assemblea. Aquesta és una romanalla de temps antics en què a tot arreu hi havia béns comunals. I els béns comunals no tenen res a veure amb els béns oficials de l'estat, és a dir, amb l'economia estatal o, en aquest cas, municipal, que usurpa el nom i es diu pública, ni tampoc amb l'empresa privada. Quan explicava tot això, a Cardona, la gent em va dir: Aquí també tenim una cosa igual. Què teniu? Aquí les fonts, les canonades, la distribució, l'economia i la comptabilitat de l'aigua són comunals. I, com ho feu per administrar això? Està dividit el poble, tradicionalment, en barris per tot el municipi. Cada barri es reuneix per enviar un delegat a una assemblea de delegats de tots els barris. I aquesta decideix què es fa amb l'aigua. Exemples semblants als de Campelles i de Cardona n'hi ha per tot arreu. Resten àmbits on es discuteixen les coses públiques, com es feia en l'àgora grega antiga o el fòrum romà. Avui queda en alguns llocs la plaça pública, per reunir-nos. Quan jo era rector de Santa Maria del Camí a la missa de dotze venia tothom, menys les dones que havien vingut a la de vuit per preparar després el dinar. A la sortida de la missa gran, els homes es reunien davant de la plaça i explicaven acudits i referien mil enraonies,

però, sobretot, discutien de la cosa pública, la cosa de tots en conjunt. Això és la vida pública, l'àmbit públic.

L'ideal fóra que la sanitat fos pública i no privada o oficial, que l'ensenyament fos públic, no privat ni oficial. Algunes escoles van provar de fer-ho així en temps de la Mancomunitat de Catalunya, però han acabat essent oficials dels ajuntaments. Una altra cosa hauria de ser pública: la terra. I quan dic la terra, vull dir el sòl, no l'habitatge. També cal que siguin públiques les infraestructures de transport, comunicacionals, de llum, aigua i gas, etc.

En Marx ja s'ho olorava. Quan ell parlava de socialització es referia a convertir quelcom a l'àmbit públic. Lenin i Stalin ho pervertiren en estatalització. Amb l'augment de l'àmbit públic es tractava d'aconseguir un control de l'estat per part del poble. Però el poble no són els individus, ni tan sols la suma de tots ells. El poble és una altra cosa que ara anirem veient. Perquè la característica més important del sector públic hauria de ser l'assemblea de barri, de municipi, de comarca, etc. L'assemblea no és de ningú, ni de cap partit, ni de cap sindicat, ni de cap individu privat, ni de cap estat. És al revés, l'estat ha d'obeir l'assemblea. Si la cosa pública anés per aquests camins es generaria una democràcia de base, forta, ferma, que controlaria l'estat. Constituïria una retroacció compensatòria a l'acció que és la política. Respecte de la política, la gent es pensa que les eleccions, els referèndums, etc., són la democràcia en actiu, l'exercici de la democràcia i la legitimació d'un representant. Per això en aconseguir Aznar la majoria electoral, sembla plenament legitimat democràticament. Així ho diuen ells: *nosotros los demócratas*. Jo introdueixo una correcció terminològica, que per a mi és transcendental: Les eleccions i els referèndums són una consulta de l'àmbit oficial a l'àmbit privat. Allí no intervé l'àmbit públic i democràcia vol dir poble fort o força del poble. I, prèviament, democràcia vol dir que hi hagi poble, que no estigui massificat, que estigui prou informat, que pugui debatre les qüestions lliurement, que els debats portin a consensos i que aquests consensos siguin obeïts per l'Estat, mani el polític que mani. Aquesta radical autoritat, que és a la base de tot poble madur, en direm «demòtica» (autoritat directa del poble) per oposició a «política» (autoritat de representació delegada).

Totes les Constitucions s'omplen la boca dient que «democràcia» vol dir que l'Estat obeeix la voluntat del poble. Altrament, diuen, fórem en dictadura o en despotisme, o en aristocràcia, etc. «Democràcia» és que prevalgui la voluntat del poble expressada en assemblea unitària, és que l'Estat obeeixi el poble. El poble és el fort i l'Estat és un servei que el poble es dona a si mateix, sobretot per a aquelles coses que encara no sap

consensuar i és urgent actuar. Aquesta terminologia és important. Segons com, quan canvies el nom es canvia la manera de fer les coses. Des de fa temps hi ha un debat, que no s'acaba mai, sobre si escola pública o privada, si televisió pública o privada, si sanitat pública o privada. Ara Convergència està tirant cap al privat i, després, si guanyava el Maragall potser es faria al revés. Però si no es troba solució fàcil a un problema, pot ser que estigui mal plantejat. Quan s'arrossega segles i segles una antinòmia sense solució, tal volta és que s'ha de plantejar d'altra manera. I aquí tenim l'altra manera, l'aparició de l'àmbit públic tercer entre privat i oficial enfrontats. Aleshores, posem comunitat en la part sud de l'esfera.

21. L'ASSEMBLEA D'ASSEMBLEES.

Una altra qüestió és que la comunitat vivent d'un poble no massificat, s'expressa per l'assemblea. Ja sabeu que les constitucions diuen que la sobirania rau en el poble i tots els poders de l'Estat emanen del poble. I també acceptat per tothom, és que democràcia vol dir que els estaments oficials, els partits polítics, els representants del poble obeeixin el poble. Aquesta, només és una veritat teòrica. La manera de què el poble sàpiga el què vol, és que estigui organitzat, que sigui orgànic, si no és orgànic no sap què vol. ¿Què passa quan es pregunta l'opinió als privats, a l'hora de fer unes eleccions? Cadascú pensa pel seu compte i ningú no pensa col·lectivament. I, per tant, queda confusa i caòtica la voluntat unitària de la comunitat. En canvi, una comunitat que, prèviament a unes eleccions, es reuneix en assemblea i descobreix i consensua el que ella vol -el seu programa de quatre anys-, pot exigir als partits polítics que ho tinguin en compte a l'hora de legislar i governar. Altrament caldrà començar a actuar en contra de l'estat i dels polítics per via no violenta. Si es feia per via violenta s'estaria repetint l'estat.

La gent es pregunta, davant d'aquest model, una assemblea aquí i un Parlament allà?, què passa?, és l'assemblea un contrapoder? L'anihilació de l'àmbit públic fou consumada per la Revolució Francesa també, però ja venia iniciada de molt enrere, dels estats absoluts que havien intentat destruir-ho tot, fins i tot els parlaments. Per què el parlament es va revolucionar amb la Revolució Francesa. No sé si recordeu, els Estats Generals van convocar els tres estaments: l'església, l'aristocràcia i l'estat pla, i aquest últim es va rebel·lar contra els altres perquè eren excloents i va quedar un parlament més normal. Van fer parlament francès però l'assemblea popular no fou recreada a imatge de les repúbliques grega i romana. I la gent diu: Per què en calen dos? Fixeu-vos que el que us vaig a explicar és cibernètic i la cibernètica requereix un grau d'intel·ligència una

mica més alt –acció i retroacció– que el que estem acostumats a fer servir –acció i reacció–.

L'estat –acció– és el controlador del poble –reacció–. L'assemblea és una retroacció que actua sobre l'acció que fa tot Estat. Tenim uns models molt clars en les polis gregues. Abans, en les societats matriarcals del Paleolític superior, només hi havia una mare que presidia per honor, però qui manava eren les assemblees de tots els adults, dones i homes. El patriarcat posterior destrossa la democràcia. Aquesta reapareix poc a poc a molts llocs diferents com a conquesta del poble. Segurament a Mesopotàmia ja va reapareixer la democràcia fa 5000 anys, però en tenim poques dades. On apareix amb tota la seva força és a Grècia, a les seves polis. Ells no en deien només polis, en deien polis kai demos i nosaltres ens hem quedat amb la polis i ens hem menjat el demos, que en grec és poble, és públic. Democràcia vol dir força del poble i els grecs són els fundadors de la democràcia i els inventors de la paraula democràcia. Evidentment, tenien defectes estructurals que venien d'herències pròpies i d'altres llocs com, per exemple l'esclavitud o el tracte de la dona que quedava exclosa, o dels estrangers als quals no deixaven participar, etc. Però, a part que existia el parlament o cambra de representants que es deia *boulé*, tota la gent que estava acceptada, tota ella podia intervenir en l'assemblea, que se'n deia *ekklesia* en grec. *Ekklesia* és una paraula que ve del verb *enkaleúo*, que vol dir «convocar», «convocatòria», «crida a sessió d'assemblea. La gràcia i la legitimitat sobirana d'una assemblea rau en què hi pugui prendre part tothom que estigui afectat per aquella assemblea i estimi la comunitat corresponent per damunt d'altra cosa (sobirania). Si només hi poden anar alguns, no tenim democràcia. L'única condició que es posa a l'assistència, és que es vulguin el bé de la comunitat per damunt d'altres béns, tant particulars com oficials. És a dir, que si en una comunitat hi ha un bisbe anomenat per Roma per defensar els interessos del Vaticà, aquest no en forma part. I si el bisbe és arrelat a la terra i vol el país, aquest, sí. Ha d'haver-hi aquest discerniment, sinó se'n va tot en orris. Igualment cal dir d'un imam, que vingui de l'Aràbia a fer una comunitat musulmana sense preocupar-se de la comunitat del país; també aquest en resta exclòs. Ara, si és un musulmà que es preocupa per tota la comunitat del país, llavors entra. O andalusos, o espanyols, o alemanys a Mallorca o a Calella, o multinacionals o polítics espanyolistes, etc. És a dir, qualsevol persona, vingui d'on vingui, és acceptada només amb una condició: que aquí defensi el d'aquí, no que tracti d'implantar el d'allà aquí. Allà una cosa i aquí una altra, perquè si no, no hi ha diversitat. De vegades se'ns omple la boca de la paraula diversitat per barrejar-ho tot i això provoca uniformitat i no diversitat.

Allò que demano i que es feia a Grècia, és que la iniciativa legislativa estigui en l'ekklesia. Iniciativa vol dir: Demanem a l'Estat que ens prepari una llei de transports, per exemple, i volem que aquesta llei tingui aquests punts. Això, per consens en l'assemblea. Llavors, l'assemblea encarrega al Parlament la redacció d'aquesta llei, perquè allí hi són els que en saben i tindran en compte tota la legislació per veure si va en contra d'altres coses.

L'assemblea ha de permetre que tots els que vulguin hi puguin ser. Els que no hi volen anar no hi van i resten en un nivell privat perquè no hi han volgut anar. Si vénen pocs, aquests són la comunitat, els altres són individus massificats i irresponsables. I aquests són la comunitat perquè són els únics que es belluguen a favor de la comunitat.

Els anarquistes troben una gran oposició perquè la gent que no n'és els diu: Com vols, per exemple, que a Barcelona que són tantes persones es facin assemblees en què hi puguin venir tots? Això és un argument que es juga molt, perquè la gent està farta d'assemblearisme, d'assemblees massificades manipulables. Aquestes assemblees són intractables. La persona humana només es ben tractada si la relació és entre poques persones. La resta és *algarabía*. De seguida es desequilibra l'assemblea i, només, dues o tres persones són actives, que són les que preparen l'assemblea, fan la convocatòria, etc., i la resta només escolta i, en el millor dels casos, només ha d'obeir el que diguin els altres. Llavors es crea un trencament de la comunitat humana en dirigents i dirigits. Ja no és democràcia.

Com es resol el problema de les assemblees grosses? En aquesta proposta comencem per la primera assemblea, l'assemblea de llar, que, com tota assemblea, ha de ser lliurement confederada, que tot adult que vulgui pugui sortir, que sigui entre iguals, que tots els participants tinguin les mateixes responsabilitats i els mateixos drets sobre el territori o sobre la corresponent comunitat i que tots respectin les diferències de tots, la singularitat de cada part. Aquestes serien les condicions d'una assemblea, tot començant per la de llar. En Franco, que a vegades l'encertava, deia que la família era la pedra fonamental de la societat i aquí estem dient el mateix, perquè és el primer pas.

En passar al nivell següent, i aquest pas és important, la nova assemblea no és una assemblea d'individus, sinó una assemblea de llars. I això és important perquè ací s'ha acabat la influència dels individus. Aquests han arribat a la llar i punt, excepte que siguin solters que llavors passen a formar part de la immediata superior. L'important és aprendre que una persona és elegida per la llar per representar-la a ella en l'assemblea de

barri. Ell no es representa a si mateix, sinó que representa la llar. I si representa la llar vol dir que si en un consens de llar, s'ha dictat una cosa que no és la que li agrada a ell, ell ha de defensar, no el que li agrada, sinó el que ha consensuat la llar. Si ell l'estima de veritat preferirà la voluntat col·lectiva a la seva individual. En el novell immediat superior al de llar poden haver-hi unes poques llars i, per tant, tenim una assemblea petita i tractable. I així successivament. Un barri es pot subdividir en veïnats, carrers, trams de carrer, cases, escales, segons calgui per fer petites les assemblees; un districte o veral barceloní es pot subdividir en barris; un municipi es pot subdividir en districtes o verals, etc. Cadascú, treballant en el seu lloc, pot fer la seva feina d'assemblees. El que s'ha d'atendre molt és que el representant representi l'assemblea de sota, no el seus interessos particulars. Si no fos així caldrà apartar-lo. I això s'ha de vetllar perquè això és la sostenibilitat de la vida pública. És com un castell humà on, si falla un casteller, cau tot el castell. I, no obstant la dificultat, es fan castells. La qual cosa vol dir que és possible la unió d'esforços positius. I tant és així que, lligant amb el que dèiem abans, aquesta és una de les formes més eficaç de fer entrar en la cultura catalana a la gent immigrant. I, encara, una altra cosa, el gènere. Fins ara els castells eren cosa d'homes i ara ja no, ja és cosa d'homes i de dones. També «el castell de les assemblees».

A més, els partits parteixen, les assemblees ensambren, acoblen. Els partits funcionen pel dissens, pel dissentiment, i les assemblees funcionen pel consens, pel consentiment. Per definició. I totes dues coses són bones, perquè el dissentiment ajuda a discernir i fa crítica i la crítica és bona. El consentiment fa que *corramos un estúpido velo* com deia aquell, és a dir, tapar una mica les diferències per aconseguir igualtats i això és bo però també és perillós.

Una altra cosa que volia assenyalar és que no solament a l'assemblea hi poden entrar els immigrants de ple dret. El bisbe de Barcelona, o d'on sigui, podrà participar en les assemblees del país si actua com a ciutadà. En canvi, si actua com defensor dels interessos del Vaticà a Barcelona, podrà ser considerat ambaixador però no estarà a l'assemblea. Ara en tenim d'ambaixadors com a membres de ple dret dintre de totes les nostres institucions internes, els quals treballen més pel seu país o per interessos forans que no pas per aquí. Però, per exemple, imagineu-vos l'assemblea del barri de Sant Gervasi de Cassoles de Barcelona. Hi ha un senyor, que es diu Jordi Pujol. Pot venir a l'assemblea d'aquest barri?, o no? Evidentment que sí. Com a Jordi Pujol sí, però com a representant de la Generalitat no i com a representant del seu partit polític tampoc. La gent de partit pot estar a les assemblees amb una condició, que aprengui, igual que una altre persona que hi està, que ha de defensar el d'aquí i no el seu o el del seu

partit. Hem d'aprendre a fer créixer en nosaltres la capacitat mental social. Cal que siguem dobles: cervell per allò meu i cervell per al comú. Això farà augmentar la nostra capacitat cerebral en un grau molt alt. Si això no s'entén bé, causa esquizofrènia, o decanta a fonamentalismes del tipus que sigui.

22. L'ESTAT.

En la part alta de l'esfera hi ha l'autoritat delegada o representativa, avui dia tant i tan inflada. Sabeu que normalment es divideixen els poders en legislatiu, executiu i judicial. Cadascú d'aquests poders té una feina: el legislatiu té la feina de preparar el futur; l'executiu de realitzar el present i el judicial de vigilar el passat. Els jutges han de vigilar el que s'ha fet, el govern ha de mirar què mana la llei i actuar segons llei i el legislatiu ha de fer les lleis pel futur d'una societat. Avui dia hi ha una anomalia terrible, antidemocràtica: la iniciativa legislativa la té el govern. És a dir, a tots el països que es diuen democràtics, la iniciativa legislativa la té el govern i el programa amb el que guanyen les eleccions marca quines lleis faran; les preparen i després les porten al parlament perquè les aprovin. I posat que, normalment, en el sistema actual, la majoria del parlament la té el govern, aquest té la «seva» llei aprovada de segur, excepte quan no té la majoria i no ha fet pactes suficients. Però la gràcia d'un govern estable és que les seves propostes de llei guanyin. En canvi, si la iniciativa legislativa, en comptes d'estar en el govern, estigués en l'assemblea, les coses serien molt diferents, perquè és la voluntat del poble.

Per aconseguir això, una de les coses que proposem és que l'elecció del govern no tingui res a veure amb l'elecció del parlament. El govern s'hauria d'elegir entre candidats que no fossin de cap partit, perquè el govern només ha de mirar d'executar la llei. La paraula govern ve d'una paraula llatina, «governare», però també d'una paraula grega que és «kibernetes», que era el timoner que guiava la barca. I d'aquí surt la paraula cibernètica. Igual que hem aconseguit posar la raó en un ordinador, raó mecànica, el govern podria ser automàtic i versar només sobre el control de les coses, no de les persones. Però mentre no ho sigui, no es pot negar que la seva feina és molt mecànica. Està bé que hi hagi en el govern persones humanes perquè les lleis, no s'adaptin del tot a la complexa realitat social. Però aquest humanisme que cal tenir en compte, també sovint es fa servir per a tota classe de favoritismes.

Tècnicament l'Estat només és constituït per aquestes dues potestats: el legislatiu i l'executiu. El poder judicial ja no és Estat però, encara que no ho sigui, és territori oficial perquè allò que decideixen els jutges és

sentència i, per tant, és vinculant. L'ideal fóra que la llei fos per conciliació, seria més no violenta; actualment és per coacció. Avui dia, el deu per cent de la població total dels EUA està a la presó, és una plaga. I a més les han privatitzades i les empreses privades exploten el pres d'una manera descarada.

Una cosa essencial de la llei és que sigui independent del poder legislatiu i del poder executiu. El parlament, avui dia, per mantenir-se independent del govern es fa els seus propis pressupostos. Doncs els jutges, haurien de fer igual per ser independents. I nomenar els propis alts càrrecs amb independència dels altres poders.

23. EL TESTIMONI PROFÈTIC.

A la quarta i última autoritat, poc apreciada com a tal entre nosaltres costa de posar-li un nom. Quan jo estava a la Plaça Sant Jaume, l'any 2000, van venir musulmans catalans i em van dir: Lluís, el que fas ens agrada molt i només et donarem dos consells, un que els catalans aprenguin a funcionar per assemblea, com fem nosaltres, i l'altre que aprenguin a tenir autoritats espirituals. I es tracta de què siguin autoritats emanades de l'esperit no del poder temporal. Que siguin autoritat perquè el poble els véu com autoritat, sense tenir cap nomenament de ningú, ni ser elegits. Són aquells dels quals el poble diu: A aquests els hem de vetllar com una cosa sagrada perquè són com una llum encesa en mig de la foscuria. I això els pobles que s'estimen a si mateixos ho vetllen molt. La paraula grega que em ve aquí és jerarquia, que vol dir autoritat sagrada. Tanmateix, posat que els sistemes imperants són molt poderosos, s'han apoderat de les religions. I això passa pràcticament a tot el món, en llocs més i en llocs menys, i les religions són un sistema d'imperialisme espiritual tant fort com l'imperialisme militar. Aquestes religions arrosseguen molta cultura i molta civilització i aquesta civilització dissimula el poder. Però el difícil i bo és discernir què és civilització i què és poder.

Aquí no he posat la paraula jerarquia perquè és molt mal entesa. De seguida penses en les jerarquies eclesiàstiques. Aleshores, he posat altres paraules, que, encara que tampoc són exemptes de tergiversació, les podem fer bones nosaltres, que són les paraules «profecia» i «testimoni». Si el nostre món fos realment democràtic, el parlament seria l'expressió de la comunitat, el govern seria l'expressió de l'economia, la llei seria l'expressió de l'ecologia i el testimoni seria l'expressió de l'ecumene, de l'ànima col·lectiva.

24. EL PRINCIPI DE SUBSIDIARIETAT.

Una altra cosa que hem d'aprendre a fer. En comptes de pensar que el de sobre cal que es faci responsable de tot el que hi ha a sota, cal pensar que els de sota s'han de fer responsables de tot el que hi ha a sobre. Talment com en els castells humans de què hem parlat abans. Tot el que es pugui fer a baix que no es faci a dalt. Per exemple, suposem que hi ha un jutjat al Bages i esclata un conflicte a Navarcles; si aquell conflicte afecta a Navarcles i no afecta els altres municipis, no té perquè ser jutjat al Bages sinó a Navarcles. Aquest és el principi de subsidiarietat, que és essencial per a la democràcia. Per exemple, des d'un punt de vista massiu, científic, electoralista, etc., l'Estat ha de tenir un cens per a tots els ciutadans, perquè si no se'ls esmunyirien trampes a l'hora de les eleccions. És una tasca mastodòntica, terrible, que cada quatre anys cal tornar a fer, com les eleccions i representa unes despeses enormes, perquè la ciència és cara. Per aquesta via de la comunitat el cens ha de ser igual de precís, però ha d'estar limitat als pocs membres de cada assemblea. Al Bages l'únic cens que interessa és el dels municipis d'aquella comarca. Però només dels municipis, no de la gent dels municipis. I en el municipi ha d'haver-hi el cens, no de la gent del municipi, sinó dels barris, amb les característiques de la persona col·lectiva que és cada barri. Llavors, baixes al barri i tens les característiques de cada carrer i cada carrer les característiques de cada llar. Això és lent. Està pres del model de la biologia. En la biologia hi ha les vies ràpides i les vies lentes. Aquesta que us he explicat és una via lenta, però és una via molt segura i, en canvi, la ràpida és molt perillosa i, per tant, no la podem permetre com a exclusiva.

Amb un augment de cultura democràtica anirem tenint menys contradiccions de les que ara hi ha. Tanmateix hi ha davant un període de transició molt perillós, perquè els poderosos estan acostumats a manar molt i quan els comences a restar poder, perquè el poble recupera el poder que havia regalat per complicitat amb l'opressor, poden provocar estrebades fortes i s'ha d'anar també amb prudència.

25. L'ECONOMIA.

I finalment, hi ha el tema econòmic que en el nostre model, gairebé és més original que el que us he explicat i molt factible. No planteja radicalitats com va fer el comunisme en nacionalitzar totes les empreses i els bancs. Els socialistes a França quan van arribar al poder, van nacionalitzar la gran banca. La revolució dels clavells a Portugal també va nacionalitzar tota la gran banca. Doncs, amb el nostre model no s'haurien de prendre mesures tant fortes econòmicament. Així i tot, no sé si recordeu, quan a Nicaragua es buscava el que deien la tercera via, entre el comunisme i el capitalisme,

Nordamèrica no ho va tolerar tot i ser la cosa molt més *flou* que altres mesures comunistes.

Tenim entre mans una espècie de síntesi entre capitalisme i comunisme. És capitalisme i comunisme. I ajuntar això sense fer un xip-i-xap és difícil, però aquest no és mèrit meu sinó de l'Agustí Chalaux. És una proposta de gran vàlua. La tenim a la reserva, per si algun dia hi ha subjecte revolucionari a punt per revolucionar l'objecte.

Lluís M. Xirinacs i Damians
La Plana (Bages), agost 2001.